नगर शिक्षा योजना

इनरुवा नगरपालिका, कोशी प्रदेश

(२०८३-२०९२)

नगर सभाबाट स्वीकृत मिति २०८३।०३।२४

इनरुवा नगर शिक्षा योजना

प्रकाशक

इनरुवा नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

हाम्रो भनाइ

शिक्षा मानव विकासको मूल आधार हो। समावेशी, गुणस्तरीय र जीवनोपयोगी शिक्षा बिना दिगो सामाजिक तथा आर्थिक विकासको परिकल्पना गर्न सकिँदैन। नेपालको संविधानले शिक्षालाई नागरिकको मौलिक हकका रूपमा सुनिश्चित गर्दै आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षाको व्यवस्थापन र विकासको जिम्मेवारी स्थानीय तहलाई प्रदान गरेको छ। यही संवैधानिक व्यवस्था तथा स्थानीय आवश्यकतालाई ध्यानमा राखी हाम्रो नगरपालिकाले यो नगर शिक्षा योजना तर्जुमा गरेको हो।

नगर क्षेत्रमा शैक्षिक पहुँच विस्तार हुँदै गएको भए तापनि सिकाइ उपलब्धि सुधार, शैक्षिक समानता सुनिश्चितता, शिक्षण—सिकाइको गुणस्तर अभिवृद्धि, सूचना प्रविधिको प्रभावकारी प्रयोग, शिक्षकको पेशागत विकास तथा विद्यालय व्यवस्थापनका क्षेत्रमा अझै सुधार आवश्यक देखिन्छ। भौगोलिक अवस्था, सामाजिक—आर्थिक असमानता, लैङ्गिक विभेद तथा अपाङ्गतासँग सम्बन्धित चुनौतीका कारण सबै बालबालिकाले समान स्तरको गुणस्तरीय शिक्षा प्राप्त गर्ने अवसर अझै पूर्ण रूपमा सुनिश्चित हुन सकेको छैन।

यस नगर शिक्षा योजनाले स्थानीय आवश्यकता, स्रोत—साधन तथा सम्भावनालाई आधार मानी शिक्षा क्षेत्रको समग्र सुधारका लागि स्पष्ट मार्गदर्शन प्रदान गरेको छ। योजना तयार गर्दा विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना, दिगो विकासका लक्ष्यहरूसँग समन्वय कायम गरिएको छ, जसले हाम्रो शिक्षा प्रणालीलाई अझ व्यवस्थित, समावेशी र परिणाममुखी बनाउन सहयोग गर्ने अपेक्षा गरिएको छ।

हाम्रो विश्वास छ'शिक्षा केवल विद्यालयको सीमाभित्र सीमित रहने प्रक्रिया होइन, यो जीवनभरि चलिरहने सिकाइको आधार हो। बालमैत्री, समावेशी, सुरक्षित तथा प्रविधिमैत्री सिकाइ वातावरण निर्माण, शिक्षकको क्षमता अभिवृद्धि, अभिभावक तथा समुदायको सक्रिय सहभागिता र उत्तरदायी शासकीय अभ्याससमार्फत शिक्षा क्षेत्रमा दिगो सुधार सम्भव छ।

यस योजनाको सफल कार्यान्वयनका लागि निर्वाचित जनप्रतिनिधि, शिक्षक, अभिभावक, समुदाय, निजी क्षेत्र तथा विकास साझेदार सबै पक्षको सक्रिय सहकार्य र साझा प्रतिबद्धता आवश्यक छ। सामूहिक प्रयास र प्रभावकारी कार्यान्वयनमार्फत हाम्रो नगरलाई सिकाइमैत्री, समावेशी तथा गुणस्तरीय शिक्षाको नमुना स्थानीय तहका रूपमा विकास गर्ने हाम्रो दृढ संकल्प व्यक्त गर्दछु।

केदार भण्डारी
नगर प्रमुख

विषयसूची

योजनाको सारांश VII

क) विषय प्रवेश VII

ख) शिक्षा योजना निर्माणको आवश्यकता र औचित्य VIII

ग) शिक्षा योजना निर्माणका आधार IX

घ) योजना निर्माण प्रक्रिया X

ङ) योजन तर्जुमाका सीमाहरु XI

च) योजनाको दस्तावेजको स्वरुप XI

परिच्छेद एकः परिचय १

१.१ वर्तमान अवस्था १

१.१.१ भौगोलिक अवस्थिति १

१.१.२ जनसाङ्ख्यिक संरचना १

१.१.३ सामाजिक तथा सांस्कृतिक अवस्था २

१.१.४ आर्थिक अवस्था ३

१.१.५ शैक्षिक अवस्था ४

१.२ सबल पक्षहरु ५

१.३ शिक्षा क्षेत्रका समस्याहरू ६

१.४ अवसरहरु ८

१.५ चुनौतीहरू ९

परिच्छेद दुईः दूरदृष्टि, उद्देश्य, रणनीति तथा लक्ष्य निर्धारण १०

२.१ दूरदृष्टि १०

२.२ लक्ष्य १०

२.३ उदेश्य १०

२.४ रणनीतिहरु १०

२.५ अपेक्षित उपलब्धि १२

२.६ मुख्य कार्यसम्पादन सूचक र लक्ष्य निर्धारण १३

दुर्गा नगर शिक्षा योजना

परिच्छेद तीनः विद्यालय शिक्षा क्षेत्रका मुख्य उपक्षेत्र..१५

३.१ प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा..१५

३.१.१ परिचय.. १५

३.१.२ वर्तमान अवस्था.. १५

३.१.३ उद्देश्य..१६

३.१.४ रणनीतिहरू.. १७

३.१.५ उपलब्धि, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य निर्धारण.. १७

३.२ आधारभत शिक्षा.. २१

३.२.१ परिचय.. २१

३.२.२ वर्तमान अवस्था.. २१

३.२.३ उद्देश्य.. २२

३.२.४ रणनीतिहरू.. २२

३.२.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य.. २४

३.३ माध्यमिक शिक्षा..२९

३.३.१ परिचय.. २९

३.३.२ वर्तमान अवस्था.. २९

३.३.३ उद्देश्य.. ३०

३.३.४ रणनीतिहरू.. ३०

३.३.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य..३१

३.४ अनौपचारिक शिक्षा तथा आजिवन सिकाइ..३६

३.४.१ परिचय..३६

३.४.२ वर्तमान अवस्था..३६

३.४.३ उद्देश्य.. ३७

३.४.४ रणनीतिहरू.. ३७

३.४.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य.. ३७

परिच्छेद चारः अन्तरसम्बन्धित विषय क्षेत्रहरु..४०

४.१ पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन.. ४०

४.१.१ परिचय.. ४०

४.१.२ वर्तमान अवस्था.. ४०

नुवाकोट नगर शिक्षा योजना

४.१.३ उद्देश्य ४१
४.१.४ रणनीतिहरू ४१
४.१.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य ४२
४.२ शिक्षक व्यवस्थापन र विकास ४५
४.२.१ परिचय ४५
४.२.२ वर्तमान अवस्था 45
४.२.३ उद्देश्य ४५
४.२.४ रणनीतिहरू ४६
४.२.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य ४७
४.३ समता र समावेशीकरण ४९
४.३.१ परिचय ४९
४.३.२ वर्तमान अवस्था ४९
४.३.३ उद्देश्य ५०
४.३.४ रणनीतिहरू ५०
४.३.५ उपलब्धी, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य ५१
४.४ विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रमको कार्यक्रम ५३
४.४.१ परिचय ५३
४.४.२ बर्तमान अवस्था ५३
४.४.३ उद्देश्यहरु ५३
४.४.४ रणनीतिहरू ५४
४.४.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य ५४
४.५ विद्यालय सुरक्षा, विपत न्युनीकरण तथा उत्थानशीलता कार्यक्रम ५७
४.५.१ परिचय ५७
४.५.२ वर्तमान अवस्था ५७
४.५.३ उद्धेश्य ५७
४.५.४ रणनीति ५७
४.५.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य ५८
४.६ विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास ६०
४.६.१ परिचय ६०
४.६.२ वर्तमान अवस्था ६०

हुप्सेकोट गाउँपालिका शिक्षा योजना

४.६.३ उद्देश्य ६१
४.६.४ रणनीतिहरू ६१
४.६.५ उपलब्धि, नतिजा तथा प्रमुख क्रियाकलापहरु र लक्ष्य ६१
४.७ विद्यालय शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि ६४
४.७.१ परिचय ६४
४.७.२ वर्तमान अवस्था ६४
४.७.३ उद्देश्य ६५
४.७.४ रणनीतिहरू ६५
४.७.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य ६५
परिच्छेद पाँचः विद्यालय सुशासन तथा व्यवस्थापन ६८
५.१ संस्थागत क्षमता विकास ६८
५.१.१ परिचय ६८
५.१.२ वर्तमान अवस्था ६९
५.१.३ उद्देश्य ७०
५.१.४ रणनीतिहरू ७०
५.१.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य ७१
५.२ स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध ७४
५.२.१ परिचय ७४
५.२.२ वर्तमान अवस्था ७४
५.२.३ उद्देश्यहरु ७५
५.२.४ रणनीतिहरू ७५
५.२.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य ७५
परिच्छेद छः अनुगमन तथा मूल्याङ्कन ७७
६.१ परिचय ७७
६.२ वर्तमान अवस्था ७७
६.३ उद्देश्य ७९
६.४ रणनीतिहरू ७९
६.५ उपलब्धि, प्रमुख नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य ७९

दुल्लु नगर शिक्षा योजना

परिच्छेद सातः लगानी र स्रोत व्यवस्थापन ८१

७.१ परिचय ८१

७.२ वर्तमान अवस्था ८१

७.३ उद्देश्य ८३

७.४ रणनीतिहरू ८३

७.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य ८३

अनुसूचीहरु ८६

दुन्खवा नगर शिक्षा योजना

योजनाको सारांश

नगर शिक्षा योजना स्थानीय तहभित्रको शिक्षा प्रणालीलाई समावेशी, गुणस्तरीय, प्रविधियुक्त र दिगो बनाउने उद्देश्यले तयार गरिएको समग्र रणनीतिक दस्तावेज हो। यस योजनाले प्रारम्भिक बालविकासदेखि माध्यमिक तथा वैकल्पिक/आजीवन शिक्षासम्मका कार्यक्रमलाई एकीकृत ढङ्गले समेटेको छ। योजनाको प्रमुख उद्देश्यहरूमा शिक्षामा पहुँच र समता विस्तार, सिकाइ उपलब्धि सुधार, शिक्षक तथा शैक्षिक जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्धि, विद्यालय शासन र व्यवस्थापन सुदृढीकरण, प्रविधिको प्रभावकारी उपयोग तथा सुरक्षित र बालमैत्री वातावरण निर्माण समावेश छन्।

योजना तयार गर्दा तथ्याङ्क विश्लेषण, विद्यालय अवस्था अध्ययन, सरोकारवालासँग परामर्श तथा स्थानीय आवश्यकता पहिचानलाई आधार बनाइएको छ। यसले विद्यालय भर्ना र निरन्तरता, ड्रपआउट न्यूनीकरण, लक्षित समूह (बालिका, दलित, अपाङ्गता भएका बालबालिका, सीमान्तकृत समुदाय) का लागि विशेष कार्यक्रम, तथा औपचारिक/वैकल्पिक शिक्षालाई प्राथमिकता दिएको छ।

कार्यान्वयन रणनीतिमा स्पष्ट लक्ष्य, परिणाम सूचक, वार्षिक कार्ययोजना, जिम्मेवारी बाँडफाँड र अनुगमन-मूल्याङ्कन व्यवस्था समावेश गरिएको छ। स्थानीय स्रोत परिचालन, अन्तर-तह समन्वय एबम अन्तर समुदाय सहभागितामा जोड दिइएको छ।

समग्रमा, यो शिक्षा योजना स्थानीय तहको शैक्षिक रूपान्तरणका लागि मार्गदर्शक दस्तावेज हो। योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनले सबै बालबालिकालाई समान अवसर, गुणस्तरीय र प्रविधियुक सिकाइ र जीवनोपयोगी सीप प्रदान गर्दै सामाजिक न्याय र दिगो विकासमा योगदान पुऱ्याउने अपेक्षा गरिएको छ।

क) विषय प्रवेश

संविधानत संघीय शासन प्रणाली कार्यान्वयनसँगै शिक्षा क्षेत्रको योजना, व्यवस्थापन तथा कार्यान्वयनको प्रमुख जिम्मेवारी स्थानीय तहमा निहित भएको छ। नेपालको संविधान २०७२, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ तथा विद्यालय शिक्षा सम्बन्धी विद्यमान कानुनी तथा नीतिगत व्यवस्थाले स्थानीय तहलाई आफ्नो भौगोलिक, सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक सन्दर्भअनुसार शिक्षा नीति तथा योजना निर्माण गर्ने स्पष्ट अधिकार र दायित्व प्रदान गरेको छ। यस सन्दर्भमा स्थानीय शिक्षा योजना स्थानीय तहको शिक्षा विकासको मार्गदर्शक दस्तावेजका रूपमा अत्यन्तै महत्वपूर्ण मानिन्छ ।

स्थानीय शिक्षा योजना भनेको स्थानीय तहभित्रका बालबालिका, युवा तथा वयस्कहरूको समावेशी, गुणस्तरीय, प्रविधिमैत्री, जीवनोपयोगी र समान पहुँच सुनिश्चित गर्ने उद्देश्यले तयार गरिने दीर्घकालीन तथा मध्यकालीन योजना हो। यस योजनाले प्रारम्भिक बाल विकासदेखि माध्यमिक तह, प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा, अनौपचारिक तथा आजीवन सिकाइसम्मका सबै आयामलाई समेट्दै स्थानीय आवश्यकतामा आधारित लक्ष्य, रणनीति, कार्यक्रम तथा बजेटको स्पष्ट खाका प्रस्तुत गर्दछ । साथै, यसले संघीय तथा प्रदेशस्तरीय शिक्षा नीति, विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना (**SESP**) तथा दिगो विकास लक्ष्य **(SDG4)** सँग स्थानीय शिक्षा विकासलाई समन्वयात्मक रूपमा अघि बढाउन सहयोग पुऱ्याउँछ ।

स्थानीय शिक्षा योजना निर्माण प्रक्रिया तथ्यमा आधारित, सहभागीमूलक र समावेशी हुनुपर्दछ । यस क्रममा विद्यालय, शिक्षक, अभिभावक, विद्यार्थी, समुदाय, सरोकारवाला निकाय तथा विषयगत विज्ञहरूको सार्थक सहभागिता सुनिश्चित गर्नु आवश्यक हुन्छ । यसले शिक्षा क्षेत्रमा विद्यमान असमानता, पहुँचको समस्या, गुणस्तरका चुनौती, लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरणका सवाल, अपाङ्गतामैत्री पूर्वाधार, डिजिटल शिक्षा, जलवायु परिवर्तन तथा विपद् प्रतिरोधी शिक्षा प्रणाली जस्ता समसामयिक विषयहरूलाई सम्बोधन गर्न सहयोग गर्दछ ।

यसरी तयार गरिने स्थानीय शिक्षा योजनाले स्थानीय तहको शिक्षा क्षेत्रमा लगानीको प्राथमिकता निर्धारण गर्ने, स्रोत साधनको प्रभावकारी परिचालन गर्ने तथा नतिजामूलक कार्यान्वयनलाई सुनिश्चित गर्ने आधार प्रदान गर्दछ । दीर्घकालीन दृष्टि, स्पष्ट लक्ष्य र मापनयोग्य सूचकहरूसहितको स्थानीय शिक्षा योजना मार्फत स्थानीय तहले आफ्ना नागरिकका लागि समावेशी, गुणस्तरीय र दीगो शिक्षा प्रणाली निर्माणतर्फ ठोस कदम चाल्न सक्नेछ ।

ख) शिक्षा योजना निर्माणको आवश्यकता र औचित्य

शिक्षा सामाजिक, आर्थिक तथा मानवीय विकासको आधारस्तम्भ हो । गुणस्तरीय, समावेशी र जीवनोपयोगी शिक्षा बिना दीगो विकास सम्भव हुँदैन । संघीय शासन प्रणाली कार्यान्वयनसँगै शिक्षा क्षेत्रको योजना, व्यवस्थापन तथा सेवा प्रवाहको महत्वपूर्ण जिम्मेवारी स्थानीय तहमा हस्तान्तरण भएको सन्दर्भमा शिक्षा योजना निर्माणको आवश्यकता र औचित्य झनै बढेको छ । स्पष्ट दृष्टि, लक्ष्य र रणनीतिबिना सञ्चालन गरिने शैक्षिक कार्यक्रमहरू अपेक्षित नतिजा दिन नसक्ने हुँदा व्यवस्थित शिक्षा योजना अपरिहार्य भएको छ ।

शिक्षा योजना निर्माणको प्रमुख आवश्यकता स्थानीय सन्दर्भ, आवश्यकता र प्राथमिकताका आधारमा शिक्षा विकासलाई अगाडि बढाउनु हो । देशभर शिक्षा क्षेत्रमा भौगोलिक, सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक विविधता विद्यमान छ । एकै किसिमको नीति र कार्यक्रमले सबै स्थानका समस्या समाधान गर्न नसक्ने भएकाले स्थानीय तथ्याङ्क, विद्यालयको अवस्था, सिकाइ उपलब्धि, पहुँच र

निरन्तरताको अवस्था, शिक्षक व्यवस्थापन, पूर्वाधार तथा स्रोत साधनको यथार्थ मूल्याङ्कनका आधारमा शिक्षा योजना तयार गर्नु आवश्यक हुन्छ । यसले स्थानीय समस्यालाई पहिचान गरी समाधानमुखी हस्तक्षेप सुनिश्चित गर्दछ ।

शिक्षा योजना निर्माणको अर्को महत्वपूर्ण औचित्य सीमित स्रोत साधनको प्रभावकारी र पारदर्शी उपयोग हो । शिक्षा क्षेत्रमा लगानी बढ्दै गए तापनि स्रोतको सही प्राथमिकता निर्धारण हुन नसक्दा अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुन सकेको छैन । शिक्षा योजनाले स्पष्ट प्राथमिकता, कार्यक्रम र बजेटबीचको अन्तरसम्बन्ध स्थापित गरी स्रोतको दोहोरोपन घटाउने र नतिजामूलक लगानी सुनिश्चित गर्ने आधार प्रदान गर्दछ । साथै, यसले विकास साझेदार तथा अन्य सरोकारवालासँग समन्वय र सहकार्य गर्न सहज बनाउँछ ।

समावेशीता, समानता र सामाजिक न्याय प्रवर्द्धन गर्नु पनि शिक्षा योजना निर्माणको महत्वपूर्ण औचित्य हो । बालबालिकाको पहुँचबाहिर रहने अवस्था, लैङ्गिक विभेद, जातीय तथा सामाजिक बहिष्करण, अपाङ्गता, गरिबी र भौगोलिक कठिनाइका कारण सिर्जित असमानतालाई सम्बोधन गर्न लक्षित रणनीति आवश्यक हुन्छ । शिक्षा योजनाले लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण **(GESI)** उत्तरदायी कार्यक्रमहरू समावेश गरी पछाडि परेका तथा जोखिममा रहेका समूहको शिक्षामा पहुँच, सहभागिता र सिकाइ उपलब्धि सुधार गर्न सहयोग पुर्‍याउँछ ।

त्यसैगरी, शिक्षा योजनाले शिक्षा प्रणालीको गुणस्तर सुधार र दिगोपन सुनिश्चित गर्दछ । शिक्षकको पेशागत विकास, पाठ्यक्रम कार्यान्वयन, शिक्षण-सिकाइ प्रक्रिया, परीक्षा तथा मूल्याङ्कन प्रणाली, डिजिटल शिक्षा र नवप्रवर्तनलाई योजनाबद्ध रूपमा अघि बढाउन शिक्षा योजना आवश्यक हुन्छ । साथै जलवायु परिवर्तन, विपद् जोखिम न्यूनीकरण र आपत्कालीन अवस्थामै पनि सिकाइ निरन्तरता कायम राख्ने शिक्षा प्रणाली निर्माणका लागि दीर्घकालीन सोच र तयारी शिक्षा योजनामार्फत मात्र सम्भव हुन्छ ।

यसरी, शिक्षा योजना निर्माण स्थानीयदेखि राष्ट्रिय लक्ष्यसम्मको सेतुका रूपमा कार्य गर्दछ । यसले विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना (SESP), दिगो विकास लक्ष्य (SDG4) तथा राष्ट्रिय शिक्षा नीतिसँग स्थानीय शिक्षा विकासलाई समन्वय गर्दै उत्तरदायी, प्रभावकारी र परिणाममुखी शिक्षा प्रणाली निर्माण गर्न स्पष्ट दिशा प्रदान गर्दछ । त्यसैले, गुणस्तरीय, समावेशी र दिगो शिक्षा सुनिश्चित गर्न शिक्षा योजना निर्माण आवश्यक मात्र नभई अत्यन्त औचित्यपूर्ण कार्य हो ।

ग) शिक्षा योजना निर्माणका आधार

शिक्षा योजना निर्माण गर्दाका देहाय बमोजिमका सामग्रीहरूलाई आधार लिएर योजना निर्माण गरिएको थियो ।

क) नेपालको संविधान

ख) सोह्रौं आवधिक योजना

ग) स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४

घ) संघ, प्रदेश र स्थानीय तह (समन्वय तथा अन्तरसम्बन्ध) ऐन, २०७७

ङ) राष्ट्रिय/प्रादेशिक/स्थानीय तहको दीर्घकालीन सोच

च) अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षासम्बन्धी ऐन, २०७५ लगायत विद्यमान विद्यालय शिक्षा सम्बन्धी ऐन, नियमावली

छ) विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना

ज) राष्ट्रिय शिक्षा नीति, २०७६

झ) दीगो विकास लक्ष्य स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७८

ञ) स्थानीय तहको मध्यकालिन खर्च संरचना

ट) राष्ट्रिय जनगणनाको प्रतिवेदन, २०७८

ठ) राजनीतिक दलको घोषणापत्र

ड) विद्यालय सुधार योजना र अन्य सरकारी र गैरसरकारी सङ्घसंस्थाका शिक्षासम्बन्धी कार्यक्रम आदि ।

त्यसै गरी योजना निर्माणको क्रममा देहाय बमोजिमका प्रक्रियाहरू अवलम्वन गरिएको थियो ।

घ) योजना निर्माण प्रक्रिया

स्थानीय तहको शिक्षा योजना निर्माणसम्वन्धी मार्गदर्शन, २०७९ (परिमार्जित सस्करण २०८१) ले निर्देश गरेका प्रक्रियाहरु अवलम्वन गरी इनरुवा नगरपालिकाको नगर शिक्षा योजना निर्माण गरिएको छ ।नगर शिक्षा योजना निर्माणका लागि इनरुवा नगरपालिकाका नगरप्रमुख एवं नगरशिक्षा समितिका अध्यक्ष श्री केदार भण्डारीज्युको अध्यक्षतामा मिति २०८२।०९।१७ गतेको निर्णय बमोजिम शिक्षा योजना निर्माण समिति गठन भएको र सो समितिद्वारा नगरस्तरमा २०८३।०३।२२ गते सरोकारवालहरुका लागि पहिलो अभिमुखिकरण कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको थियो जसमा वडाका जनप्रतिनिधि, सबै तहका प्र.अ., शिक्षक, बाल विकासका स.का., बि.व्य.स. पदाधिकारी, विद्यालय कर्मचारी र विद्यार्थीहरुको सहभागीता रहेको थियो । उक्त कार्यक्रममा सरोकारवलाहरुसँग अन्तरक्रिया छलफल गरी शिक्षाका सबै क्षेत्र र उपक्षेत्रहरुको सबल पक्ष, सुधारापेक्षी पक्ष, अवसर र चुनौतीहरुका विषयमा SWOT Analysis गरिएको थियो । शिक्षा योजना निर्माण समिति नेतृत्वमा विज्ञहरुको सहभागितामा योजनाको प्रारम्भिक मस्यौदा तयार गरी सरोकारवालाहरुको सुझाव सङ्कलन तथा पृष्ठपोषण लिई अन्तिम मस्यौदा तयार गरिएको थियो । बाह्य विज्ञहरुद्वारा यस योजनाको लेखाजोखा गराई प्राप्त सुझावलाई समेत योजनामा समायोजन गरी तयार पारिएको योजनाको अन्तिम मस्यौदा स्वीकृति तथा कार्यान्वयनका लागि नगर कार्यपालिका

हुँदै नगर सभामा पेस गरिएको थियो । नगर सभाको मिति २०८३।०३।२४ को बैठकबाट स्वीकृत भई कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ ।

नगर शिक्षा योजना निर्माण समिति

१. श्री डिल्लीराज निरौला (उपसचिव) - संयोजक
२. श्री युवराज निरौला (अधिकृत आठौं) - सदस्य
३. श्री निरज पोखरेल (सूचना प्रविधि अधिकृत) - सदस्य
४. श्री नर्मदा खतिवडा (अधिकृत छैठौं) - सदस्य
५. श्री ललित कुमार चौधरी (प्र.अ.) - सदस्य
६. श्री विष्णु प्रसाद उपाध्याय (नि.मा.शि.) - सदस्य
७. श्री मनकुमारी बस्नेत (प्र.अ.) - सदस्य
८. श्री गजेन्द्र कुमार मेहता (प्र.अ.) - सदस्य
९. श्री स्वस्तिका दाहाल (अधिकृत आठौं) - सदस्य सचिव

ङ) योजन तर्जुमाका सीमाहरु

यो आवधिक शिक्षा योजना तर्जुमा गर्दा देहयका सीमाहरु रहेका छन ।

१. योजना निर्माण प्रक्रियामा सरोकारवालाहरुको सहभागीता प्रतिनिधिमुलक रुपमा मात्र गरिएको।
२. योजना तर्जुमाको क्रममा द्वितीय स्रोतबाट उपलब्ध सूचना र तथ्याङ्कमा एकरुपता हुन नसकेकाले तथ्यगत वास्तविक आधार लिन नसकिएको ।
३. कतिपय द्वितीय स्रोतबाट प्राप्त हुनुपर्ने तथ्याङ्क पर्याप्त रुपमा उपलब्ध हुन नसकेको।
४. स्रोतसाधन र समयको सीमितताको कारण सबै सरोकारवालहरुका अपेक्षा र आकांक्षाहरु योजनामा समेट्न नसकेको ।
५. शिक्षा क्षेत्र विकासका लागि लगानीको सिमितता रहेकाले अपेक्षित रुपमा कार्यक्रम र बजेट व्यवस्थान गर्न नसकिने भएकाले योजनामा कार्यक्रमहरुको प्राथमिकतामा सिमितता रहेको ।

च) योजनाको दस्तावेजको स्वरुप

स्थानीय तहको शिक्षा योजना निर्माण सम्बन्धी मार्गदर्शन, २०७९ (परिमार्जित संस्करण २०८१) ले मार्गदर्शन गरेका ढाँचा अनुरुप नै तयार गरिएको छ ।प्रारम्भमा योजनाको सारांश, विषय प्रवेश, शिक्षा योजना निर्माणको आवश्यकता र औचित्य, शिक्षा योजना निर्माणका आधार, शिक्षा योजना निर्माण प्रक्रिया, योजना निर्माणका सीमाहरू लगायत समावेश गरिएको छ ।यस नगर शिक्षा योजनामा परिच्छेदहरु १ देखि ७ सम्म रहेका छन् र अनुच्छेद समाप्त भए पछि अनुसूचीहरु समावेश गरिएको छ । यस योजनाको पहिलो परिच्छेदमा स्थानीय तहको पृष्ठभूमि, शिक्षा क्षेत्रका

नगर शिक्षा योजना

समस्या तथा चुनौतीहरु र अवसरहरु उल्लेख गरिएको छ । दोस्रो परिच्छेदमा यस योजनाका दूरदृष्टि, ध्येय, उद्देश्य तथा रणनीतिहरू र प्रमूख अपेक्षित उपलब्धिहरु प्रस्तुत गरिएको छ । परिच्छेद तीनमा विद्यालय क्षेत्रका विभिन्न उपक्षेत्रगत योजनाका खाका समावेश गरिएको छ । यसमा समावेश गरिएका उपक्षेत्रहरूमा प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा, आधारभूत शिक्षा, माध्यमिक शिक्षा, अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ रहेका छन् । परिच्छेद चारमा विद्यालय शिक्षाका विभिन्न अन्तरसम्बन्धित विषय क्षेत्रहरू समावेश गरिएको छ । यसमा समावेश गरिएका अन्तरसम्बन्धित विषयहरूमा पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन, शिक्षक व्यवस्थापन र विकास, समता तथा समावेशीकरण, स्वास्थ्य, पोषण तथा दिवा खाजा, आपतकालीन तथा संकटपूर्ण अवस्थामा शिक्षा, विद्यालय भौतिक विकास र शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि रहेका छन् ।

परिच्छेद पाँचमा विद्यालय सुशासन तथा व्यवस्थापन अन्तर्गत आवश्यक संस्थागत संरचना तथा क्षमता विकास, योजना कार्यान्वयनको समग्र व्यवस्था र अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा प्रतिवेदन प्रणालीका समावेश गरिएको छ । परिच्छेद ६ मा योजनाका लागि लगानी र स्रोत व्यवस्थापन के कसरी गर्ने भन्ने विषय प्रस्तुत गरिएको छ । परिच्छेद ७ मा योजनाको कार्यान्वयनबाट अपेक्षा गरिएका समग्र नतिजाहरू र मुख्य मुख्य सूचकहरु उल्लेख गरिएको छ ।

दुनहवा नगर शिक्षा योजना

परिच्छेद १
परिचय

१.१ वर्तमान अवस्था

१.१.१ भौगोलिक अवस्थिति

इनरुवा नगरपालिका भौगोलिक अवस्थितिका हिसाबले २६.३४ डिग्री देखि २६.३७ डिग्री उत्तरी अक्षांश र ८७.७ डिग्री देखि ८७.११ डिग्री पुर्वी देशान्तरमा फैलिएको छ। यहाँको अधिकतम तापक्रम २० देखि ३८ डिग्री सेन्टिग्रेड र न्यूनतम तापक्रम ९ देखि २४ डिग्री सेन्टिग्रेडसम्म रहेको छ भने वार्षिक सरदर वर्षा २१० से.मि. रहेको छ। भौगोलिक सिमाङ्कन अनुसार पूर्वमा गढी र पश्चिममा भोक्राहा नगरसिंह गाउँपालिका, उत्तरमा इटहरी उपमहानगरपालिका र रामधुनी नगरपालिका तथा दक्षिणमा हरिनगर गाउँपालिका रहेको छ । सुनसरी जिल्लाको कुल क्षेत्रफल १२५७ वर्ग कि.मि. मध्ये ६.१९ प्रतिशत भू-भाग ओगटेको इनरुवा नगरपालिकाको कुल क्षेत्रफल ७७.९२ वर्ग कि.मि. रहेको छ। वडा अनुसारको क्षेत्रफल देहाय अनुसारको रहेको छ।

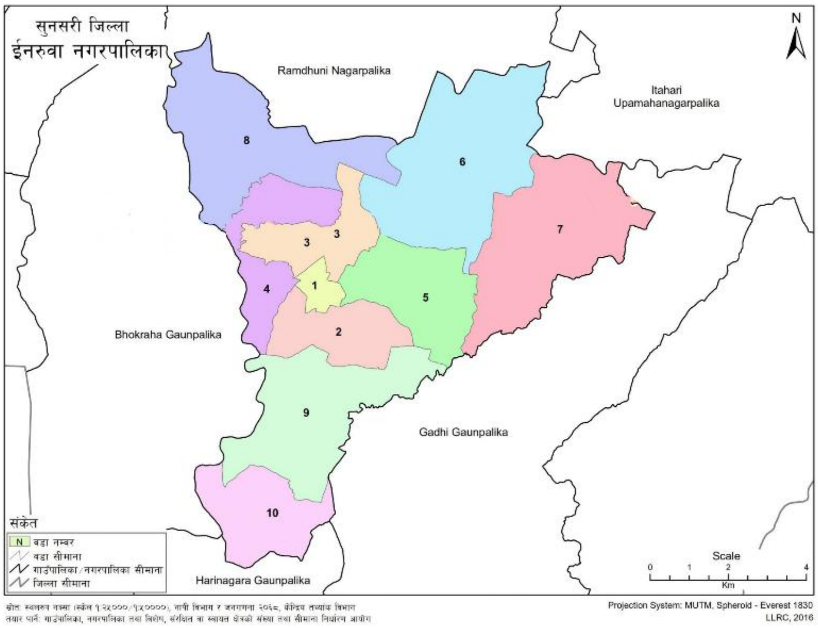

१.१.२ जनसाङ्ख्यिक संरचना

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को आधारमा जनसंख्या हेर्दा कुल जनसंख्या ७४,९१४ र घरधुरी संख्या १६,०२९ रहेको छ। वडागत रूपमा हेर्दा सबैभन्दा उच्च जनसंख्या वडा नं. ९ मा ९,८१३ रहेको छ भने सबैभन्दा न्यून जनसंख्या वडा नम्बर १ मा ५,३५६ रहेको छ। जनसंख्यासम्बन्धी विवरण तालिका नं. १.२ मा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका १

जनसंख्याको अवस्था

वडा न.	जनगणना २०७८ अनुसार			क्षेत्रफल	जनघनत्व
	जनसंख्या				
	पुरूष	महिला	जम्मा		
१	२६२३	२७३३	५३५६	१.१	४८६९.०९
२	३५७९	३४३९	७०१८	४.८	१४६२.०८
३	४५२०	४६८०	९२००	४.४	२०९०.९१
४	३४७१	३४५१	६९२२	५.२	१३३१.१५
५	२६६३	२८१७	५४८०	६.९	७९४.२०
६	३४७५	३८९५	७३७०	१४.५	५०८.२८
७	३६७५	३८५६	७५३१	१२.५	६०२.४८
८	४१९२	४३४७	८५३९	११.८	७२३.६४
९	४८२७	४९८६	९८१३	१०.७	९१७.१०
१०	३६६४	४०४१	७७०५	५.९	१३०५.९३
जम्मा	३६६८९	३८२४५	७४९३४	७७.९२	९६१.६८

स्रोतः राष्ट्रिय जनगणना २०७८

१.१.३ सामाजिक तथा सांस्कृतिक अवस्था

इनरुवा नगरपालिकाको विभिन्न स्थानमा इनरुवालाई इनरवा वा इनर्वा जस्ता नामले पनि उच्चारण गरेको सुनिए तापनि सुनसरीको सदरमुकाम इनरुवा भनेको छुट्टै महत्वपूर्ण थलो हो। श्री ३ भीम शमशेरको शासनकालमा हजारौं वर्ष अघिदेखी जंगल रही आएको यस भूमिमा जंगल फडानी गरी बस्ती बसाउने र कृषि उत्पादन बढाउने लक्ष्य लिइएको हो। नेपाली जनता स्वदेशमा रोजगारी नपाएर कोही सिक्किम, कोही भुटान, कोही बर्मा त कोही भारतको आसाम लगायतका शहर तथा बस्तीहरुमा जाने क्रम बढ्दै गएपछि स्वदेशमा जनशक्तिको महत्वलाई अङ्गीकार गर्दै संवत् १९८८ सालमा यहाँको

जंगल फँडानी गर्ने काम शुरु भयो। यस क्षेत्रको हजारौ बर्ष देखी एकदमै बाक्लिएर रहेको जंगल भए पनि झोडा फँडान गर्दा हाल इनरुवा अस्पतालको पुर्वउत्तर तर्फ काठको ढ्वाङ हालेर बनेको अत्यन्त जीर्ण इनार सार्वजनिक भएछ। त्यस पछि पनि भारतबाट चाँदवेला तिर डाँका गर्ने डाँकाहरु त्यही इनारको आडमा दिनभर लुकेर राती डाँका गर्ने, फेरी त्यतै जंगलमा लुक्ने छिप्ने समेत गरेर दुःख दिने भएकाले उक्त पानीको स्रोतलाई चाँदबेलाका पीडित व्यक्तिहरुले पुरिदिएका रहेछन। धेरै पछि जंगल फँडानीका क्रममा "अवशेष" का रुपमा त्यो इनारलाई सबैले देखेछन् । यस क्षेत्रको वरिपरिका मानिसहरुले उक्त इनार भेटिएको ठाउँलाई संकेतात्मक ढङ्गले नेपाली भाषीले इनरुवा भने। कुनै मुल शब्दसँग सम्बन्ध देखाउन वा "वाला" को अर्थ दिन मुल शब्द (प्रकृती) मा "उवा" प्रत्यय जोडिने गर्छ। त्यो कृदन्त वा तद्धितान्त पनि हुन्छ, जस्तै कृदन्तमा सुत्+उवा = सुतुवा, डुल्+उवा = डुलुवा (डुल्नसँग सम्बन्धित वा डुल्ने काममा सरोकार राख्ने भएझैं, र तद्धितान्तमा भात+उवा = भतुवा, बाटो+उवा = बटुवा (बाटोसँग सम्बन्धित, बाटोसँग सरोकारवाला) बनेझै इनार+उवा = इनरुवा (इनारसँग सम्बन्धित वा इनारवाला ठाँउ) सार्थक भएको देखिन्छ। यसै इनरुवालाई प्राय तराईबासी मैथिली, थारु र भोजपुरी भाषी व्यक्तिहरुले इनरुवा (इनर्वा पनि) भन्दछन्।

इनरुवा नगरपालिकाको सामाजिक तथा सांस्कृतिक अवस्था विविधतायुक्त र गतिशील छ। उच्च साक्षरता, बहुजातीय संरचना र ऐतिहासिक पहिचान यसको मुख्य विशेषता हुन्। तर तीव्र शहरीकरण, सांस्कृतिक क्षयको जोखिम र सामाजिक असमानता जस्ता चुनौतीहरू पनि देखिन्छन्। तसर्थ, समावेशी विकास नीति, सांस्कृतिक संरक्षण कार्यक्रम र लैङ्गिक समानतामा केन्द्रित पहलहरू आवश्यक देखिन्छन्।

१.१.४ आर्थिक अवस्था

यस इनरुवा नगरपालिकाको खेतीयोग्य जमिनको ७० प्रतिशत भन्दा वढी जमिनमा खेती गरिएको छ। नगरबासीहरुको पेशागत निर्भरतालाई हेर्दा ६० प्रतिशत घरपरिवार कृषि तथा पशुपालन पेशामा निर्भर रहेको छ। नगरपालिकामा सामुहिक खेती प्रणालीको अभ्यास सुरु गरिएको छ। नगरपालिकाभरिमा १५ वटा कृषक समूहमा २२५ जना कृषक आवद्ध भएका छन् । यस नगरपालिकामा सञ्चालित कृषि सहकारीहरुमा ६०० भन्दा बढी सदस्यहरु आबद्ध रहेका छन्। नगरपालिकामा पशुपन्छीको क्षेत्रमा १०७ वटा फार्म सञ्चालनमा रहेका छन्। दुधमा आत्मनिर्भर बन्ने उद्देश्यले नगरपालिकामा ९ वटा दूग्ध उत्पादक सहकारीहरु स्थापना भई सञ्चालनमा छन्। त्यस्तै नगरपालिकाका जनताहरुको बैंक तथा सहकारी र वित्तीय सेवाको प्रायः सबै क्षेत्रमा पहुँच छ। इनरुवा नगरपालिकामा वित्तीय पहुँच तथा सेवाको लागि वाणिज्य बैंक, विकास बैंक, लघु वित्त संस्था र ६१ वटा सहकारी संस्था रहेका छन्।

सांस्कृतिक रुपमा विविधतायुक्त रहेको यस क्षेत्रमा हिन्दु, बौद्ध, मुस्लिम धर्मालम्बीहरूको बसोवास रहेको छ। नेपाली, मैथली, थारु, तामाङ, हिन्दी भाषा मातृभाषाका रुपमा रहेका छन् । यस नगरपालिकामा शिव मन्दिर, भगवती मन्दिर, सत्यनारायण मन्दिर, गणेश मन्दिर, लक्ष्मी नारायण मन्दिर, दुर्गा मन्दिर (बिहिबारे हाट), बुढा सुब्बा मन्दिर, राधाकृष्ण मन्दिर, रामजानकी मन्दिर, स्वर्गद्वारी घाट, लाटीदेवी मन्दिर, काली मन्दिर, भगवती मन्दिर, ठुलो मदरसा आदि रहेका छन् ।

१.१.५ शैक्षिक अवस्था

२०७८ को जनगणना अनुसार कोशी प्रदेशको साक्षरता ७९.७% रहेको छ । महिलाको साक्षरता ७३.६% र पुरूषको ८६.१% रहेकोमा यस नगरपालिकाको कुल साक्षरता दर ७५.३% रहेको छ । जसमा पुरुषको साक्षरता ८२.९% र महिलाको ६८.१% रहेको छ। नगरपालिकामा विद्यालय शिक्षादेखि उच्च शिक्षा र प्राविधिक शिक्षा हासिल गर्ने शैक्षिक पूर्वाधार रहेका छन्। यस नगरपालिकामा जम्मा २९ वटा सामुदायिक विद्यालय रहेका छन् जसमा ८ वटा माध्यमिक विद्यालय र २१ वटा आधारभुत विद्यालय रहेका छन। संस्थागत विद्यालय २३ वटा माध्यमिक विद्यालय र १६ वटा आधारभुत विद्यालय रहेका छन् । त्यसैगरी परम्परागत विद्यालयहरु आधारभूत तह अन्तर्गत ५ वटा विद्यालयहरु रहेका छ । सामुदायिक, परम्परागत र संस्थागत विद्यालय स्तरमा १९,०५६ जना विद्यार्थी अध्ययनरत रहेकोमा १०,६६६ छात्र र ८,९९० छात्रा रहेका छन् । नगरपालिकामा ८२ वटा बालविकास केन्द्र विभिन्न विद्यालयको मातहातमा सञ्चालनमा रहेका छन् । यस नगरपालिकामा ३ वटा सामुदायिक सिकाई केन्द्र, १ वटा वाचनालय, २९ वटा विद्यालयमा नै बुक कर्नरको व्यवस्था, ४ वटा विद्यालयमा स्वच्छ खानेपानीको उपलव्धता रहेको, ८ वटा विद्यालयमा छात्रा मैत्री शौचालय, २९ वटा विद्यालयमा इन्टरनेट सुविधा, ६ वटा विद्यालयमा विज्ञान प्रयोगशाला रहेको, विद्यालयहरुमा वि.व्य.स. गठन भएको, अभिभावक शिक्षक संघ २९ वटा विद्यालयमा गठन भएको र सबै विद्यालयमा कक्षा ५ सम्म दिवा खाजाको व्यवस्था रहेको छ।

शिक्षक व्यवस्थापनका दृष्टिले विषयगत शिक्षक अभाव प्रमुख चुनौतीका रूपमा देखिएको छ - विशेष गरी विज्ञान, गणित र अंग्रेजी जस्ता विषयहरुमा। यसले सिकाइ उपलब्धिमा प्रत्यक्ष प्रभाव पार्न सक्छ। महिला शिक्षकहरूको नेतृत्व विकास तालिम र अनुसन्धान प्रवर्द्धनका कार्यक्रम सकारात्मक पहल भए पनि तिनको प्रभावकारिता विद्यालयस्तरमा देखिन निरन्तर अनुगमन आवश्यक छ।

विद्यार्थी भर्ना दर सन्तोषजनक भए पनि केही बालबालिका विद्यालय कहिल्यै नगएका वा बीचैमा छोड्ने समस्या कायम छ। गरिबी, पारिवारिक अवस्था, बसाइँसराइ र सिकाइप्रतिको अभिरुचि जस्ता कारणले ड्रपआउट दर प्रभावित हुन सक्छ। "भर्ना शतप्रतिशत" र "ड्रपआउट शून्य" लक्ष्य हासिल गर्न सामाजिक परिचालन, छात्रवृत्ति, दिवा खाजा तथा पोसाक कार्यक्रमलाई थप प्रभावकारी बनाउनु आवश्यक देखिन्छ। सिकाइ उपलब्धि सुधारका लागि शिक्षक क्षमता, नियमित मूल्याङ्कन प्रणाली र प्रविधि एकीकरण अपरिहार्य छन्।

लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरणका सन्दर्भमा कुल साक्षरता दर उच्च भए पनि पुरुष र महिलाबीचको अन्तरले समान अवसर सुनिश्चित गर्न अझै प्रयास आवश्यक रहेको देखाउँछ। अपाङ्गता भएका विद्यार्थी, दलित तथा सीमान्तकृत समूहलाई छात्रवृत्ति, विशेष शिक्षण सामग्री र समावेशी पूर्वाधार उपलब्ध गराउने नीति सकारात्मक छ। शारीरिक, दृष्टि, श्रवण वा अटिजम जस्ता विभिन्न प्रकृतिका अपाङ्गता अनुसार सहयोगको व्यवस्था गर्ने योजना समावेशी शिक्षाको गुणस्तर अभिवृद्धिका लागि महत्वपूर्ण आधार हो।

वातावरणमैत्री तथा बालमैत्री पूर्वाधार निर्माण, सुरक्षित खानेपानी, समावेशी शौचालय र हरित विद्यालय अवधारणा लागू गर्ने प्रयासले सिकाइ वातावरण सुधारतर्फ गएको संकेत गर्दछ। तर सबै विद्यालयमा आधुनिक प्रयोगशाला, कम्प्यूटर ल्याब सुविधा उपलब्ध नभएकाले प्रविधिमा असमानता देखिन्छ।

शिक्षा क्षेत्रमा बजेट वृद्धि, स्मार्ट प्रविधि प्रयोग, प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा विस्तार र निजी क्षेत्रसँग साझेदारी गर्ने नीतिले दीर्घकालीन रूपमा सकारात्मक सम्भावना बोकेको छ। यदि यी कार्यक्रमहरू प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गरियो भने सिकाइ उपलब्धि सुधार, रोजगारीसँग शिक्षा जोड्ने अवसर र समावेशी गुणस्तरीय शिक्षा प्रणाली विकास हुने सम्भावना उच्च देखिन्छ।

तालिका २

सामुदायिक विद्यालय शिक्षक दरबन्दी

क्र सं	प्रा. वि.			नि. मा. वि.			मा. वि.				
	स्वीकृत	राहात	जम्मा	स्वीकृत	राहात	जम्मा	स्वीकृत	राहात	कक्षा १२ अनुदान	गणित विज्ञान अनुदान	जम्मा
	११७	४५	१६२	४२	९	५१	३१	८	५	२	४६

स्रोत : इनरुवा नगरपालिका

१.२ सबल पक्षहरु

इनरुवा नगरपालिकाले शिक्षा क्षेत्रमा उल्लेखनीय सकारात्मक तथा असल अभ्यासहरू कार्यान्वयनमा ल्याएको देखिन्छ। स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले प्रदान गरेको अधिकारको प्रभावकारी उपयोग गर्दै आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षालाई निःशुल्क र अनिवार्य बनाउने दिशामा विद्यार्थी भर्ना अभियान, विशेष छात्रवृत्ति कार्यक्रम, दिवा खाजा तथा विद्यालय पोसाक वितरण जस्ता लक्षित कार्यक्रम सञ्चालन गरिएका छन्। यी कार्यक्रमहरूले गरिब, विपन्न तथा सीमान्तकृत परिवारका बालबालिकालाई विद्यालयमा टिकाइ राख्न महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याएका छन्।

विद्यालय वातावरण सुधारका लागि बालमैत्री, अपाङ्गमैत्री तथा वातावरणमैत्री पूर्वाधार निर्माणमा जोड दिइएको छ। सुरक्षित खानेपानी, समावेशी शौचालय र हरित परिसर निर्माणले विद्यालयलाई सिकाइ अनुकूल बनाउने दिशामा सकारात्मक परिणाम देखाउन थालेको छ।

शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धिका लागि प्रविधि एकिकरणमा विशेष ध्यान दिइएको छ। स्मार्ट बोर्ड, कम्प्युटर ल्याब, विज्ञान प्रयोगशाला विस्तार, इन्टरनेट जडान तथा डिजिटल सामग्रीको प्रयोगले आधुनिक शिक्षण सिकाइ प्रक्रियासंग जोड्दै लगिएको छ। जसले समग्र सिकाइ उपलब्धिमा सकारात्मक प्रभाव पार्ने अपेक्षा गरिएको छ।

समावेशी शिक्षाको क्षेत्रमा महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, दलित तथा अन्य सीमान्तकृत समूहलाई विशेष प्राथमिकता दिइएको छ। अपाङ्गताको प्रकृतिअनुसार सहायक सामग्री, छात्रवृत्ति तथा आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराउने व्यवस्था गरिएको छ ।

यसका अतिरिक्त, सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूको सक्रियता बढाई वयस्क साक्षरता, निरन्तर शिक्षा र जीवनोपयोगी सीप विकास कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ। विद्यालयस्तरमा नियमित शैक्षिक अनुगमन, उपलब्धि परीक्षण, अभिभावक शिक्षक अन्तरक्रिया, अतिरिक्त क्रियाकलाप, विज्ञान प्रदर्शनी तथा प्रतिभा पहिचान कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरी सिकाइ उपलब्धि सुधारमा ध्यान दिइएको छ । प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा विस्तार गरी युवाहरूलाई स्वरोजगार र उद्यमशीलतातर्फ उन्मुख गराउने पहल पनि अघि बढाइएको छ ।

समग्रमा, इनरुवा नगरपालिकाले शिक्षामा पहुँच, गुणस्तर, समावेशीकरण र दिगोपनालाई एकसाथ सम्बोधन गर्ने प्रयास गरेको देखिन्छ । यदि यी कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन, निरन्तर अनुगमन र स्रोत व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्न सकियो भने स्थानीय स्तरमै गुणस्तरीय र समावेशी शिक्षा प्रणाली विकासको नमुना स्थापित हुनसक्ने सम्भावना प्रबल रहेको छ ।

१.३ शिक्षा क्षेत्रका समस्याहरू

इनरुवा नगरपालिकाको शिक्षा क्षेत्रका विद्यमान समस्याहरूलाई देहाय बमोजिम विश्लेषण गरिएको छ।

क) समतामूलक पहुँच र सहभागिता

विद्यालय भर्ना दर सन्तोषजनक भए पनि गरिबी, पारिवारिक अवस्था, बसाइँसराइ र चेतनाको अभावका कारण केही बालबालिकाहरू बीचैमा विद्यालय छोड्ने समस्या कायम छ। अपाङ्गता भएका, दलित, सीमान्तकृत तथा कठिन परिवेशमा रहेका बालबालिकालाई शिक्षाको मूल प्रवाहमा अर्थपूर्ण सहभागिता गराउनु अझै चुनौतीपूर्ण छ । अभिभावक शिक्षाको अभावले घर–विद्यालय समन्वय कमजोर भएको

देखिन्छ। समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्न लक्षित सहयोग, सामाजिक परिचालन र अभिभावक सशक्तीकरण कार्यक्रमलाई सुदृढ बनाउन आवश्यक छ ।

ख) गुणस्तर र सान्दर्भिकता

शिक्षण सिकाइ प्रक्रियामा परम्परागत घोकन्ते पद्धतिको प्रभाव अझै देखिन्छ। विद्यार्थी केन्द्रित, खोजमूलक र प्रयोगात्मक शिक्षण अभ्यास सीमित छन्। विज्ञान तथा प्रविधि विषयमा प्रयोगात्मक अभ्यास र अनुसन्धान संस्कृति विकास हुन नसक्दा सिकाइ सैद्धान्तिक रूपमा सीमित भएको छ। स्थानीय सन्दर्भ समेट्ने पाठ्यक्रम विकासमा ढिलाइ हुँदा शिक्षा र स्थानीय आवश्यकता बीचको सम्बन्ध कमजोर भएको देखिन्छ। यसले जीवनोपयोगी सीप विकासमा चुनौती सिर्जना गरेको छ।

ग) शिक्षक व्यवस्थापन

विद्यार्थी सङ्ख्याको अनुपातमा विषयगत शिक्षक दरबन्दी पर्याप्त छैन । विशेषगरी विज्ञान, गणित र अंग्रेजी विषयमा दक्ष शिक्षक अभावले सिकाइ उपलब्धिमा प्रत्यक्ष असर पारेको छ। शिक्षकहरूको निरन्तर पेशागत विकास, प्रविधि—मैत्री तालिम र समावेशी शिक्षण रणनीति सम्बन्धी कार्यक्रम अपर्याप्त छन् । शिक्षा क्षेत्रमा राजनीतिक हस्तक्षेप र नियुक्ति प्रक्रियामा हुने विवादले स्थायित्व र पेशागत मनोबलमा नकारात्मक प्रभाव पार्ने सम्भावना देखिन्छ ।

घ) भौतिक पूर्वाधार

धेरै विद्यालयहरूमा स्वच्छ खानेपानी, समावेशी शौचालय, सुरक्षित भवन, पुस्तकालय र पर्याप्त फर्निचर जस्ता आधारभूत सुविधा अझै अपर्याप्त छन् । कतिपय भवनहरू जीर्ण अवस्थामा रहेकाले विद्यार्थीको सुरक्षामा जोखिम देखिन्छ । आधुनिक शिक्षणका लागि आवश्यक कम्प्यूटर ल्याब, विज्ञान प्रयोगशाला र स्मार्ट बोर्ड लगायतका सुविधा अधिकांश सामुदायिक विद्यालयमा सीमित छन्। यसले डिजिटल शिक्षण सिकाइ प्रक्रियामा असमानता सिर्जना गरेको छ।

ङ) पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन प्रणाली

स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण भएतापनि प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन हुन सकेको छैन । सिकाइ उपलब्धिको वैज्ञानिक, तथ्यमा आधारित मूल्याङ्कन प्रणाली कमजोर देखिन्छ। विद्यालयहरूको शैक्षिक तथा प्रशासनिक गतिविधिको नियमित अनुगमन र सुपरिवेक्षण प्रणाली पर्याप्त सुदृढ छैन । परीक्षा केन्द्रित अभ्यास हाबी हुँदा विद्यार्थीहरुको सिर्जनात्मकता र आलोचनात्मक सोच विकासमा अपेक्षित प्रगति हुन सकेको छैन ।

च) समता र समावेशीकरण

अपाङ्गता भएका, दलित तथा सीमान्तकृत बालबालिकाको पूर्ण र अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गर्न अझै संरचनागत सुधार आवश्यक छ। लैङ्गिक साक्षरता, अन्तर सामाजिक विभेद र आर्थिक असमानताले शिक्षामा समान अवसर प्राप्तिमा अवरोध सिर्जना गरेका छन्। समावेशी पूर्वाधार, सहायक सामग्री र संवेदनशील शिक्षक तयारी अपर्याप्त हुँदा समावेशी शिक्षाको प्रभाव सीमित हुन सक्छ।

छ) विद्यालय सुशासन र व्यवस्थापन

विद्यालय व्यवस्थापन समिति, प्रधानाध्यापक, शिक्षक र अविभावकबीचको समन्वय सुदृढ नहुँदा योजना कार्यान्वयनमा प्रभावकारिता कमी देखिन्छ। पारदर्शी बजेट व्यवस्थापन, सहभागितामूलक योजना निर्माण र जवाफदेहिता प्रणाली पूर्ण रूपमा संस्थागत हुन सकेको छैन। अनुगमन तथा मूल्याङ्कन संयन्त्र कमजोर हुँदा विद्यालय सुधार योजना प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुन नसक्ने अवस्था देखिन्छ। विद्यालयहरूको शैक्षिक र प्रशासनिक क्रियाकलापको चुस्त अनुगमन तथा वैज्ञानिक मूल्याङ्कन प्रणालीको अभाव छ। शैक्षिक क्यालेन्डरलाई नियमित र व्यवस्थित बनाउन नसक्दा सिकाइ प्रक्रिया प्रभावित हुने गरेको छ। माध्यमिक र प्राविधिक शिक्षालाई गुणस्तरीय र सुविधासम्पन्न बनाउन आवश्यक पर्ने लगानी र बजेटको व्यवस्थापन चुनौतीपूर्ण रहेको छ।

समग्रमा हेर्दा इनरुवा नगरपालिकामा शिक्षा क्षेत्रमा पहुँच विस्तार र नीतिगत प्रतिबद्धता सकारात्मक भए पनि गुणस्तर, समावेशीकरण, शिक्षक व्यवस्थापन, पूर्वाधार सुदृढीकरण र सुशासनका क्षेत्रमा थप सुधार अपरिहार्य देखिन्छ। प्रभावकारी योजना, स्रोतको उचित उपयोग र समुदायमा आधारित उत्तरदायित्व प्रणाली विकास गर्न सके यी समस्यालाई अवसरमा रूपान्तरण गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ।

१.४ अवसरहरु

संविधान र कानुनी व्यवस्थाअनुसार शिक्षा स्थानीय तहको अधिकारभित्र परेपछि स्थानीय सरकारले आफ्नै योजनाअनुसार गुणस्तरीय शिक्षा प्रवर्द्धन गर्न सक्ने अवसर प्राप्त भएको छ। यससँगै शिक्षा क्षेत्रमा लगानी वृद्धि गर्ने क्षमता र तीन तहको सरकार तथा अन्य सङ्घ संस्थाबाट सहकार्य र स्रोत जुटाउने वातावरण पनि उपलब्ध छ। सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग विस्तार भएसँगै डिजिटल शिक्षण—सिकाइ, अनलाइन सामग्री र शिक्षक—विद्यार्थी समन्वयमा सहजता आएको छ। स्थानीय पाठ्यक्रम विकासका क्रममा वातावरण संरक्षण, हरित विद्यालय निर्माण, जलवायु परिवर्तन र जीवनोपयोगी विषयवस्तु समावेश गर्न सकिने भएकाले शिक्षा केवल सैद्धान्तिक मात्र नभई व्यवहारिक र वर्तमान स्थानीय समस्याहरु समाधान हुने सम्भावना बढेको छ । त्यस्तै, स्थानीय स्तरमा विद्यमान रैथाने ज्ञान, सीप र प्रविधिलाई पाठ्यक्रम र सिकाइ अभ्यासमा आन्तरिकीकरण गर्न सकिने भएकाले

विद्यार्थीको सांस्कृतिक र सामाजिक सन्दर्भसँग शिक्षा जोड्ने अवसर प्राप्त भएको छ। साथै, वैकल्पिक सिकाइको सहजीकरणमार्फत प्रत्येक विद्यार्थीले सिक्न पाउने अधिकार सुनिश्चित गर्न सकिने भएकाले पहुँच, समावेशीकरण र गुणस्तर एकसाथ बढाउने वातावरण तयार भएको छ। यस प्रकार, कानुनी अधिकार, स्रोत व्यवस्थापन, प्रविधि र स्थानीय ज्ञानको उपयोगले इनरुवा नगरपालिकाको शिक्षा प्रणालीलाई दीगो, समावेशी र जीवनोपयोगी बनाउन महत्त्वपूर्ण अवसर प्रदान गरेको छ।

१.५ चुनौतीहरू

इनरुवा नगरपालिकाले शिक्षा क्षेत्रमा पहुँच, गुणस्तर र समावेशीकरण सुनिश्चित गर्न थुप्रै चुनौती र अवसरको सामना गर्दै आएको देखिन्छ। लैङ्गिक, भाषिक, भौगोलिक, आर्थिक, शारीरिक अपाङ्गता, जात/जाति र अन्य सामाजिक विविधताका कारण सबै बालबालिकालाई समान रूपमा गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गर्न अझै प्रयास आवश्यक छ। जनसाङ्ख्यिकीय प्रवृत्ति, जन्म दर, बसाइँसराइ र स्थानीय बनौटका कारण व्यवहारिक विद्यालय नक्साङ्कन तथा शिक्षक दरबन्दीको न्यायोचित वितरण आवश्यक छ, जसले विद्यार्थी र शिक्षक दुवैको सहज पहुँच सुनिश्चित गर्दछ। विद्यालयमा थप आर्थिक व्यवस्थापन गर्न कठिनाई हुँदा निःशुल्क र अनिवार्य शिक्षा कार्यान्वयनमा पूर्णता दिन चुनौती देखिन्छ। दक्ष जनशक्तिको अभावले पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक र मूल्याङ्कन प्रणाली सुधार तथा सूचना सञ्चार प्रविधिको प्रभावकारी प्रयोगमा बाधा पुऱ्याउँछ। साथै, विपत्का अवस्थाहरू जस्तै बाढी वा अन्य आपतकालीन परिस्थितिमा वैकल्पिक माध्यमबाट सिकाइ अवसर उपलब्ध गराउने रणनीति आवश्यक छ। जनसाङ्ख्यक विविधताका कारण आजीवन सिकाइ कार्यक्रममा समान अवसर र विविधता सुनिश्चित गर्नुपर्छ। सबै विद्यालयमा तोकिएअनुसारको भौतिक पूर्वाधार निर्माण गरी हरित विद्यालयको रूपमा विकास गर्न आर्थिक स्रोत संकलन आवश्यक छ, साथै जलवायु परिवर्तन र त्यसको असर कम गर्ने उपायहरू अपनाउनु दिगो शिक्षा प्रणालीका लागि अनिवार्य छ। यी सबै चुनौती र अवसरलाई व्यवस्थित रूपमा सम्बोधन गर्दा इनरुवा नगरपालिकामा समावेशी, दीगो, प्रविधिमैत्री र गुणस्तरीय शिक्षा प्रणाली विकास गर्न सकिने सम्भावना उच्च रहेको छ।

परिच्छेद २

दूरदृष्टि, उद्देश्य, रणनीति तथा लक्ष्य निर्धारण

२.१ दूरदृष्टि

"गुणस्तरीय, सिपमूलक, प्रविधिमैत्री शिक्षा, इनरुवालाई समृद्ध बनाउने इच्छा "

२.२ लक्ष्य

समावेशी पहुँचसहित गुणस्तरीय, सीपमूलक र प्रविधिमैत्री शिक्षा प्रणालीको विकासमार्फत स्थानीय आवश्यकता र राष्ट्रिय-अन्तर्राष्ट्रिय श्रम बजारमा प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने सक्षम, नैतिक र आत्मनिर्भर जनशक्ति उत्पादन गर्ने,

२.३ उदेश्य

क) सबै बालबालिकालाई शिक्षामा समतामूलक पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गर्नु,

ख) सबै बालबालिकाको शिक्षामा गुणस्तरीय र सान्दर्भिकता सुनिश्चित गर्नु,

ग) औपचारिक शिक्षाको अवसरबाट बञ्चित व्यक्तिहरूका लागि वैकल्पिक, अनौपचारिक, खुला र निरन्तर सिकाइको वातावरण सुनिश्चित गर्नु,

घ) विद्यालय शिक्षामा सुशासन तथा व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्नु,

२.४ रणनीतिहरु

उद्देश्य १ सबै बालबालिकालाई शिक्षामा समतामूलक पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गर्नु

रणनीतिहरूः

क) आधारभूत शिक्षालाई सबै बालबालिकाका लागि अनिवार्य र निःशुल्क बनाउँदै पहुँचयोग्य र समतामूलक बनाउने,

ख) विद्यालय जानबाट बञ्चित बालबालिकाहरूको पहिचान गर्न तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने र शैक्षिक सत्रको सुरुमा **"विद्यार्थी भर्ना घरदैलो अभियान"** सञ्चालन गर्ने,

ग) गरिब, विपन्न, दलित र सीमान्तकृत समूहका बालबालिकालाई विद्यालयमा आकर्षित गर्न र टिकाइराख्न दिवा खाजा, छात्रवृत्ति र पोसाक वितरण गर्ने,

ङ) अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि उनीहरूको अवस्था अनुसार (शारीरिक, सुनाइ, दृष्टि, अटिज्म आदि) ब्रेल, साङ्केतिक चित्र र ह्विलचेयर जस्ता सामग्री र विशेष छात्रवृत्तिको व्यवस्था गर्ने,

च) अपाङ्गता भएका, सीमान्तकृत वा विशेष आवश्यकताका बालबालिकाका लागि समावेशी सिकाइ वातावरण उपलब्ध गराउने,

छ) बालबालिकाको शिक्षामा अभिभावकलाई जिम्मेवार बनाउन अभिभावक शिक्षा कार्यक्रमलाई अभियानकै रूपमा सञ्चालन गर्ने,

ज) शिक्षकहरूलाई नवीनतम् शिक्षण पद्धति र प्रविधिमा अभ्यस्त गराउन नियमित र नतिजामुखी तालिम प्रदान गर्ने र उनीहरूको कार्यसम्पादनलाई विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिसँग जोड्ने,

झ) विद्यालय पूर्वाधार र सिकाइ वातावरणमा जलवायु-उत्थानशीलता र वातावरणमैत्री पूर्वाधार सुनिश्चित गर्नु,

उद्देश्य २ सबै बालबालिकाको शिक्षामा गुणस्तरीय र सान्दर्भिकता सुनिश्चित गर्नु,

रणनीतिहरू:

क) शिक्षकहरूलाई नवीनतम् शिक्षण पद्धति र प्रविधिमा अभ्यस्त गराउन नियमित र नतिजामुखी तालिम प्रदान गर्ने र उनीहरूको कार्यसम्पादनलाई विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिसँग जोड्ने,,

ख) शिक्षण सिकाइलाई प्रभावकारी बनाउन स्मार्ट बोर्ड, कम्प्युटर ल्याब, विज्ञान प्रयोगशाला र इन्टरनेट सुविधाको विस्तार गर्ने,

ग) शिक्षाको गुणस्तर कायम गर्न नतिजमा आधारित अनुगमन तथा वैज्ञानिक मूल्याङ्कन प्रणालीको विकास गर्ने,

घ) स्थानिय विषय पाठ्यक्रमलाई स्थानीय आवश्यकता, संस्कृति र जीवनोपयोगी सीपसँग मेल खाने गरी अनुकूल बनाउने,

ङ) विषयगत र कक्षागत रूपमा शिक्षक व्यवस्थापन गर्ने,

च) शिक्षण सिकाइमा खोजमूलक, प्रयोगात्मक, विद्यार्थीकेन्द्रित र क्रियाकलाप आधारित सिकाइ प्रवर्द्धन गर्ने,

छ) शिक्षकलाई नवीनतम शिक्षण विधि, ICT प्रयोग, समावेशी र गुणस्तरीय शिक्षण तालिम प्रदान गर्ने

ज) नियमित मूल्याङ्कन तथा सुपरिवेक्षण प्रणालीको माध्यमबाट सिकाइ उपलब्धि र गुणस्तर सुनिश्चित गर्ने,

झ) विद्यालयमा पर्याप्त पाठ्यपुस्तक, डिजिटल सामग्री, स्मार्ट बोर्ड, कम्प्युटर ल्याब र प्रयोगशालाको उपलब्धता सुनिश्चित गर्ने

उद्देश्य ३ औपचारिक शिक्षाको अवसरबाट वञ्चित व्यक्तिहरूका लागि अनौपचारिक, खुला र वैकल्पिक निरन्तर सिकाइको वातावरण सुनिश्चित गर्नु

रणनीतिहरु

क) अनलाइन प्लेटफर्म, भिडियो क्लास, मोबाइल एप्लिकेशन र रेडियो/टेलिभिजन माध्यमबाट वैकल्पिक सिकाइ पहुँच विस्तार गर्ने,

ख) प्रत्येक सामुदायिक सिकाइ केन्द्रमा इन्टरनेट सुविधा व्यवस्थापन गर्ने,

हुप्सेकोट गाउँपालिका शिक्षा योजना

ग) प्रत्येक सामुदायिक सिकाइ केन्द्रसँग आबद्ध रहने गरी पुस्तकालय/वाचनालय को अवधारणा अनुसार पुस्तकालय/वाचनालय स्थापना गर्ने,

घ) नगरस्तरमा कम्तिमा एक पुस्तकालय/वाचनालय स्थापना गरी समुदायसँग जोड्ने,

ङ) परम्परागत र मौलिक ज्ञान, दर्शन र प्राकृतिक विज्ञानलाई सङ्ग्रह र सूचीकरण गरी संरक्षण गर्ने,

च) प्रत्येक टोलमा नागरिकहरूको सिकाइको चाहना पूरा गर्न र "जीवन पर्यन्त सिकाइ" लाई अभियानको रूपमा सञ्चालन गर्न स्थानीय बौद्धिक समाज गठन गर्ने,

छ) समुदायको समन्वय र सहयोगमा टोल-टोलमा प्रौढ कक्षाहरू सञ्चालन गर्ने र उनीहरूको सिकाइ उपलब्धिलाई मापन गर्ने सूचकहरू विकास गरि कार्यान्वयन गर्ने

उद्देश्य ४ विद्यालय शिक्षामा सुशासन तथा व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्नु,

रणनीतिहरू

क) शिक्षकहरूको कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनलाई विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि र परीक्षा परिणामसँग आबद्ध गर्ने,

ख) शैक्षिक पेसामा संलग्न जनशक्तिमा जवाफदेहिता सुनिश्चित गर्न परिणाममा आधारित जवाफदेहिता प्रणालीको विकास गर्ने,

ग) प्रधानाध्यापक छनोट प्रणालीलाई योग्यता र क्षमताका आधारमा हुने गरी परिमार्जन गर्ने

घ) विव्यसको भूमिका र जिम्मेवारीलाई समयसापेक्ष परिमार्जन गरी विद्यालयलाई स्वचालित र सफल संस्थाका रूपमा विकास गर्ने,

ङ) विद्यालयप्रति समुदायको अपनत्व बढाउन विद्यालय समुदाय सहकार्य कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,

च) विद्यालय र विद्यार्थीको विस्तृत विवरणका लागि एकीकृत तथ्याङ्क प्रणालीको विकास र सुदृढीकरण गर्ने,

छ) निजी (संस्थागत), गुठी र सहकारी विद्यालयहरूको स्थापना, अनुमति, सञ्चालन र आर्थिक पारदर्शिताको नियमित अनुगमन र नियमन गर्ने,

ज) शैक्षिक जनशक्ति र नेतृत्व तहका लागि स्पष्ट आचारसंहिता निर्माण गरी लागू गर्ने,

झ) नगरपालिका अन्तर्गत रहेका शिक्षक दरबन्दीको अध्ययन गरी दरबन्दी मिलान र पुनर्वितरण गर्ने,

ञ) प्रधानाध्यापक, व्यवस्थापन समिति, शिक्षक र कर्मचारीहरूका लागि नियमित तालिम र नेतृत्व विकास कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने

२.५ अपेक्षित उपलब्धि

क) सबै बालबालिकालाई शिक्षामा समतामूलक पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित भएको हुनेछ,

ख) सबै बालबालिकाको शिक्षामा गुणस्तरीय र सान्दर्भिकता सुनिश्चित भएको हुनेछ,

इन्द्रावती नगर शिक्षा योजना

ग) औपचारिक शिक्षाको अवसरबाट वञ्चित व्यक्तिहरूका लागि वैकल्पिक, अनौपचारिक, खुला र निरन्तर सिकाइको वातावरण सुनिश्चित भएको हुनेछ,

घ) विद्यालय शिक्षामा सुशासन तथा व्यवस्थापन सुनिश्चित भएको हुनेछ

२.६ मुख्य कार्यसम्पादन सूचक र लक्ष्य निर्धारण

तालिका ३

मुख्य कार्यसम्पादन सूचक र लक्ष्य निर्धारण

क्र.स.	सूचक	आधार वर्ष २०८२	२०८४	२०८७	२०९२
१.	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा				
१.१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा कूल भर्ना दर* (%)	११४.२	१०८.८	१०४.५	१००
१.२	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षाको अनुभव लिई कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिका* (%)	७०.५	७७.६	८४.७	१००
२.	आधारभूत शिक्षा (कक्षा १ - ८)				
२.१	कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिकाको खुदप्रवेश दर (%)	९२.४	९४.२	९६.०	१००
२.२	कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिकाको कूल प्रवेश दर (%)	१४५.९	१३४.८	१२७.७	११७.६
२.३	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) मा खुद भर्ना दर* (%)	९४.३	९६.१	९८.०	१००
२.४	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) मा कूल भर्ना दर* (%)	१५६.५	१५२.६	१४२.७	१२८.९
२.५	आधारभूत तहको कक्षा ५ को खुदप्रवेश दर* (%)				
२.६	आधारभूत तहको कक्षा ५ को कूलप्रवेश दर* (%)				
२.७	आधारभूत तहको कक्षा ५ सम्म टिकाउ दर* (%)	८७.५	९०.१	९२.८	९७.५
२.८	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा ५) पूरा गर्ने दर* (%)	९०.१	९२.८	९३.५	९६.३
२.९	आधारभूत तहमा (प्राथमिक कक्षा १-५)मा भर्ना भएका ५-९ वर्ष उमेर भन्दा माथिका बालबालिका* (%)				
२.१०	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) कूल भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचाङ्क*	०.७६	०.८२	०.८८	०.९९
२.११	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा खुद भर्ना दर* (%)	९४.१	९५.९	९७.८	९९.७
२.१२	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा कूल भर्ना दर (%)	१३८.४	१२९.१	११८.९	१०४.७
२.१३	आधारभूत तहको कक्षा ८ सम्मको टिकाउ दर* (%)	८८.२	८९.९	९१.६	९५.४
२.१४	आधारभूत तहको कक्षा १ मा भर्ना भई कक्षा ८ पूरा गर्ने दर*(%)	८४.३	८५.९	८७.६	८९.३
२.१५	आधारभूत तह(कक्षा १-८) कूल भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचक*	०.७५	०.७७	०.७९	०.८८
२.१६	विद्यालय वाहिर रहेका बालबालिका* (%)				

क्र.स.	सूचक	आधार वर्ष २०८२	२०८४	२०८७	२०९२
२.२०	आधारभूत तह (कक्षा १-८) अध्यापनरत कूल शिक्षक मध्ये महिला शिक्षकको सङ्ख्या*(%)	५१.१७	५६.२	६१.३	७०.५
३.	माध्यमिक शिक्षा (कक्षा ९-१२)				
३.१	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा खुद भर्ना दर* (%)	५५.४	५६.५	५७.६	५८.७
३.२	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा कूल भर्ना दर* (%)	७३.५	७४.९	७६.३	७७.८
३.३	माध्यमिक तहमा कूल भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचक* (कक्षा ९-१२)	०.८७	०.९०	०.९३	०.९६
३.४	आधारभूत तहवाट माध्यमिक तहमा ट्रान्जिसन दर* (%)				
३.५	कक्षा १ मा भर्ना भएका बालबालिका मध्ये कक्षा १० मा पुग्ने दर (%)	९९.९	१००	१००	१००
३.६	कक्षा १ मा भर्ना भएका बालबालिका मध्ये कक्षा १२ मा पुग्ने दर (%)				
३.७	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा कार्यरत महिला शिक्षक सङ्ख्या* (%)	१५.५	१६.०४	१६.६८	१७.५
४.	जिवन-पर्यन्त शिक्षा तथा सिकाइ र अनौपचारिक शिक्षा				
४.१	साक्षरता दर (१५ वर्ष भन्दा माथि) (%)				
४.२	साक्षरता दर (६ वर्ष भन्दा माथि) (%)				
४.३	साक्षरता दर (१५-२४ उमेर समूह) (%)				
४.४	साक्षरता दरमा लैङ्गिक समता (१५ वर्ष भन्दा माथि)				
५.	सुशासन तथा व्यवस्थापन				
५.१	आधारभुत तह (कक्षा१-५) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात (सामुदायिक विद्यालय)	१८.८	२१.७	२६.७	३२.४
५.२	आधारभूत तह (कक्षा६-८) मा विद्यार्थी: शिक्षक अनुपात (सामुदायिक विद्यालय)	४०.७	४१.९	४२.१	४३.३
५.३	आधारभूत तह (कक्षा१-८) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात (सामुदायिक विद्यालय)	२३.८६	२४.५	२५.२	२६.०
५.४	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात (सामुदायिक विद्यालय)	३१	३२.२	३३.४	३४.७
५.५	माध्यमिक तह (कक्षा९-१२) मा विद्यार्थी:शिक्षक अनुपात	१०८	९७.२	८२.६	६६.०८

स्रोत : *Flash Report 2082*

परिच्छेद ३
विद्यालय शिक्षा क्षेत्रका मुख्य उपक्षेत्र

३.१ प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा

३.१.१ परिचय

नेपालको संविधानको धारा ३९ (३) मा प्रत्येक बालबालिकालाई प्रारम्भिक बालविकास तथा बाल सहभागिताको हक हुनेछ भनी उल्लेख गरिनु र शिक्षा ऐन २०२८ को नवौं संशोधनले बालविकास र शिक्षालाई विद्यालय शिक्षाकै अङ्गको रूपमा मान्यता दिनुले यसको आवश्यकता र महत्व थप पुष्टि भएको छ । बालबालिकाको शारीरिक, मानसिक, संवेगात्मक, सामाजिक एवं नैतिक सृजनात्मक पक्षको विकासमा सहयोग गर्दै उनीहरूलाई आधारभूत शिक्षाको लागि तयार गर्ने उद्देश्यले सञ्चालित यो कार्यक्रम विद्यालय शिक्षाको प्रथम पाइला भएकोले पनि यसलाई सर्वसुलभ र गुणस्तरीय बनाउनु आवश्यक भएको छ । यसै कुरालाई मध्यनजर गरेर यस पालिकाले निर्माण गरेको यस नगर शिक्षा योजनामा प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षालाई व्यवस्थित र गुणस्तरीय बनाउने कार्यक्रमहरू समावेश गरिएको छ।

३.१.२ वर्तमान अवस्था

इनरुवा नगरपालिकामा हाल जम्मा १२० वटा प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र सञ्चालनमा रहेका छन्, जसमा सामुदायिकतर्फ ८१ र संस्थागत विद्यालयतर्फ ३९ केन्द्र रहेका छन्। यी केन्द्रहरूमा कुल ४१९५ जना बालबालिका अध्ययनरत रहेका छन्, जसमध्ये २४६५ जना छात्र र १७३३ जना छात्रा रहेका छन् ।

बालविकास कार्यक्रम पूरा गरी कक्षा १ मा प्रवेश गर्ने बालबालिकाको संख्या ४२८३ रहेको छ। यसमध्ये एक वर्षको बालविकास अनुभवसहित कक्षा १ मा जाने बालबालिका १०० प्रतिशत रहेको छ। अनुभवसहित कक्षा १ मा प्रवेश गरेका बालबालिकाको सिकाइ उपलब्धि र कक्षागत अनुकूलन क्षमता तुलनात्मक रूपमा राम्रो देखिएको छ, जसले बालविकास कार्यक्रमको प्रभावकारिता पुष्टि गर्दछ। समावेशी पहुँचको दृष्टिले दलित बालबालिकाको संख्या ६७९ (१५.८ प्रतिशत), जनजाति बालबालिकाको संख्या ९२५ (२१ प्रतिशत) र अपाङ्गता भएका बालबालिकाको संख्या ९ (०.२१ प्रतिशत) रहेको छ। यी तथ्याङ्कले समावेशी सहभागिता बढ्दो क्रममा रहेको देखाए पनि जनसंख्या अनुपात अनुसार अझ सुधारको आवश्यकता रहेको देखिन्छ। विशेषगरी अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि सहायक सामग्री, पहुँचयोग्य भौतिक संरचना तथा प्रशिक्षित जनशक्ति व्यवस्था सुदृढ गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

बालविकासका न्यूनतम सक्षमता मापदण्ड पुरा गरेका बाल विकास संख्या न्यून रहेको छ। न्यूनतम सक्षमता अन्तर्गत सुरक्षित कक्षाकोठा, खेलमैत्री सिकाइ सामग्री, प्रशिक्षित सहजकर्ता, बालमैत्री शौचालय र सुरक्षित खानेपानी जस्ता सूचकहरू समावेश गरिएका छन्। हाल यी मापदण्ड पूर्ण रूपमा कार्यान्वयन भएका केन्द्रहरूको अनुपात सीमित रहेको देखिएकाले गुणस्तर सुधारका लागि थप लगानी र अनुगमन आवश्यक देखिन्छ।

समग्रमा हेर्दा इनरुवा नगरपालिकामा प्रारम्भिक बालविकासको पहुँच विस्तार सन्तोषजनक देखिए पनि गुणस्तर, समावेशिता र न्यूनतम सक्षमता सुनिश्चितताका लागि अझ रणनीतिक रूपमा सकारात्मक हस्तक्षेप आवश्यक रहेको निष्कर्ष निकाल्न सकिन्छ।

तालिका ४

प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षासँग सम्बन्धित विवरण

जम्मा बालविकास		जम्मा बालबालिका			दलित बालबालिका			अपाङ्गता भएका बालबालिका		
प्रकार	संख्या	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा
सामुदायिक	८१	६८६	६५७	१३४३	२४८	२३२	४८०	४	२	६
संस्थागत	३९	१७७९	१०७६	२८५२	१२३	७६	९९	२	१	३
जम्मा	१२०	२४६५	१७३३	४१९५	३७१	३०८	५७९	६	३	९

स्रोत: IEMIS

इनरुवा नगरपालिकाले प्रारम्भिक बाल विकास र शिक्षालाई बालबालिकाको नैसर्गिक अधिकारको रूपमा लिएको छ। यसले ५ वर्ष मुनिका बालबालिकाको शारीरिक, मानसिक, सामाजिक र सर्वाङ्गीण विकास सुनिश्चित गर्ने आधार तयार गर्दछ । नगरपालिकाले प्रारम्भिक बाल विकासलाई विद्यालय शिक्षासँग पूर्ण रूपमा एकीकृत गरी प्रत्येक विद्यालयमा अनिवार्य गर्ने नीति लागू गरेको छ, जसले बालबालिकाको सिकाइको निरन्तरता र गुणस्तर सुनिश्चित गर्दछ।हाल इनरुवा नगरपालिकामा बाल विकास केन्द्रहरूमा भौतिक र शैक्षिक पूर्वाधारको कमी देखिएको छ । धेरै केन्द्रहरूमा बालमैत्री वातावरण, खेल सामग्री, श्रव्य—दृश्य सिकाइ सामग्री र पर्याप्त शिक्षण उपकरणको अभाव रहेको छ। यद्यपि, नगरपालिकाले यी केन्द्रहरूको स्तरोन्नति गर्ने योजना बनाएको छ र निजी क्षेत्रसँगको सहकार्यमा नयाँ केन्द्र स्थापना गर्ने सम्भावनाहरूलाई आफ्नो सबल पक्षको रूपमा लिएको छ ।

३.१.३ उद्देश्य

- बालबालिकाको सर्वाङ्गीण विकास सुनिश्चित गर्न प्रारम्भिक बाल विकास र शिक्षाको प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्नु
- सबै बालबालिकालाई समावेशी, पहुँचयोग्य र गुणस्तरीय प्रारम्भिक शिक्षा उपलब्ध गराउनु
- बाल विकास केन्द्रहरूलाई बालमैत्री, सुरक्षित र वातावरणमैत्री बनाउनु

३.१.४ रणनीतिहरू

- सबै बालबालिकाको पहुँचका लागि सङ्घीय सरकारले निर्धारण गरेको मापदण्ड अनुसार प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा सञ्चालन गर्ने,
- बाल विकास र शिक्षालाई विद्यालय शिक्षाको अभिन्न अङ्ग बनाउने,
- निजी क्षेत्रलाई समेत केन्द्र स्थापना र सञ्चालनमा प्रोत्साहित गर्दै न्यूनतम मापदण्डमा नियमित निगरानी र मूल्याङ्कन गर्ने,
- अति विपन्न, दलित, सीमान्तकृत र अपाङ्ग बालबालिकालाई पहुँच सुनिश्चित गर्दै नि:शुल्क भर्ना अभियान सञ्चालन,
- कार्यक्रमको नक्साङ्कन, पुनर्वितरण र आवश्यकता अनुसार नयाँ केन्द्र स्थापना गर्ने,
- पाठ्यक्रमको परिमार्जन तथा अनुकूलन गर्ने,
- लागत सहभागिता अभिवृद्धि गर्ने,
- कार्यक्रमको प्रभावकारिता वृद्धिका लागि परिवार, समुदाय, गैर सरकारी सङ्घ संस्था, निजि क्षेत्र र विद्यालयहरूलाई जिम्मेवार बनाउने,
- ऐन र कार्यविधिमा उल्लेख भए बमोजिमको मापदण्ड पूरा गर्ने,
- कार्यरत जनशक्तिको वृत्ति विकास तथा क्षमता विकास गर्ने,
- स्थानीय तहको आवश्यकतामा आधारित हुने गरी प्रारम्भिक बाल विकास तथा शिक्षाका लागि सुपरिवेक्षण र सहजीकरणका लागि थप छुट्टै अधिकार सम्पन्न संयन्त्र बनाउने,
- पाठ्यक्रम र मापदण्ड तथा ढाँचाहरूलाइ समयानुकुल स्थानीयकरणकालागि समायोजन तथा परिमार्जन गर्ने,
- ग्रामिण क्षेत्र र अपाङ्गता भएका तोकिएका उमेर समूहलाई सम्बोधन गर्ने गरी नीतिगत व्यवस्था गर्ने ।

३.१.५ उपलब्धि, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य निर्धारण

क) अपेक्षित उपलब्धि

इनरुवा नगरपालिकामा प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा उमेरका सबै बालबालिकालाई गुणस्तरीय प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अवसर सुनिश्चित भएको हुनेछ । यस अन्तर्गत लक्षित उमेर समूहका सबै बालबालिकालाई कम्तीमा एक वर्षको प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षामा सहज, समावेशी र समान पहुँच उपलब्ध हुनेछ । साथै, सबै बालबालिकाले प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको पूर्ण अनुभवसहित आवश्यक सक्षमता विकास पश्चात कक्षा १ मा प्रवेश गर्ने अवसर प्राप्त गर्नेछन्, जसले उनीहरूको सिकाइको आधार सुदृढ भई दीर्घकालीन शैक्षिक सफलतामा सकारात्मक प्रभाव पार्नेछ।

इनरुवा नगर शिक्षा योजना

ख) प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य निर्धारण

तालिका ५

प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षाको प्रमुख क्रियाकलापहरु र लक्ष्य निर्धारण

प्रमुख क्रियाकलापहरु र लक्ष्य निर्धारण										१० वर्षको जम्मा
क्रस	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	भौतिक लक्ष्य						
				२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
१	प्रारम्भिक बालविकासका सहजकर्ताहरूको पारिश्रमिक	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	जना	८२	८२	८२	८२	८२	४१०	८२०
२	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा केन्द्रहरूको नक्साङ्कन तथा पुनर्वितरण	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	पटक	१					१	२
३	बालबालिकाको अभिलेखीकरण गर्ने	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
४	बालविकास केन्द्रका सहजकर्ताका लागि क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
५	सुपरिवेक्षणको लागि अधिकार सम्पन्न संयन्त्रको विकास गर्ने	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
६	पोषणयुक्त दिवा खाजाको व्यवस्था गर्ने	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
७	पाठ्यक्रम प्रबोधिकरण गर्ने	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
८	सिकाई क्षेत्र, केन्द्रको भित्री तथा बाहिरी सिकाई तथा खेल सामग्री व्यवस्थापन गरी न्यूनतम मापदण्डमा सुधार गर्ने	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	विद्यालय	१६	१६	१६	१६	१५	७९	१५८
९	प्रारम्भिक बालविकासका उत्कृष्ट सहजकर्तालाई पुरस्कारको व्यवस्था	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	जना	१	१	१	१	१	५	१०
१०	५ वर्ष मुनिका बालबालिकाको तथ्याङ्क संकलन गरी केन्द्रहरूको आवश्यकताको पहिचान	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	पटक	१	१	१	१	१	५	१०

तालिका ६

प्रारम्भिक वालविकास र शिक्षा कार्यक्रमका प्रमुख क्रियाकलाप तथा बजेट

क्र स	प्रमुख क्रियाकलाप	वित्तिय लक्ष्य (५ वर्ष) रु ००० मा							स्रोत आँकलन	
		२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह
१	प्रारम्भिक बालविकासका सहजकर्ताहरूको पारिश्रमिक	२०२५४	२०२५४	२०२५४	२०२५४	२०२५४	१०१२७०	६३९६०	०	३७३१०
२	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा केन्द्रहरूको नक्साङ्कन तथा पुनर्वितरण	१००					१००	०	०	१००
३	बालबालिकाको अभिलेखीकरण गर्ने	५०	५०	५०	५०	५०	२५०	०	०	२५०
४	बालविकास केन्द्रका सहजकर्ताका लागि क्षमताविकास कार्यक्रम सञ्चालन	१००	१००	१००	१००	१००	५००	०	०	५००
५	सुपरिवेक्षणको लागि अधिकार सम्पन्न संयन्त्रको विकास गर्ने	२०	२०	२०	२०	२०	१००	०	०	१००
६	पोषणयुक्त दिवा खाजाको व्यवस्था गर्ने	२७००	२८००	२९००	३०००	३१००	१४५००	१४५००	०	०
७	पाठ्यक्रम प्रबोधिकरण गर्ने	२०	२०	२०	२०	२०	१००	०	०	१००
८	सिकाई क्षेत्र, केन्द्रको भित्री तथा बाहिरी सिकाई तथा खेल सामग्री व्यवस्थापन गरी न्यूनतम मापदण्डमा	५०	५०	५०	५०	५०	२५०	०	०	२५०
९	प्रारम्भिक बालविकासका उत्कृष्ट सहजकर्तालाई पुरस्कारको व्यवस्था	१९	१९	१९	१९	१९	९५	०	०	९५
१०	५ वर्ष मुनिका बालबालिकाको तथ्याङ्क संकलन गरी केन्द्रहरूको आवश्यकताको पहिचान	५०	५०	५०	५०	५०	२५०	०	०	२५०
जम्मा		**२३३६३**	**२३३६३**	**२३४६३**	**२३५६३**	**२३६६३**	**११७४१५**	**७८४६०**	**०**	**३८९५५**

३.२ आधारभत् शिक्षा

३.२.१ परिचय

नेपालको संविधानले आधारभूत शिक्षालाई मौलिक हकका रूपमा सुनिश्चित गरेको छ । संविधानको धारा ३१ अनुसार प्रत्येक नागरिकलाई आधारभूत तहसम्मको शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क प्राप्त गर्ने अधिकार छ । यसले राज्यलाई सबै बालबालिकाका लागि समान, समावेशी र गुणस्तरीय शिक्षा उपलब्ध गराउने दायित्व प्रदान गरेको छ । राष्ट्रिय शिक्षा नीतिले आधारभूत शिक्षालाई १—८ कक्षासम्म परिभाषित गर्दै समावेशी, जीवनोपयोगी तथा सीपमुखी शिक्षामा जोड दिएको छ । शिक्षा नीति अनुसार सबै बालबालिकाको पहुँच, सहभागिता, निरन्तरता र सिकाइ उपलब्धि सुनिश्चित गर्नु राज्यको प्राथमिकता हो।त्यसैगरी अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा ऐनले आधारभूत शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क हुने स्पष्ट व्यवस्था गरेको छ। यस ऐनले अभिभावकको लागि बालबालिकालाई विद्यालय पठाउने जिम्मेवारी तोकेको छ भने राज्यलाई आवश्यक पूर्वाधार, शिक्षक र स्रोत—साधन उपलब्ध गराउने कानुनी दायित्व दिएको छ। यसरी संविधान, नीति र ऐनले आधारभूत शिक्षालाई अधिकारका रूपमा स्थापित गर्दै कार्यान्वयनका लागि स्पष्ट मार्गनिर्देशन गरेका छन्।

३.२.२ वर्तमान अवस्था

इनरुवा नगरपालिकाका सामुदायिक विद्यालयहरूमा आधारभूत शिक्षा प्रवाहको विश्लेषण गर्दा, हाल विद्यार्थी संख्या ५०८४, शिक्षक दरबन्दी २१३ र शिक्षक—विद्यार्थी अनुपात २३.८७ रहेको देखिन्छ। विद्यार्थीमध्ये दलित १५७८ र अपाङ्गता भएका बालबालिका ५३ रहेका छन् । केही विद्यालयमा पूर्वाधार, जस्तै कक्षा कोठा, शौचालय, खानेपानी, खेलमैदान र सूचना तथा सञ्चार प्रविधि पर्याप्त छैन। यी चुनौतीहरूले गुणस्तरीय शिक्षा र समावेशी वातावरणको सुनिश्चिततामा प्रभाव पार्न सक्छ। तथ्यानुसार सुधार, स्रोत व्यवस्थापन र शिक्षक तालिमको आवश्यकता देखिन्छ।

संस्थागत विद्यालयहरूमा अध्ययन गर्दा, विद्यार्थी संख्या ९४३९, शिक्षक दरबन्दी _____ र शिक्षक—विद्यार्थी अनुपात _____ रहेको छ। दलित ४५५ र अपाङ्गता भएका बालबालिका १८ लाई लक्षित गरी भर्ना र सिकाइ अवसर प्रदान गर्ने चुनौतीहरू विद्यमान छन्। विद्यालय पूर्वाधार, जस्तै कक्षा कोठा, शौचालय, खानेपानी, खेलमैदान र सूचना तथा सञ्चार प्रविधि केही संस्थागत विद्यालयमा पनि पर्याप्त छैन। यस्ता कमजोरीहरूको सुधार, शिक्षक उपलब्धता सुनिश्चित गर्नु र समग्र सिकाइ वातावरण सुदृढ पार्नु आवश्यक छ ।

तालिका ७

आधारभुत शिक्षासँग सम्बन्धित विवरण

जम्मा विद्यालय संख्या		जम्मा विद्यार्थी			दलित विद्यार्थी			अपाङ्गता भएका विद्यार्थी		
प्रकार	संख्या	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा
सामुदायिक	३०	२४१९	२५९३	५०८४	७७२	८०६	१५७८	३३	२०	५३
संस्थागत	३९	५८९९	३५४०	९४३९	२९१	१६४	४५५	५	१३	१८
परम्परागत	७	१७३	४०९	५८२	०	१	१	१	०	१
जम्मा	७६	३१९१	६५४२	१५१०५	१०६३	९७१	२०३३	३९	३३	७२

स्रोतः IEMIS

इनरुवा नगरपालिकाले आधारभूत शिक्षालाई समतामूलक, पहुँचयोग्य र गुणस्तरीय बनाउने नीति अवलम्बन गरेको छ। इनरुवा नगरपालिकामा केही बालबालिका अझै पनि विद्यालय बाहिर रहेका छन्। सामुदायिक विद्यालयहरूमा स्वच्छ खानेपानी, समावेशी शौचालय, पुस्तकालय, खेलमैदान तथा सूचना प्रविधि (इन्टरनेट, कम्प्युटर ल्याब) जस्ता पूर्वाधारको अभाव देखिएको छ। विषयगत शिक्षकको कमी, परम्परागत शिक्षण पद्धति तथा सीमित सिकाइ सामग्रीका कारण शिक्षाको गुणस्तर सुधारमा चुनौती रहेको छ।

३.२.३ उद्देश्य

क) आधारभूत शिक्षालाई सबै बालबालिकाका लागि पहुँचयोग्य, समतामूलक, निःशुल्क र अनिवार्य बनाउनु,

ख) सिकाइ उपलब्धि र शिक्षाको गुणस्तरमा सुधार गर्नु,

ग) आधारभूत विद्यालयको भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण बालमैत्री, समावेशी र सुरक्षित बनाउनु,

३.२.४ रणनीतिहरू

क) कुनै पनि बालबालिका शिक्षाबाट वञ्चित नहोस् भन्ने उद्देश्यले विशेष भर्ना तथा पुनः भर्ना अभियान सञ्चालन गर्ने,

ख) विद्यालय बाहिर रहेका विद्यालय उमेरका बालबालिकाहरूको यथार्थ विवरण सङ्कलन गरी शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गर्ने व्यवस्था मिलाउने,

ग) अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षा कार्यान्वयनका लागि आवश्यक कानुनी व्यवस्था तथा कार्यविधि तर्जुमा गर्ने,

घ) अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षाका लागि आवश्यक आर्थिक तथा अन्य स्रोतको सुनिश्चितता गर्ने

ङ) विद्यालय नक्साङ्कन गर्ने तथा विद्यालयहरूको पुनर्वितरण र समायोजन गरी शैक्षिक पहुँच सन्तुलित बनाउने,

च) शिक्षक दरबन्दी पुनर्वितरण तथा समायोजन गरी विषयगत तथा कक्षागत शिक्षकको पर्याप्तता सुनिश्चित गर्ने,

छ) सामुदायिक विद्यालयहरूको गुणस्तर सुधार गरी तिनलाई प्रतिस्पर्धी, प्रभावकारी र विश्वसनीय बनाउने,

ज) शिक्षण—सिकाइ विधिमा आवश्यक परिमार्जन गरी विद्यार्थीकेन्द्रित, क्रियाकलाप आधारित तथा व्यवहारमुखी पद्धति अवलम्बन गर्ने,

झ) कक्षा ३ सम्म आधारभूत कक्षा शिक्षण प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने,

ञ) न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि हासिल गराउन आवधिक रूपमा सिकाइको मूल्याङ्कन गर्ने,

ट) मूल्याङ्कनलाई शिक्षण—सिकाइ प्रक्रियाको अभिन्न अङ्गका रूपमा प्रयोगमा ल्याउने,

ठ) कक्षाकोठामा आधारित मूल्याङ्कन प्रणाली सुदृढ गर्न क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,

ड) विद्यार्थीलाई आवश्यक शैक्षिक सहयोग उपलब्ध गराई सिकाइ उपलब्धिमा सुधार ल्याउने,

ढ) अन्तरसम्बन्धित विषयवस्तुलाई एकीकृत गरी सिकाइ सामग्री, विधि तथा क्रियाकलापमा सुधार गर्ने,

ण) दैनिक जीवनसँग सम्बन्धित व्यवहारिक सीपहरूलाई सिकाइ क्रियाकलापमा समावेश गर्ने,

त) शिक्षकलाई प्रधानाध्यापकप्रति र प्रधानाध्यापकलाई स्थानीय तहप्रति जवाफदेही बनाउने,

थ) आवश्यक शिक्षक तालिम, तयारी तथा प्रोत्साहनका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,

द) शिक्षक विकास तथा सहायता प्रणालीलाई व्यवस्थित गर्ने,

ध) शिक्षामा कार्यरत सबै जनशक्तिको क्षमता विकास र उत्प्रेरणा व्यवस्थापन गर्ने,

न) विद्यालय तथा शैक्षिक निकायको शासकीय र व्यवस्थापकीय पद्धतिमा सुधार गरी नतिजाप्रति जवाफदेहिता सुनिश्चित गर्ने,

प) विद्यालयको कार्यसम्पादन तथा विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिको नियमित परीक्षण गरी पारदर्शिता र जवाफदेहिता सुनिश्चित गर्ने,

फ) विद्यालयहरूमा खानेपानी, शौचालय तथा सरसफाइको उचित प्रबन्ध सहित न्यूनतम भौतिक सुविधा सुनिश्चित गर्ने,

ब) विद्यालयलाई बालमैत्री, समावेशी र सुरक्षित सिकाइ वातावरणयुक्त बनाउने,

भ) सबै विद्यालयहरूमा प्राथमिकता प्राप्त न्यूनतम सक्षमता पूरा गराउने,

म) विद्यार्थीको पोषण तथा स्वास्थ्यमा सुधार ल्याउने कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,

य) स्थानीय उत्पादनमा आधारित पौष्टिक तथा स्वस्थकर दिवा खाजाको प्रबन्धलाई व्यवस्थित गर्ने,

ल) विद्यालय शिक्षालाई विविधता अनुकूल, समावेशी र समतामूलक बनाउन स्थानीय परिवेश अनुकुल सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने तथा भाषिक र सामाजिक—सांस्कृतिक विविधताको सम्मान गर्ने,

व) विद्यालय शिक्षालाई प्रकोप, संकट तथा महामारीजस्ता परिस्थितिप्रति उत्थानशील बनाउने योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने,

श) सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग विस्तार गरी शिक्षालाई आधुनिक, सहज र प्रभावकारी बनाउने

३.२.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) उपलब्धि

इनरुवा नगरपालिकामा आधारभूत शिक्षा सबै बालबालिकाका लागि पहुँचयोग्य, समतामूलक, निःशुल्क र अनिवार्य भएको हुनेछ। यसका साथै सिकाइ उपलब्धिमा वृद्धि भई शिक्षाको गुणस्तरमा सुधार भएको हुनेछ। आधारभूत विद्यालयहरूको भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण बालमैत्री, समावेशी र सुरक्षित भएको सुनिश्चित गरिएको हुनेछ ।

नतिजाको दृष्टिले, आधारभूत तहको खुद भर्नादर उच्च स्तरमा पुगेको हुनेछ। सबै विद्यालयले प्राथमिकता प्राप्त न्यूनतम सक्षमता (PMEC) पूरा गरेका हुनेछन् ।

इनरुवा नगर शिक्षा योजना

ख) प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

तालिका ८

आधारभुत शिक्षाको प्रमुख क्रियाकलापहरु र लक्ष्य निर्धारण

क्रस	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	भौतिक लक्ष्य						१० वर्षको जम्मा
				२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
१	आधारभूत तहका स्वीकृत दरवन्दीका शिक्षक, राहत अनुदान शिक्षकका लागि तलब भत्ता अनुदान	आधारभुत शिक्षा	जना	२१३	२१३	२१३	२१३	२१३	१०६५	२१३०
२	विद्यालय कर्मचारी व्यवस्थापन अनुदान आधारभूत विद्यालय (कक्षा १-८)	आधारभुत शिक्षा	जना	२१	२१	२१	२१	२१	१०५	२१०
३	सिकाइका लागि विद्यार्थी मूल्याङ्कन :आवश्यक सामग्री, सुधारात्मक शिक्षण अनुदान, कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका विद्यार्थीको पोर्टफोलियो समेतका लागि	आधारभुत शिक्षा	जना	४८७	५४०	५९०	६५०	७१०	२९७७	५९५४
४	शिक्षण सिकाइ सामग्री, डिजिटल सिकाइ सामग्री तथा Book Corner व्यवस्थापनका लागि प्रति विद्यार्थी लागत अनुदान (कक्षा १-८)	आधारभुत शिक्षा	जना	४३००	४६९२	५१६१	५६७७	६२४४	२६०७४	५२१४८
५	(कक्षा १-८) मा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूका लागि पाठ्यपुस्तकका लागि अनुदान	आधारभुत शिक्षा	जना	४४१२	४८१२	५२१२	५३१२	६०१२	२५७६०	५१५२०
६	सञ्चालन तथा व्यवस्थापन अनुदान कक्षा १-८	आधारभुत शिक्षा	विद्यालय	२१	२१	२१	२१	२१	१०५	२१०
७	विद्यालयमा इन्टरनेट जडान तथा सञ्चालन खर्च	आधारभुत शिक्षा	विद्यालय	२१	२१	२१	२१	२१	१०५	२१०
८	आधारभूत विद्यालयहरूलाई विद्यालय सुधार योजना निर्माण तथा अद्यावधिक, सामाजिक परीक्षण तथा आर्थिक लेखा परिक्षण, विद्यार्थी रिपोर्ट कार्ड, विद्यालय तथ्याङ्क व्यवस्थापन, बुलेटिन प्रकासन, अभिभावक शिक्षा एवम् अतिरिक्त क्रियाकलाप सञ्चालनका लागि गैर अनुदान	आधारभुत शिक्षा	विद्यालय	२१	२१	२१	२१	२१	१०५	२१०

९	लक्षित बालबालिकाको तथ्याङ्क सङ्कलन र अद्यावधिक गर्ने	आधारभुत शिक्षा	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
१०	सामुदायिक विद्यालयको गुणस्तर सुधारका लागि सूचक विकास र असल अभ्यास विस्तार गर्ने	आधारभुत शिक्षा	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
११	प्रत्येक कक्षा र विषयका लागि सिकाइ उपलब्धि सूचक विकास गर्ने	आधारभुत शिक्षा	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
१२	शिक्षणमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग बढाउने	आधारभुत शिक्षा	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
१३	विद्यालय नक्शाङ्कन, पुनर्वितरण तथा समायोजन	आधारभुत शिक्षा	पटक	१					१	२
१४	कक्षागत र विषयगत रुपमा शिक्षक दरबन्दी मिलान	आधारभुत शिक्षा	पटक	१					१	२
१५	आधारभूत तहका शिक्षक क्षमता विकास कार्यक्रम	आधारभुत शिक्षा	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
१६	विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम र दिवा खाजाको प्रबन्ध	आधारभुत शिक्षा	जना	३०००	३४००	३८७०	४३०२	४८००	१९३७२	३८७४४
१७	परीक्षा प्रणाली व्यवस्थापन	आधारभुत शिक्षा	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
१८	विद्यार्थीहरुको लागि अतिरिक्त क्रियाकलाप सञ्चालन	आधारभुत शिक्षा	पटक	३	४	५	५	५	२२	४४
१९	उत्कृष्ट शिक्षकलाई पुरस्कारको व्यवस्था गर्ने	आधारभुत शिक्षा	जना	२	२	२	२	२	१०	२०
२०	स्थानीय तहबाट नपुग शिक्षक व्यवस्थापन	आधारभुत शिक्षा	जना	१					१	२
२१	दलित, छात्रा, सिमान्तकृत तथा अपाङ्ग विद्यार्थीको लागि छात्रवृत्ति	आधारभुत शिक्षा	जना	१८७२	१८८०	१८९०	१९००	१९२०	९४६२	१८९२४

तालिका ९

आधारभूत शिक्षाको प्रमुख क्रियाकलापहरु तथा बजेट

क्रस	प्रमुख क्रियाकलाप	वित्तिय लक्ष्य (५ वर्ष) रु ००० मा						स्रोत आँकलन		
		२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह
१	आधारभूत तहका स्वीकृत दरवन्दीका शिक्षक, राहत अनुदान शिक्षकका लागि तलब भत्ता अनुदान	१३५९००	१६४४३९	१६४४३९	१६४४३९	१६४४३९	७९३६५६	७९३६५६	०	०
२	विद्यालय कर्मचारी व्यवस्थापन अनुदान आधारभूत विद्यालय (कक्षा १-८)	४६४१	४६४१	४६४१	४६४१	४६४१	२३२०५	१३६५०	०	९५५५
३	सिकाइका लागि विद्यार्थी मूल्याङ्कन :आवश्यक सामग्री, सुधारात्मक शिक्षण अनुदान, कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका विद्यार्थीको पोर्टफोलियो समेतका लागि	५०	५४	५९	६५	७१	२९९	२९९	०	०
४	शिक्षण सिकाइ सामग्री, डिजिटल सिकाइ सामग्री तथा Book Corner व्यवस्थापनका लागि अनुदान	८६०	९४०	१०३५	११४०	१२५०	५२२५	५२२५	०	०
५	विद्यार्थीहरूका लागि पाठ्यपुस्तकका अनुदान (कक्षा १-८)	३०००	३२२४	३४९२	३७६०	४०२८	१७५०४	१७५०४	०	०
६	सञ्चालन तथा व्यवस्थापन अनुदान कक्षा १-८	३१५	४००	४१०	४२०	४३०	१९७५	१९७५	०	०
७	विद्यालयमा इन्टरनेट जडान तथा सञ्चालन खर्च	२५९	२५९	२५९	२५९	२५९	१२९५	१२९५	०	0
८	आधारभूत विद्यालयहरूलाई विद्यालय सुधार योजना निर्माण तथा अद्यावधिक, सामाजिक परीक्षण तथा आर्थिक लेखा परिक्षण, विद्यार्थी रिपोर्ट कार्ड, विद्यालय तथ्याङ्क व्यवस्थापन, बुलेटिन प्रकासन, अभिभावक शिक्षा एवम् अतिरिक्त क्रियाकलाप सञ्चालनका लागि गैर अनुदान	३००	३६३	४४०	५२५	५६७	२१९५	२१९५	०	०
९	लक्षित बालबालिकाको तथ्याङ्क सङ्कलन र अद्यावधिक	५०	५०	५०	५०	५०	२५०	०	०	२५०

१०	सामुदायिक विद्यालयको गुणस्तर सुधारका लागि सूचक विकास र असल अभ्यास विस्तार गर्ने	१००	१००	१००	१००	१००	५००	०	०	५००
११	प्रत्येक कक्षा र विषयका लागि सिकाइ उपलब्धि सूचक विकास गर्ने	६५००	६८००	७१००	७३००	७५००	३५२००	०	०	३५२००
१२	शिक्षणमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग बढाउने	५०	५०	५०	५०	५०	२५०	०	०	२५०
१३	विद्यालय नक्शाङ्कन, पुनर्वितरण तथा समायोजन	५०					५०	०	०	५०
१४	कक्षागत र विषयगत रुपमा शिक्षक दरबन्दी मिलान	२५	२५	२५	२५	२५	१२५	०	०	१२५
१५	आधारभूत तहका शिक्षक क्षमता विकास कार्यक्रम	१००	१००	१००	१००	१००	५००	०	०	५००
१६	विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम र दिवा खाजाको	९१००	९२००	९३००	९४००	९५००	४६५००	४६५००	०	०
१७	परीक्षा प्रणाली व्यवस्थापन	५०	५०	५०	५०	५०	२५०	०	०	२५०
१८	विद्यार्थीहरुको लागि अतिरिक्त क्रियाकलाप सञ्चालन	१५०	२००	२५०	२५०	२५०	११००	०	०	११००
१९	उत्कृष्ट शिक्षकलाई पुरस्कारको व्यवस्था गर्ने	८०	८०	८०	८०	८०	४००	०	०	४००
२०	स्थानीय तहबाट नपुग शिक्षक व्यवस्थापन	५०	५०	५०	५०	५०	२५०	०	०	२५०
२१	दलित, छात्रा, सिमान्तकृत तथा अपाङ्ग विद्यार्थीको लागि	७५०	७५०	७५६	७६०	७६८	३७८४	३७८४	०	०
जम्मा		**१६२३८०**	**१९१७७५**	**१९२६८६**	**१९३४६४**	**१९४२०८**	**९३४५१३**	**८८६०८३**	**०**	**४८४३०**

३.३ माध्यमिक शिक्षा

३.३.१ परिचय

नेपालको वर्तमान संविधानले माध्यमिक तहको शिक्षा निःशुल्क प्राप्त गर्ने हक स्थापित गरेको छ भने अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा ऐन, २०७५ ले पनि प्रत्येक नागरिकालाइ माध्यमिक शिक्षा प्रदान गर्ने दायित्व राज्यको हुने उल्लेख गरेको छ। राष्ट्रिय शिक्षा नीति, २०७६ ले गुणस्तरिय माध्यमिक शिक्षामा सबैको निःशुल्क पहुँच सुनिश्चित गर्दै यसबाट सिर्जनशिलता, रचनात्मकता, अध्ययनशिलता, सकारात्मक चिन्तन र सदाचार जस्ता गुणसहितको प्रतिस्पर्धी सीपयुक्त एवम् उत्पादनशिल जनशक्ति तयार गर्ने उद्देश्य राखेको छ ।

श्रमप्रति सकारात्मक भावना भएका सीपमूलक जनशक्ति उत्पादन गर्ने माध्यमिक तहको शिक्षालाई साधारण, व्यावसायिक र धार्मिक गरी तीन धारमा बाँडिएको छ। विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रमको कार्यान्वयनसँगै कक्षा ९—१२ मा प्राविधिक तथा व्यवसायिक धारको सुरुवात गरिएको छ । यो तहको शिक्षा दक्ष जनशक्ति उत्पादनको लागि आधार तथा दक्ष सीप सहितको नागरिक विकास र उच्च शिक्षाको लागि तयारीको आधार पनि हो । नेपालको शिक्षाको राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ अनुसारको पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन वि.स. २०७७ वाट प्रारम्भ भएको छ ।

विज्ञान प्रविधि तथा नवप्रवर्तन नीति, २०७६ ले विद्यालय तहदेखि नै परम्परागत मौलिक ज्ञान, प्रविधि तथा सीपका बारेमा अध्ययन अध्यापन गरी वैज्ञानिक चिन्तन तथा सिर्जनसिलता अभिवृद्धि गर्ने रणनिति लिएको छ।

३.३.२ वर्तमान अवस्था

इनरुवा नगरपालिकाका सामुदायिक विद्यालयहरूमा माध्यमिक शिक्षा प्रवाहको विश्लेषण गर्दा, हाल विद्यार्थी संख्या १७८०, शिक्षक दरबन्दी ४६ र शिक्षक—विद्यार्थी अनुपात ३८.६९ रहेको देखिन्छ। विद्यार्थीमध्ये दलित २२५ र अपाङ्गता भएका बालबालिका ९ रहेका छन्। केही विद्यालयमा पूर्वाधार, जस्तै कक्षा कोठा, शौचालय, खानेपानी, खेलमैदान र सूचना तथा सञ्चार प्रविधि पर्याप्त छैन। यी चुनौतीहरूले गुणस्तरीय शिक्षा र समावेशी वातावरणको सुनिश्चिततामा प्रभाव पार्न सक्छ। तथ्यानुसार सुधार, स्रोत व्यवस्थापन र शिक्षक तालिमको आवश्यकता देखिन्छ।

संस्थागत विद्यालयहरूमा अध्ययन गर्दा, विद्यार्थी संख्या २१७१, शिक्षक दरबन्दी _____ र शिक्षक—विद्यार्थी अनुपात _____ रहेको छ। दलित १२१ र अपाङ्गता भएका बालबालिका ३ लाई लक्षित गरी भर्ना र सिकाइ अवसर प्रदान गर्ने चुनौतीहरू विद्यमान छन्। विद्यालय पूर्वाधार, जस्तै कक्षा कोठा, शौचालय, खानेपानी, खेलमैदान र सूचना तथा सञ्चार प्रविधि केही संस्थागत विद्यालयमा पर्याप्त छैन। यस्ता कमजोरीहरूको सुधार, शिक्षक उपलब्धता सुनिश्चित गर्नु र समग्र सिकाइ वातावरण सुदृढ पार्नु आवश्यक छ।

तालिका १०

माध्यमिक शिक्षासँग सम्बन्धित विवरण

जम्मा विद्यालय संख्या		जम्मा विद्यार्थी			दलित विद्यार्थी			अपाङ्गता भएका विद्यार्थी		
प्रकार	संख्या	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा
सामुदायिक	१७८०	८७०	९१०	१७८०	६८	१५७	२२५	५	४	९
संस्थागत	२१७१	१२३३	९३८	२१७१	७३	४८	१२१	३	०	३
जम्मा	३९५१	२१०३	१८४८	३९५१	१४१	२०५	३४६	९	४	१२

स्रोतः IEMIS

नेपालको संघीय संरचना र शैक्षिक नीतिअनुसार कक्षा ९—१२ लाई माध्यमिक शिक्षा मानिएको इनरुवा नगरपालिकाले माध्यमिक शिक्षालाई सक्षम, कर्मठ, नैतिकवान र पौरखी मानव स्रोत उत्पादन गर्ने आधारका रूपमा परिभाषित गरेको छ। नगरपालिकाको साक्षरता दर उच्च भए पनि माध्यमिक तहमा पहुँच र गुणस्तर सुधारको आवश्यकता रहेको छ । विषयगत शिक्षकको अभाव, विज्ञान तथा कम्प्युटर प्रयोगशालाको सुविधा अपर्याप्त रहेको छ ।

३.३.३ उद्देश्य

क) माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच तथा सहभागिता सुनिश्चित गर्नु,

ख) माध्यमिक शिक्षाको सान्दर्भिकता र गुणस्तरमा सुधार गर्नु

ग) विद्यालयहरूको भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण बालमैत्री, समावेशी, र सुरक्षित बनाउनु

३.३.४ रणनीतिहरू

क) विद्यालयहरूको नक्साङ्कन तथा संरचनागत सुधार गरी पूर्ण माध्यमिक संरचनामा रूपान्तरण गर्ने,

ख) सबै बालबालिकाको पहुँच सुनिश्चित गर्न विद्यालयहरूको पुनर्वितरण, समायोजन तथा आवश्यकता अनुसार स्थापना गर्ने,

ग) निःशुल्क माध्यमिक शिक्षामा पहुँच अभिवृद्धि गर्ने,

घ) माध्यमिक तहमा खुद भर्नादर र टिकाउदर बढाउने,

ङ) विपन्न लक्षित समूहका लागि छात्रवृत्ति र विशेष अनुदानको व्यवस्था गर्ने,

च) विद्यार्थी प्रोत्साहन कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,

छ) सबै विद्यालयमा न्यूनतम सिकाइ वातावरण सुनिश्चित गर्ने,

ज) माध्यमिक तहमा विषयगत शिक्षकको व्यवस्था गर्ने,

झ) शिक्षक पेशागत विकास तथा सहयोगको व्यवस्था गर्ने,

ञ) शिक्षण—सिकाइ पद्धतिमा सुधार गर्ने,

ट) हरेक विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि विस्तार गर्ने,

ठ) स्मार्ट बोर्ड, इन्टरनेट तथा श्रव्य—दृश्य सामग्रीको प्रयोग विस्तार गर्ने,

ड) विद्यालयहरूलाई प्रकोप, सङ्कट तथा महामारीप्रति उत्थानशील बनाउने,

ढ) विज्ञान विषय अध्ययनका लागि आवश्यक पूर्वाधारसहितको व्यवस्था गर्ने,

ण) विद्यालयहरूमा विज्ञान संकाय विस्तारका लागि अध्ययन तथा लगानी गर्ने,

त) व्यावसायिक, कृषि, सङ्गीत वा आयुर्वेद जस्ता विशिष्टीकृत विद्यालय स्थापनाको सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने,

थ) छानिएका विद्यालयलाई नमूना विद्यालयका रूपमा विकास गर्ने,

द) सदाचार, अनुशासन र समाजसेवा समेटिएको नैतिक शिक्षा कार्यक्रम लागू गर्ने,

ध) प्रतिस्पर्धाको माध्यमबाट सक्षम र उत्प्रेरित प्रधानाध्यापकको व्यवस्था गर्ने,

न) आवधिक रूपमा सिकाइको मूल्याङ्कन गरी विद्यार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेही प्रणाली विकास गर्ने

३.३.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) उपलब्धि

माध्यमिक शिक्षामा सबै बालबालिकाका लागि पहुँच सुनिश्चित हुने र शिक्षाको सान्दर्भिकता तथा गुणस्तरमा उल्लेखनीय सुधार आउने अपेक्षा गरिएको छ। यस अन्तर्गत सबै बालबालिकाले निःशुल्क माध्यमिक शिक्षा प्राप्त गर्ने अवसर पाउनेछन् र खुद भर्ना तथा टिकाउ दरमा वृद्धि हुनेछ। सबै माध्यमिक विद्यालयले आधारभूत मापदण्ड पुरा गर्नेछन्, जसले गुणस्तरीय शिक्षाको प्रवाह सुनिश्चित गर्नेछ र विद्यार्थीहरूको दक्षता, शारीरिक तथा मानसिक विकासमा योगदान पुऱ्याउनेछ।

ख) प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य निर्धारण

तालिका ११

माध्यमिक शिक्षाको प्रमुख क्रियाकलापहरु र लक्ष्य निर्धारण

प्रमुख क्रियाकलापहरु र लक्ष्य निर्धारण										१० वर्षको जम्मा
क्रस	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	भौतिक लक्ष्य २०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
१	माध्यमिक तहका स्वीकृत दरबन्दीका शिक्षक, राहत अनुदान शिक्षकका लागि तलब भत्ता अनुदान (विशेष शिक्षा अन्तर्गतका शिक्षक/कर्मचारी,प्राविधिक धारका प्रशिक्षक समेत)	माध्यमिक शिक्षा	जना	४४	४४	४४	४४	४४	२२०	४४०
२	विद्यालय कर्मचारी व्यवस्थापन अनुदान माध्यमिक विद्यालय (कक्षा १-१२) (१ जना सहयोगी र १ जना लेखा कर्मचारी)	माध्यमिक शिक्षा	जना	१८	१८	१८	१८	१८	९०	१८०
३	शिक्षण सिकाइ सामग्री तथा डिजिटल सिकाइ सामग्री व्यवस्थापनका लागि प्रति विद्यार्थी लागत अनुदान (कक्षा ९-१२)	माध्यमिक शिक्षा	जना	१३७२	१४००	१५००	१६००	१७००	७५७२	१५१४४
४	(कक्षा ९-१२) मा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूका लागि पाठ्यपुस्तक अनुदान	माध्यमिक शिक्षा	जना	१६००	२०००	२४००	२८००	३२००	१२०००	२४०००
५	सञ्चालन तथा व्यवस्थापन अनुदान कक्षा ९-१२	माध्यमिक शिक्षा	विद्यालय	८	८	८	८	८	४०	८०
६	माध्यमिक तह सञ्चालित विद्यालयहरूलाई विद्यालय सुधार योजना निर्माण तथा अद्यावधिक, सामाजिक परीक्षण तथा आर्थिक लेखा परिक्षण, विद्यार्थी रिपोर्ट कार्ड, विद्यालय तथ्याङ्कन व्यवस्थापन, बुलेटिन प्रकासनल, अभिभावक शिक्षा एवम् अतिरिक्त क्रियाकलाप सञ्चालनका लागि गैर अनुदान	माध्यमिक शिक्षा	विद्यालय	८	८	८	८	८	४०	८०

७	माध्यमिक तहका विद्यालयहरुको नक्साङ्कन तथा पुनर्वितरण गर्ने	माध्यमिक शिक्षा	पटक	१					१	२
८	विपन्न र लक्षित समूहका लागि निःशुल्क शिक्षा र विशेष छात्रवृत्ति उपलब्ध गराउने	माध्यमिक शिक्षा	जना	१५०	१६०	१७०	१८०	१९०	८५०	१७००
९	आवश्यकता अनुसार व्यावसायिक, सङ्गीत, आयुर्वेद वा कृषि विद्यालय स्थापनाको सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने	माध्यमिक शिक्षा	पटक					१	१	२
१०	माध्यमिक विद्यालयलाई नमूना विद्यालयका रूपमा विकास गर्ने	माध्यमिक शिक्षा	पटक					१	१	२
११	स्मार्ट बोर्ड तथा श्रव्य–दृश्य सामग्री प्रयोग विस्तार गर्ने	माध्यमिक शिक्षा	विद्यालय	८					८	१६
१२	विद्यालयमा इन्टरनेट जडान तथा सञ्चालन खर्च	माध्यमिक शिक्षा	विद्यालय	८	८	८	८	८	८	१६
१३	पेसागत विकास र अभिप्रेरणा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	माध्यमिक शिक्षा	पटक	१	१	१	१	१	२	४
१४	सिकाइ उपलब्धि मापन र आवधिक मूल्याङ्कन प्रणाली लागू गर्ने	माध्यमिक शिक्षा	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
१५	विज्ञान प्रदर्शनी कार्यक्रम	माध्यमिक शिक्षा	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
१६	एसइइ दिएका विद्यार्थीहरूका लागि व्यवसायिक तथा प्राविधिक सिप सम्बन्धी तालिम	माध्यमिक शिक्षा	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
१७	सबै सामुदायिक विद्यालयमा गरी खेलकुद शिक्षक र सङ्गित शिक्षक व्यवस्थापन	माध्यमिक शिक्षा	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
१८	उत्कृष्ट शिक्षकलाई पुरस्कारको व्यवस्था गर्ने	माध्यमिक शिक्षा	जना	१	१	१	१	१	५	१०

तालिका १२

माध्यमिक शिक्षाको प्रमुख क्रियाकलापहरु तथा बजेट

क्रस	प्रमुख क्रियाकलाप	वित्तिय लक्ष्य (५ वर्ष) रु ००० मा						स्रोत आँकलन		
		२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	संघ	प्रदेश	स्थानीय
१	माध्यमिक तहका स्वीकृत दरबन्दीका शिक्षक, राहत अनुदान शिक्षकका लागि तलब भत्ता अनुदान (विशेष शिक्षा परिषद अन्तर्गतका शिक्षक/कर्मचारी,प्राविधिक धारका प्रशिक्षकसमेत)	३४६००	३४६००	३४६००	३४६००	३४६००	१७३०००	१७३०००	०	०
२	विद्यालय कर्मचारी व्यवस्थापन अनुदान माध्यमिक विद्यालय (कक्षा १-१२) (१ जना सहयोगी र १ जना लेखा कर्मचारी)	४४९८	४५००	४८००	५०००	५२००	२३९९८	१५०००	०	८९९८
३	शिक्षण सिकाइ सामग्री तथा डिजिटल सिकाइ सामग्री व्यवस्थापनका लागि प्रति विद्यार्थी लागत अनुदान (कक्षा ९-१२)	२९०	२९५	३१५	३३५	३५५	१५९०	१५९०	०	०
४	कक्षा ९-१२ का विद्यार्थीहरूका लागि पाठ्यपुस्तक अनुदान	१२६४	१५८०	१८९६	२२१२	२५२८	९४८०	९४८०	०	०
५	सञ्चालन तथा व्यवस्थापन अनुदान (कक्षा ९-१२)	२२५	२५०	३००	३५०	४००	१५२५	१५२५	०	०
६	माध्यमिक तह सञ्चालित विद्यालयहरूलाई विद्यालय सुधार योजना निर्माण तथा अद्यावधिक, सामाजिक परीक्षण तथा आर्थिक लेखा परिक्षण, विद्यार्थी रिपोर्ट कार्ड, विद्यालय तथ्याङ्क व्यवस्थापन, बुलेटिन प्रकासनल, अभिभावक शिक्षा एवम् अतिरिक्त क्रियाकलाप सञ्चालनका लागि गैर अनुदान	१६०	१७०	१८०	१९०	२००	९००	९००	०	०
७	माध्यमिक तहका विद्यालयहरुको नक्साङ्कन तथा पुनर्वितरण गर्ने	१००					१००	०	०	१००
८	विपन्न लक्षित समूहका लागि निःशुल्क शिक्षा र विशेष छात्रवृत्ति उपलब्ध गराउने	६७५	७२०	७६५	८१०	८५५	३८२५	३८२५	०	०
९	आवश्यकता अनुसार व्यावसायिक, सङ्गीत, आयुर्वेद वा कृषि विद्यालय स्थापनाको सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने					५०	५०	०	०	५०

१०	माध्यमिक विद्यालयलाई नमूना विद्यालयका रूपमा विकास गर्ने					१००००	१००००	०	०	१००००
११	स्मार्ट बोर्ड, तथा श्रव्य–दृश्य सामग्री प्रयोग विस्तार गर्ने	१६२					१६२	१६२	०	०
१२	विद्यालयमा इन्टरनेट जडान तथा सञ्चालन खर्च	१६०					१६०	१६०	०	०
१३	पेशागत विकास र उत्प्रेरणा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	७५	७५	७५	७५	७५	३७५	३७५	०	०
१४	सिकाइ उपलब्धि मापन र आवधिक मूल्याङ्कन प्रणाली लागू गर्ने	५०	५०	५०	५०	५०	२५०	०	०	२५०
१५	विज्ञान प्रदर्शनी कार्यक्रम	१००	१००	१००	१००	१००	५००	०	०	५००
१६	एस.इ.इ. दिएका विद्यार्थीहरूका लागि व्यवसायिक तथा प्राविधिक सीप सम्बन्धी तालिम	२००	२००	२००	२००	२००	१०००	०	०	१०००
१७	सबै सामुदायिक विद्यालयमा खेलकुद शिक्षक र सङ्गित शिक्षक प्रशिक्षण	५०	५०	५०	५०	५०	२५०	०	०	२५०
१८	उत्कृष्ट शिक्षकलाई पुरस्कारको व्यवस्था गर्ने	५०	५०	५०	५०	५०	२५०	०	०	२५०
जम्मा		४२६५९	४२६४०	४३३८१	४४०२२	५४७१३	२२७४१५	२०६०१७	०	२१३९८

३.४ अनौपचारिक शिक्षा तथा आजिवन सिकाइ

३.४.१ परिचय

औपचारिक पद्धति भन्दा बाहिर फरक समयमा विभिन्न उमेर समुहमा दिइने शिक्षा नै अनौपचारिक शिक्षा हो। यो एउटा निरन्तर प्रक्रिया पनि हो। औपचारिक शिक्षा प्रणालीको संरचना भन्दा बाहिर मानवजीवनका लागि आवश्यक ज्ञान, सीप र प्रक्रियाका प्रशोधन गर्न जीवनपर्यन्त अर्थात आजीवन सिकाई प्रणाली अनौपचारिक शिक्षा हो। अनौपचारिक शिक्षा त्यस्तो केन्द्र हो, जहाँ सहभागीहरूले आफ्ना जीवनमा आइपर्ने समस्याहरूको बारेमा छलफल गर्दै समाधानका उपायहरू खोजी निर्णय कार्यान्वयन गर्दै आफ्नो जीवनको इतिहास आफै लेख्छन। तसर्थ सिकाई जीवन पद्धतिसंग जोडिएको हुनेछ। अनौपचारिक एवं आजीवन शिक्षाले समाजमा विद्यमान विभिन्न किसिमका समूहका लागि आफ्ना लक्ष्य बनाई सेवा प्रदान गर्दछ। निरक्षरका लागि साक्षरता, साक्षरका लागि साक्षरोत्तर सिकाई अवसरका कार्यक्रमसँगै स्तरबृद्धि शिक्षासँग सीप र आम्दानी जोड्दै शिक्षित समाजको विकासका लागि अनौपचारिक एवं आजीवन शिक्षाले काम गर्दछ।

संविधानले सुनिश्चित गरेको शिक्षा पाउने हक, राष्ट्रिय शिक्षा नीतिका सिद्धान्त, दीगो विकासको लक्ष्यमा समेत नागरिकले शिक्षा पाउने हकको कार्यान्वयन गर्न औपचारिक शिक्षासँग अनौपचारिक शिक्षा प्रणालीले समेत योगदान दिन्छ। विभिन्न सिकाई अवस्थाको आधारमा थप सिकाई अवसरको निर्माण गरी आजीवन सिकाई संस्कृतिको विकास गर्न आवश्यक छ। राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ ले नेपाललाई पूर्ण साक्षर मुलुक तुल्याइ अनौपचारिक वैकल्पिक परम्परागत र खुला शिक्षाको माध्यमबाट आजीवन सिकाई संस्कृतिका विकास गर्न, सबै प्रकारका अपाङ्गता भएका व्यक्तिको लागि गुणस्तरीय शिक्षाको पहुँच सुनिश्चित गरी जीवन पर्यन्त शिक्षाका माध्यमबाट मर्यादित जीवनयापन गर्न सक्षम र प्रतिस्पर्धी नागरिक तयार पार्ने निर्धारण गरेको छ ।

३.४.२ वर्तमान अवस्था

नगरपालिकामा १५ देखि ६० वर्ष सम्मका विद्यालयको पहुँच बाहिर रहेको व्यक्तिलाई लक्षित गरी विभिन्न वर्षमा सञ्चालन गरिएको साक्षरता कक्षाहरूबाट नगरपालिकाको १५ देखि ६० वर्ष उमेरका जनसंख्यामा कुल साक्षरता.......प्रतिशत भन्दा माथि पुगेको छ । नगरपालिका अन्तर्गत ३ वटा सामुदायिक सिकाई केन्द्रहरू सञ्चालनमा छन् ।विभिन्न कारणले औपचारिक शिक्षाबाट वञ्चित भएका नागरिकहरूका लागि अनौपचारिक शिक्षा र वैकल्पिक सिकाइको अवसर सुनिश्चित गर्ने लक्ष्य राखेको छ। सबै उमेर समूहलाई शिक्षाको मूलधारमा जोड्दै जीवन पर्यन्त सिकाइलाई प्रोत्साहन गर्ने उद्देश्य लिएको छ। औपचारिक शिक्षाबाट बाहिर रहेका नागरिकहरूलाई समेट्ने संस्थागत संरचना सुदृढ गर्न आवश्यक देखिएको छ। सीमित सामुदायिक सिकाइ केन्द्र सञ्चालनमा रहेता पनि सबै वडामा प्रभावकारी पहुँच विस्तार गर्नुपर्ने अवस्था रहेको छ। मदरसा, गुरुकुल,

गुम्बा, विहार र वेद विद्याश्रमजस्ता वैकल्पिक संस्थाहरूको समन्वय र स्रोत सुदृढीकरण आवश्यक रहेको, प्रौढ साक्षरता, खुला शिक्षामा सहभागिता बढाउन थप सहजीकरण आवश्यक रहेको छ।

३.४.३ उद्देश्य

क) अनौपचारिक शिक्षा एवम् आजीवन सिकाइको माध्मबाट जीवनोपयोगी, सीपमूलक र निरन्तर सिकाइका कार्यक्रम विस्तार गर्नु,

ख) सामुदायिक सिकाई केन्द्रको स्तरोन्नति गरी अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षाका कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु,

ग) `औपचारिक, अनौपचारिक तथा अरितिक माध्यमबाट प्राप्त ज्ञान, सीपको अभिलेखीकरण गरी परीक्षण तथा प्रमाणीकरण गर्नु

३.४.४ रणनीतिहरू

क) घरधुरी सर्वेक्षण गरी साक्षर तथा निरक्षर जनसंख्याको पहिचान र अभिलेखीकरण गर्ने,

ख) औपचारिक शिक्षाबाट वञ्चित सबै उमेर समूहलाई लक्षित गरी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,

ग) आवश्यकता अनुसार सामुदायिक सिकाइ केन्द्र स्थापना, समायोजन तथा सुदृढीकरण गर्ने,

घ) सामुदायिक सिकाइ केन्द्रलाई बहुउद्देश्यीय केन्द्रका रूपमा विकास गर्दै विद्युतीय पुस्तकालय, सूचना केन्द्र तथा अन्य सेवा विस्तार गर्ने,

ङ) सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग विस्तार गरी डिजिटल सिकाइ पहुँच बढाउने,

च) प्रौढ साक्षरता, साक्षरोत्तर तथा निरन्तर शिक्षा कार्यक्रम समुदायको सहकार्यमा सञ्चालन गर्ने,

छ) संघीय, प्रदेश सरकार तथा अन्य संघसंस्थासँग सहकार्य र साझेदारीमा कार्यक्रम विस्तार गर्ने,

ज) नवसाक्षर महिला तथा पुरुषलाई आयआर्जन र सीपमूलक कार्यक्रमसँग जोडेर आत्मनिर्भर बनाउने,

ञ) खुला, वैकल्पिक, परम्परागत विद्यालय तथा मदरसा, गुरुकुल, गुम्बा, विहार र वेद विद्याश्रमसँग समन्वय र सुदृढीकरण गर्ने,

ट) सामुदायिक सिकाइ केन्द्रमार्फत सांस्कृतिक सम्पदाको संरक्षण, अभिलेखीकरण र प्रवर्द्धन गर्ने,

ठ) सरोकारवालाको समन्वयमा साक्षरता तथा साक्षरोत्तर कक्षा सञ्चालन गर्ने,

ड) अनौपचारिक तथा वैकल्पिक शिक्षा कार्यक्रमको नियमित अनुगमन, मूल्याङ्कन र अभिलेखीकरण प्रणाली सुदृढ गर्ने,

ढ) सामुदायिक सिकाइ केन्द्रमार्फत आयआर्जन तथा सीपमूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,

३.४.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क) उपलब्धि

सबै नागरिकहरूलाई साक्षरता, निरन्तर शिक्षा र जीवनपर्यान्त सिकाइको अवसर प्राप्त भएको हुनेछ।

दुर्गा नगर शिक्षा योजना

ख) प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

तालिका १३

अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइको प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क्र स	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	भौतिक लक्ष्य २०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	१० वर्षको जम्मा
१	परम्परागत तथा धार्मिक विद्यालय अनुदान (कक्षा १-५)	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	विद्यालय	३	३	३	३	३	१५	३०
२	सामुदायिक सिकाइ केन्द्र सञ्चालन अनुदान	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	विद्यालय	३	३	३	३	३	१५	३०
३	युवाका लागि कानूनी साक्षरता, लागु पदार्थ र दुर्व्यसनबाट जोगाउन सचेतनामूलक कार्यक्रम	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
४	घरधुरी सर्वेक्षण गरी अनौपचारिक शिक्षाको साक्षरता तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
५	सामुदायिक सिकाइ केन्द्रका परिचालकको क्षमता अभिवृद्धि प्रदान	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
६	सिकाइ केन्द्रहरूमा इन्टरनेट र सूचना प्रविधि सुविधा उपलब्ध गराउने	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	पटक	१	१	१	१	१	१	२
७	तह १ र २ को सिकाइको प्रमाणीकरण गर्ने	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
८	सामुदायिक सिकाइ केन्द्रमार्फत सीप विकास र आयआर्जन कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	पटक	१	१	१	१	१	५	१०

तालिका १४

अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइको प्रमुख क्रियाकलाप तथा बजेट

क्रस	प्रमुख क्रियाकलाप	वित्तिय लक्ष्य (५ वर्ष) रु ००० मा						स्रोत आँकलन		
		२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह
१	परम्परागत तथा धार्मिक विद्यालय अनुदान (कक्षा १-५)	३००	३३०	३५०	३७०	४००	१७५०	१७५०	०	०
२	सामुदायिक सिकाइ केन्द्र सञ्चालन अनुदान	३००	३३०	३५०	३७०	४००	१७५०	१७५०	०	०
३	युवाका लागि कानूनी साक्षरता, लागु पदार्थ र दुर्व्यसनबाट जोगाउन सचेतनामूलक कार्यक्रम	१००	१२०	१३०	१४०	१५०	६४०	०	०	६४०
४	घरधुरी सर्वेक्षण गरी अनौपचारिक शिक्षाको साक्षरता तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने	१००	१२०	१३०	१४०	१५०	६४०	०	०	६४०
५	सामुदायिक सिकाइ केन्द्रलाई क्षमता अभिवृद्धि प्रदान गर्ने	१५	१८	२१	२५	३०	१०९	०	०	१०९
६	सिकाइ केन्द्रहरूमा इन्टरनेट र सूचना प्रविधि सुविधा उपलब्ध गराउने	३६	३६	३६	४०	४०	१८८	०	०	१८८
७	तह १ र २ को सिकाइ प्रमाणीकरण गर्ने	५०	६०	७०	८०	९०	३५०	०	०	३५०
८	सामुदायिक सिकाइ केन्द्रमार्फत सीप विकास र आयआर्जन कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	१५०	१६०	१७०	१८०	२००	८६०	०	०	८६०
जम्मा		**१०५१**	**११७४**	**१२५७**	**१३४५**	**१४६०**	**६२८७**	**३५००**	**०**	**२७८७**

परिच्छेद ४
अन्तरसम्बन्धित विषय क्षेत्रहरु

४.१ पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन

४.१.१ परिचय

नेपालमा विद्यमान संविधान, राष्ट्रिय शिक्षा नीति, शिक्षा ऐन तथा सम्बन्धित नियम—निर्देशनले पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन प्रणालीलाई गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित गर्ने प्रमुख माध्यमका रूपमा लिएको छ। यी कानुनी प्रावधानअनुसार पाठ्यक्रमले विद्यार्थीको सैद्धान्तिक ज्ञानसँगै व्यवहारिक, जीवनोपयोगी सीप विकास गर्न लक्षित छ भने मूल्याङ्कन प्रणालीले सिकाइ उपलब्धि, दक्षता र सिकाइ प्रक्रियामा प्रगतिको मापन गर्दै विद्यार्थीको पूर्ण मूल्याङ्कनलाई सुनिश्चित गर्दछ। यसले शिक्षक र विद्यालयलाई पनि जिम्मेवार बनाउँदै शिक्षा प्रणालीमा पारदर्शिता, समावेशिता र गुणस्तरीय सुधारको वातावरण सिर्जना गर्ने कार्य गर्दछ।

नेपालमा वि.सं. २०२८ को राष्ट्रिय शिक्षा पद्धतिको योजनामा सर्वप्रथम विद्यालय तहमा आवश्यक जगहरूसहित पाठ्यक्रमलाई दस्तावेजीकरण गरिएको थियो भने पाठ्यक्रम विकासका लागि संस्थागत प्रबन्धका रूपमा शिक्षा मन्त्रालय अन्तर्गत पाठ्यक्रम विकास केन्द्र स्थापना भएको थियो । पाठ्यकम विकास केन्द्रको संरचनाको निरन्तरतासँगै विद्यालय तहको पाठ्यक्रम विकास, सुधार तथा अद्यावधिक गर्ने कार्य केन्द्रद्वारा भइरहेको सन्दर्भमा विद्यालय तहको शिक्षाको मार्गदर्शक दस्तावेजका रूपमा वि.सं. २०६३ मा राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप तयार गरी सोही अनुसार पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन गर्ने परिपाटी सुरू गरियो । यसै क्रममा वि.सं. २०७६ सालमा नयाँ पाठ्यक्रम प्रारूप तयार भई उक्त विद्यालय शिक्षाको राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ कार्यान्वयन गर्ने क्रममा विद्यालय तहमा नयाँ पाठ्यक्रम विकास गरी वि.सं. २०७७ देखि कक्षा १ र ११ मा कार्यान्वयन सुरू गरिएको र वि.सं. २०८० सम्ममा विद्यालय तहका सबै कक्षाहरू अर्थात् कक्षा १ देखि १२ सम्म यो पाठ्यक्रम कार्यान्वयन गरिएको छ ।राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ ले आधारभूत तह (कक्षा १ देखि ८ सम्म) मा स्थानीय पाठ्यक्रमको समेत व्यवस्था गरेको छ ।

४.१.२ वर्तमान अवस्था

इनरुवा नगरपालिकामा हाल पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन प्रणालीलाई गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित गर्ने माध्यमका रूपमा विकास गर्ने प्रयास भइरहेको छ। विद्यालयहरूमा स्थानीय आवश्यकता, भाषा, कला, संस्कृति, र सीप समेटिएको स्थानीय पाठ्यक्रम तयार भएर पूर्ण रूपमा लागू नभएको अवस्थालाई नगरपालिकाले कमजोरीका रूपमा स्वीकार गरेको छ। यसलाई सुधार्न नगरपालिका स्थानीय पाठ्यक्रम संसोधन गरी पूर्ण रुपमा लागू गर्ने लक्ष्य राखेको छ, जसले विद्यार्थीको जीवनोपयोगी सीप, नैतिक शिक्षा, अनुशासन र समाजसेवा जस्ता विशेष पाठ्यक्रमसँग जोडिनेछ ।

मूल्याङ्कन र परीक्षा प्रणालीमा परम्परागत, केवल सैद्धान्तिक मूल्याङ्कनमा निर्भर अभ्यासलाई सुधार गर्दै वैज्ञानिक, व्यवस्थित र नतिजामुखी बनाउने प्रयास भइरहेको छ। आधारभूत र माध्यमिक तहका प्रत्येक कक्षा र विषयका लागि सिकाइ उपलब्धि मापन गर्ने सूचकहरू विकास गर्ने रणनीति लिइएको

छ। शिक्षकको कार्यसम्पादनलाई विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि र परीक्षाको परिणामसँग जोड्ने, अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि विशेष मूल्याङ्कन गर्ने तथा प्रयोगात्मक अभ्यास र इन्टर्न सीपसमेत मूल्याङ्कनमा समावेश गर्ने व्यवस्था विकास भइरहेको छ ।

नगरपालिकाले मूल्याङ्कन र अनुगमनलाई प्रभावकारी बनाउन स्थानीय संयन्त्र निर्माण गर्ने र भविष्यमा माध्यमिक तहसम्मको परीक्षा स्थानीय तहबाट सञ्चालन गर्न पूर्वाधार र जनशक्ति तयार गर्ने लक्ष्य राखेको छ। यसरी, इनरुवा नगरपालिकाले पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन प्रणालीलाई स्थानीय परिवेश अनुकूल, समावेशी, गुणस्तरीय र नतिजामुखी बनाउन अग्रसर रहेको देखिन्छ।

४.१.३ उद्देश्य

क) विद्यालय तहको पठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तकको प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नु,

ख) स्थानीय पाठ्यक्रम पूर्ण रुपमा कार्यान्वयन गर्नु,

ग) पाठ्यक्रमले तोके बमोजिम विद्यार्थीको सिकाइको मूल्याङ्कन गर्नु

४.१.४ रणनीतिहरू

क) राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ कार्यान्वयन गर्ने,

ख) निर्माण गरिएका पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्री कार्यान्वयन गर्न सम्बन्धित शिक्षक तथा सरोकारवालाहरूलाई प्रबोधिकरण गर्ने,

ग) पाठ्यक्रम कार्यान्वयनका लागि अत्यावश्यक संरचनागत तथा पेसागत सक्षमता अभिवृद्धि गर्ने,

घ) विपद्, महामारी तथा सङ्कटको अवस्थामा वैकल्पिक विधिबाट शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने,

ङ) शिक्षकका लागि शिक्षक निर्देशिका तथा स्रोत सामग्री तथा विद्यार्थीका लागि सिकाइ सामग्री स्वाध्यायन तथा सन्दर्भ सामग्रीहरू उपलब्ध हुने व्यवस्था गर्ने,

च) शिक्षकको पेसागत सक्षमता विकास गर्ने,

छ) सहभागितामूलक, अन्तरक्रियात्मक, खोजमूलक एवम् समस्या समाधान केन्द्रित शिक्षण विधिको प्रयोगलाई संस्थागत गर्ने,

ज) सहपाठी सिकाइ समूह गठन गरी कमजोर सिकाइ क्षमता भएका बालबालिकालाई सहयोग गर्ने,

झ) शिक्षण सिकाइमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग बढाउने,

ञ) स्थानीय तथा मातृभाषाको पाठ्यक्रम र पाठ्य सामग्रीको विकास तथा प्रयोगलाई व्यवस्थित गर्ने,

ट) विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिलाई शिक्षकको वृत्ति विकाससँग आबद्ध गरी पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने वातावरण सृजना गर्ने,

ठ) स्थानीय पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तकको आवश्यकता अनुसार संशोधन एवमं कार्यान्यन गर्ने,

ड) स्थानीय पाठ्यक्रम कार्यान्वयनको लागि शिक्षकको क्षमता विकास गर्ने।

४.१.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) उपलब्धि

पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनबाट दैनिक जीवनका लागि आवश्यक आधारभूत सक्षमतासहित सृजनशील, सकारात्मक सोच भएको, निरन्तर सिकाइप्रति प्रतिबद्ध र रोजगारउन्मुख नागरिक तयार भएको हुनेछ।

ख) प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य निर्धारण

तालिका १५

पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन कार्यक्रमको प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

प्रमुख क्रियाकलापहरु र लक्ष्य निर्धारण										१० वर्षको जम्मा
क्रस	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	भौतिक लक्ष्य						
				२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
१	राष्ट्रिय परीक्षा बोर्डबाट विकास गरिएको कक्षा ८ को परीक्षा सञ्चालनसम्बन्धी मार्गदर्शन समेतका आधारमा परीक्षा सञ्चालन तथा विद्यार्थी मूल्याङ्कन	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
२	एकीकृत पाठ्यक्रम सम्बन्धी कस्टमाइज्ड तालिम (अनलाइन समेत)	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
३	पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक प्रबोधीकरण (सबै तहका सबै विषय)	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
४	स्थानीय पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक विकास र छपाइ	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
५	उत्कृष्ट नतिजा ल्याउने विद्यालय, शिक्षक र विद्यार्थीलाई प्रोत्साहन तथा	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०

	सम्मान कार्यक्रम (कक्षा ८, १० र १२)									
६	शिक्षकका लागि पुनर्ताजगि तालिम	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	२	२	२	२	२	१०	२०
७	सूचना प्रविधि/ डिजिटल सामाग्रीको प्रयोग तथा प्रविधिमा आधारित (डिजिटल) मूल्याङ्कन प्रणालीको प्रवर्द्धन	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
८	सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	२	३	३	४	४	१६	३२
९	विद्यार्थीको आवधिक मूल्यांकन	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
१०	सिकाइ उपलब्धि मापन तथा विश्लेषण प्रणाली सुदृढीकरण।	पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०

इनरुवा नगर शिक्षा योजना

तालिका १६

पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन कार्यक्रमको प्रमुख क्रियाकलाप तथा बजेट

क्रस	प्रमुख क्रियाकलाप	वित्तिय लक्ष्य (५ वर्ष) रु ००० मा				स्रोत आँकलन				
		२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह
१	राष्ट्रिय परीक्षा बोर्डबाट विकास गरिएको कक्षा ८ को परीक्षा सञ्चालनसम्बन्धी मार्गदर्शन समेतका आधारमा परीक्षा सञ्चालन तथा विद्यार्थी मूल्याङ्कन	११००	१२५०	१५००	१५००	१८००	७१५०	६५००	०	६५०
२	एकीकृत पाठ्यक्रम सम्बन्धी कस्टमाइज्ड तालिम (अनलाइन समेत)	१००	१२०	१४०	१६०	२००	७२०	७२०	०	०
३	पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक प्रबोधीकरण (सबै तहका सबै विषय)	५००	५३०	५५०	५८०	६००	२७६०	०	०	२७६०
४	स्थानीय पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक विकास र छपाइ	१००	११०	१२०	१३०	१४०	६००	०	०	६००
५	उत्कृष्ट नतिजा ल्याउने विद्यालय र विद्यार्थीलाई प्रोत्साहन तथा सम्मान कार्यक्रम (कक्षा ८, १० र	२००	२२०	२५०	२८०	३००	१२५०	०	०	१२५०
६	शिक्षकका लागि पुनर्ताजगि तालिम	१००	११०	१२०	१३०	१४०	६००	०	०	६००
७	सूचना प्रविधि/ डिजिटल सामाग्रीको प्रयोग तथा प्रविधिमा आधारित मूल्याङ्कन प्रणालीको प्रवर्द्धन	५०	६०	७०	८०	९०	३५०	०	०	३५०
८	सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन	२५	३०	३५	४०	४५	१७५	०	०	१७५
९	विद्यार्थीको आवधिक मूल्यांकन	५०	६०	७०	८०	९०	३५०	०	०	३५०
१०	सिकाइ उपलब्धि मापन तथा विश्लेषण प्रणाली सुदृढीकरण।	१००	११०	१२०	१३०	१४०	६००	०	०	६००
जम्मा		**२३२५**	**२६००**	**२९७५**	**३११०**	**३५४५**	**१४५५५**	**७२२०**	**०**	**७३३५**

४.२ शिक्षक व्यवस्थापन र विकास

४.२.१ परिचय

शिक्षाको गुणस्तर सुधारमा शिक्षक व्यवस्थापन र विकासको भूमिका निर्णायक हुन्छ। गुणस्तरीय शिक्षाका लागि शिक्षक योग्य, व्यवसायिक रूपमा दक्ष, प्रेरित, समर्पित र विद्यार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेही हुन आवश्यक छ। शिक्षकको विषयगत ज्ञान, शिक्षण सिकाइमा दक्षता र नमुना व्यवहारले विद्यार्थीको सिकाइमा सकारात्मक प्रभाव पार्दछ। यसका लागि शिक्षकको पेसागत विकास सुनिश्चित गर्दै विद्यालयमा प्रभावकारी शिक्षक व्यवस्थापन गर्न आवश्यक छ। प्राथमिक तहमा शिक्षक—विद्यार्थी अनुपात विद्यार्थी सङ्ख्याको आधारमा, र माध्यमिक तहमा विषयगत मापदण्डअनुसार कायम गरिएको छ। शिक्षकको क्षमता अभिवृद्धि, तालिम, कार्यशाला, अवलोकन भ्रमण, मेन्टरिङ तथा प्रविधिको प्रयोगमार्फत शिक्षक पेसालाई रोजाइको पेशा बनाउने प्रयास नगरपालिकाले गर्दै आएको छ। यसरी शिक्षक व्यवस्थापन र विकासले शिक्षाको गुणस्तर वृद्धि गर्ने, शिक्षकलाई जिम्मेवार बनाउने र कक्षाकोठामा विद्यार्थी केन्द्रित शिक्षण—सिकाइ प्रवाह सुनिश्चित गर्ने लक्ष्य राखिएको छ ।

४.२.२ वर्तमान अवस्था

इनरुवा नगरपालिका भित्रका अधिकांश विद्यालयहरूमा विषयगत शिक्षकहरूको दरबन्दी पर्याप्त नभएको देखिन्छ। विद्यार्थी संख्यासँग अनुपात मिलाएर शिक्षक दरबन्दीको पुनर्वितरण र व्यवस्थापन गर्न अहिले टड्कारो आवश्यकता छ। त्यस्तै, हाल कार्यरत शिक्षक तथा शिक्षिकाहरूका लागि नवीनतम् शिक्षण पद्धति, सूचना प्रविधि र बाल मनोविज्ञानसँग सम्बन्धित नियमित र गुणात्मक तालिमको अभाव रहेको छ। शिक्षकहरूको निरन्तर पेशागत विकासलाई अझ नतिजामुखी र नियमित बनाउन आवश्यक छ। साथै, शिक्षा क्षेत्रमा हुने राजनीतिक हस्तक्षेप र नियुक्ति विवादले शैक्षिक गुणस्तरमा ह्रास ल्याइरहेको र शिक्षक व्यवस्थापनलाई जटिल बनाएको देखिन्छ। शिक्षकहरूको कार्यसम्पादनलाई विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिसँग वैज्ञानिक रूपमा जोड्ने संयन्त्रको कमी भएको छ, जसले शिक्षकलाई थप जिम्मेवार, उत्तरदायी र नतिजामुखी बन्ने आवश्यकता देखाउँछ । नगरपालिकामा दक्ष र तालिमप्राप्त शिक्षकहरूको क्रमिक रुपमा परिपूर्ति भए पनि पर्याप्त छैन र प्रधानाध्यापकहरूको छनोट प्रक्रिया योग्यता तथा क्षमतामा आधारित भई सुरुवात गरिएको भएता पनि अझ थप व्यवस्थित गर्नको लागि केहि सुधार आवश्यक छ । यी चुनौतीहरूको समाधानका लागि नगरपालिका शिक्षक दरबन्दी मिलान, कार्यसम्पादनमा आधारित पुरस्कार तथा प्रोत्साहन, र नियमित पुनर्ताजगी तालिमको माध्यमबाट दीर्घकालीन रणनीतिहरू लागू गर्दै आएको छ।

४.२.३ उद्देश्य

क) विषयगत र कक्षागत रूपमा शिक्षक दरबन्दी व्यवस्थापन गर्नु,

इनरुवा नगर शिक्षा योजना

ख) विद्यालय सुपरिवेक्षण, शिक्षक तालिम, शिक्षकको पेशागत विकास, शिक्षक सक्षमतालाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नु,

ग) शिक्षकलाई निरन्तर पेशागत विकासका अवसरहरूको सुनिश्चितता गर्नु

४.२.४ रणनीतिहरू

क) विद्यार्थी संख्यासँग अनुपात मिलाएर तहगत र विषयगत रुपमा शिक्षक दरबन्दी मिलान र आवश्यक अनुसार पुनर्वितरण गर्ने,

ख) रिक्त शिक्षक दरबन्दीमा स्थानीय तहद्वारा शिक्षक व्यवस्थापन गर्ने,

ग) दक्ष र तालिमप्राप्त शिक्षकको आपूर्ति सुनिश्चित गर्ने र नियुक्ति प्रक्रिया पारदर्शी बनाउने,

घ) शिक्षकहरूको नियमित पेशागत विकासका लागि तालिम, कार्यशाला, सेमिनार, अवलोकन भ्रमण र मेन्टरिङको व्यवस्था गर्ने,

ङ) शिक्षकलाई ICT उपकरण, स्मार्ट बोर्ड र डिजिटल शिक्षण विधि प्रयोगमा प्रशिक्षित गर्ने,

च) शिक्षक पेसागत सहयोग प्रणालीमार्फत विषयगत शिक्षक सञ्जाल, विज्ञ समूह, शिक्षक सिकाइ समूह, स्रोत शिक्षक र अनुभवी शिक्षकबाट कोचिङ्ग तथा मेन्टोरिङ्ग उपलब्ध गराउने,

छ) शिक्षकहरूको कार्यसम्पादनलाई विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि र मूल्याङ्कनसँग जोडेर वैज्ञानिक मूल्याङ्कन प्रणाली लागू गर्ने, उत्कृष्ट कार्यसम्पादन गर्ने शिक्षकलाई पुरस्कार र प्रोत्साहन कार्यक्रममार्फत प्रेरित गर्ने,

ज) शिक्षकको उपस्थिति, नियमितता र कार्यसम्पादनमा सुधार गर्ने,

झ) प्रधानाध्यापकलाई नेतृत्व, विद्यालय व्यवस्थापन, लेखा तथा संसाधन व्यवस्थापनमा तालिम प्रदान गर्ने,

ञ) शिक्षक तथा प्रधानाध्यापकको पेशागत विकासलाई विद्यार्थीको सिकाइ सुधारसँग सम्बन्धित गरी नतिजाप्रति जवाफदेही हुने पद्धति विकास गर्ने,

ट) नियुक्ति र पदस्थापन प्रक्रियामा राजनीतिक हस्तक्षेप न्यूनिकरण गरी योग्यता, क्षमता र ऐन नियमलाई पूर्ण रुपमा कार्यान्वयन गर्ने,

ठ) कार्ययोजना, शैक्षिक योग्यता, अनुभव र ऐन-नियमको आधारमा प्रधानाध्यापकको छनौट गर्ने,

ड) नव प्रवेशी शिक्षकहरूका लागि अभिमुखीकरण मार्फत जिम्मेवार र उत्तरदायी बनाउने,

ढ) शिक्षकले कक्षा काठामा विताउने समय सुनिश्चित गर्न प्रधानाध्यापक जिम्मेवार हुने,

ण) शिक्षक व्यवस्थापन र विकासको प्रभावकारितालाई समय-समयमा अनुगमन गरी सुधारात्मक कदम चाल्ने

४.२.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) उपलब्धि

विषयगत र कक्षागत रूपमा शिक्षक दरबन्दी व्यवस्थापन हुनेछ, विद्यालय सुपरिवेक्षण, शिक्षक तालिम, शिक्षकको पेशागत विकास, शिक्षक सक्षमता प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन भएको हुनेछ र शिक्षकलाई निरन्तर पेशागत विकासका अवसरहरूको सुनिश्चितता भएको हुनेछ।

ख) प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य

तालिका १७

शिक्षक व्यवस्थापन र विकास कार्यक्रमको प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

प्रमुख क्रियाकलापहरु र लक्ष्य निर्धारण										१० वर्षको जम्मा
क्र स	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	भौतिक लक्ष्य						
				२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
१	माध्यमिक तह कक्षा (९-१०) मा अङ्ग्रेजी,गणित र विज्ञान विषयमा शिक्षण सहयोग अनुदान	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	जना	२	२	२	२	२	१०	२०
२	विद्यालय सुपरिवेक्षण तथा शिक्षकको निरन्तर पेशागत सहयोगका लागि मेन्टरिङ पद्धतिको कार्यान्वयन	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	जना	६	६	६	६	६	३०	६०
३	स्थानीय तहमा शिक्षक बैङ्क स्थापना र कार्यान्वयन	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
४	शिक्षकको पेशागत क्षमता विकासका लागि कार्यशाला, तालिम, अवलोकन भ्रमण, क्लस्टर बैठक र अनलाइन फोरम सञ्चालन गर्ने	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
५	प्रधानाध्यापकलाई विद्यालय व्यवस्थापन, लेखा र स्रोत व्यवस्थापनमा तालिम प्रदान गर्ने	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	जना	२९	२९	२९	२९	२९	१४५	२९०
६	शिक्षक तथा प्रधानाध्यापकको निरन्तर मूल्याङ्कन र सुधार कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
७	शैक्षिक सामग्री निर्माण तालिम/कार्यशालाको व्यवस्था	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
८	सामुदायिक विद्यालयमा प्र.अ. भत्ता व्यवस्थापन गर्ने	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	जना	२९	२९	२९	२९	२९	१४५	२९०
९	EMIS सम्बन्धि काम गर्ने शिक्षक/कर्मचारीको क्षमता विकास तालिम	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	जना	७१	७१	७१	७१	७१	३५५	७१०

तालिका १८

शिक्षक व्यवस्थापन र विकास कार्यक्रमको प्रमुख क्रियाकलाप तथा बजेट

क्रस	प्रमुख क्रियाकलाप	वित्तिय लक्ष्य (५ वर्ष) रु ००० मा						स्रोत आँकलन		
		२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह
१	माध्यमिक तह कक्षा (९-१०) मा अङ्ग्रेजी, गणित र विज्ञान विषयमा शिक्षण सहयोग अनुदान	११४४	११४४	११४४	११४४	११४४	५७२०	५७२०	०	०
२	विद्यालय सुपरिवेक्षण तथा शिक्षकको निरन्तर पेशागत सहयोगका लागि मेन्टरिङ पद्धतिको कार्यान्वयन	१००	१२०	१४०	१६०	१८०	७००	७००	०	०
३	स्थानीय तहमा शिक्षक बैङ्क स्थापना र कार्यान्वयन	५०	६०	७०	८०	९०	३५०	३५०	०	०
४	शिक्षकको पेशागत क्षमता विकासका लागि कार्यशाला, तालिम, अवलोकन भ्रमण, क्लस्टर बैठक र अनलाइन फोरम सञ्चालन गर्ने	२००	२२०	२४०	२६०	२८०	१२००	०	०	१२००
५	प्रधानाध्यापकलाई विद्यालय व्यवस्थापन, लेखा र स्रोत व्यवस्थापनमा तालिम प्रदान गर्ने	१००	११०	१२०	१३०	१४०	६००	०	०	६००
६	शिक्षक तथा प्रधानाध्यापकको निरन्तर मूल्याङ्कन र सुधार कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	५०	६०	७०	८०	९०	३५०	०	०	३५०
७	शैक्षिक सामग्री निर्माण तालिम/कार्यशालाको व्यवस्था	१००	११०	१२०	१३०	१४०	६००	०	०	६००
८	सामुदायिक विद्यालयमा प्र.अ. भत्ता व्यवस्थापन	९८	९८	९८	९८	९८	४९०	२४५	०	२४५
९	EMIS सम्बन्धि काम गर्ने शिक्षक/कर्मचारीको क्षमता विकास तालिम	१००	१२०	१४०	१६०	१८०	७००	७००	०	०
जम्मा		१९४२	२०४२	२१४२	२२४२	२३४२	१०७१०	७७१५	०	२९९५

इन्द्रावती नगर शिक्षा योजना

४.३ समता र समावेशीकरण

४.३.१ परिचय

शिक्षा क्षेत्रमा समता र समावेशीकरण विशेष रूपमा महत्वपूर्ण छन्। समावेशी शिक्षा प्रणालीले सबै बालबालिकालाई गुणस्तरीय शिक्षा प्राप्त गर्ने अवसर प्रदान गर्दछ। विद्यालयले विद्यार्थीहरूको विविध आवश्यकता अनुसार पाठ्यक्रम, शिक्षण विधि, मूल्याङ्कन र भौतिक वातावरण अनुकूल बनाउँछ। यसले विशेष आवश्यकता भएका, अपाङ्गता भएका, भाषिक वा सांस्कृतिक रूपमा फरक पृष्ठभूमिका तथा वञ्चित समुदायका बालबालिकालाई शिक्षा प्रणालीमा समावेश गर्न मद्दत गर्दछ।

समता र समावेशीकरणको प्रभावकारी कार्यान्वयनले सामाजिक न्याय, समान अवसर, मानव अधिकारको संरक्षण र दिगो विकासलाई प्रवर्द्धन गर्दछ। यसले समाजमा रहेका विभेद र असमानता कम गर्दै सबै नागरिकलाई समान रूपमा सम्मानजनक र सक्रिय जीवन जीउने अवसर प्रदान गर्दछ। त्यसैले, समता र समावेशीकरणलाई नीति, योजना र कार्यक्रमहरूको मुख्य आधारका रूपमा ग्रहण गर्नु आवश्यक हुन्छ।

४.३.२ वर्तमान अवस्था

इनरुवा नगरपालिकाले शिक्षा तथा सामाजिक सेवामा समता र समावेशीकरणलाई प्राथमिकता दिँदै विभिन्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै आएको छ। नगरपालिकामा हाल २९ वटा सामुदायिक विद्यालय, ३९ वटा संस्थागत विद्यालय र ७ वटा परम्परागत विद्यालयहरु रहेका छन्, जसमा करिब १८८५६ जना विद्यार्थी अध्ययनरत छन्। तीमध्ये छात्राको संख्या करिब ४४ प्रतिशत रहेको छ भने दलित, जनजाति तथा अन्य वञ्चित समुदायका विद्यार्थीहरूको संख्या करिब ५६ प्रतिशत रहेको अनुमान छ।

नगरपालिकाले आर्थिक रूपमा कमजोर तथा वञ्चित समुदायका विद्यार्थीहरूका लागि छात्रवृत्ति कार्यक्रम सञ्चालन गर्दै आएको छ। हालसम्म करिब १५ जना विद्यार्थीले छात्रवृत्ति सुविधा प्राप्त गरेका छन्। त्यसैगरी अपाङ्गता भएका विद्यार्थीहरूको संख्या करिब ५३ जना रहेको छ र उनीहरूका लागि समावेशी शिक्षालाई प्रवर्द्धन गर्ने प्रयास भइरहेको छ।

यद्यपि, केही विद्यालयहरूमा शिक्षक दरबन्दी, स्रोतसाधन तथा पूर्वाधारको असमानता देखिन्छ। विशेष गरी ग्रामीण बस्तीका बालबालिकाको नियमित उपस्थिति, सिकाइ उपलब्धि तथा डिजिटल स्रोतमा पहुँच अझै चुनौतीपूर्ण रहेको छ।

समग्रमा हेर्दा, इनरुवा नगरपालिकाले समता र समावेशीकरणलाई संस्थागत गर्न प्रयास गरे पनि सबै समुदाय र समूहसम्म सेवाको समान पहुँच सुनिश्चित गर्न थप तथ्यमा आधारित योजना, लक्षित कार्यक्रम तथा प्रभावकारी अनुगमन आवश्यक देखिन्छ।

४.३.३ उद्देश्य

क) शिक्षा तथा सामाजिक सेवामा सबै बालबालिका र समुदायको समान पहुँच सुनिश्चित गर्दै विशेषगरी वञ्चित, सीमान्तकृत तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको सहभागिता वृद्धि गर्नु,

ख) जात, लिङ्ग, भाषा, आर्थिक अवस्था, अपाङ्गता तथा भौगोलिक अवस्थाका कारण हुने विभेदलाई न्यूनीकरण गर्दै समावेशी, सुरक्षित र समान अवसरयुक्त वातावरण निर्माण गर्नु

४.३.४ रणनीतिहरू

क) विद्यालयमा हुने सबै प्रकारका विभेदको अन्त्य गर्न शिक्षक, विद्यार्थी तथा अभिभावक लगायत सबै सरोकारवालाहरूलाई नियमित अभिमुखीकरण तथा सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,

ख) विद्यालयका सबै शैक्षिक तथा अतिरिक्त गतिविधिहरूमा बालबालिकाको समावेशी तथा समान सहभागिता सुनिश्चित गर्ने,

ग) विद्यालयमा विशेषगरी छात्राहरूलाई हुने विभेद कम गर्न र गुनासो सुन्नका लागि 'जेन्डर फोकल पर्सन वा गुनासो सुन्ने अधिकारीको व्यवस्था गर्ने,

घ) प्रत्येक विद्यालयमा गुनासो पेटिका राखी विद्यार्थी तथा सरोकारवालाहरूका गुनासो सङ्कलन र समाधानको व्यवस्था गर्ने,

ङ) सबै तह र प्रकारका विद्यालयहरूमा लैङ्गिक तथा अपाङ्गमैत्री भौतिक संरचनाहरू (शौचालय, र्याम्प, सुरक्षित कक्षा कोठा आदि) निर्माण तथा सुधार गर्ने,

च) घरधुरी सर्वेक्षणमार्फत बालबालिकासम्बन्धी आवश्यक विवरण सङ्कलन गरी तथ्याङ्क अद्यावधिक गर्ने र सोही आधारमा योजना तथा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,

छ) साधारण विद्यालयमा भर्ना भएर अध्ययन गर्न नसक्ने विशेष प्रकृतिका बालबालिकाका लागि स्रोत कक्षा वा आवश्यक सहयोगी सेवा उपलब्ध गराउने,

ज) समावेशी र समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्न लक्षित विद्यार्थीहरूका लागि आवश्यक छात्रवृत्ति तथा अन्य सहयोग कार्यक्रम उपलब्ध गराउने,

झ) विशेषगरी किशोरीहरूलाई हुने विभेद, हिंसा तथा हेपाइ न्यूनीकरण गर्न सचेतनामूलक कार्यक्रम, अनुगमन, निरीक्षण तथा आवश्यक अनुसन्धान सञ्चालन गर्ने र विभेद गर्ने व्यक्तिलाई कानुनी दायरामा ल्याउने

४.३.५ उपलब्धी, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) उपलब्धिः

समाजमा पछाडि परेका र आर्थिक तथा सामाजिक रुपले कमजोर अपाङ्गता भएका र सहारा विहीन बालबालिकाहरूको विद्यालयमा समतामूलक पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित भएको हुनेछ।

ख) प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

तालिका १९

शिक्षामा समता र समावेशीता कार्यक्रमको प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

प्रमुख क्रियाकलापहरु र लक्ष्य निर्धारण										१० वर्षको जम्मा
क्रस	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	भौतिक लक्ष्य						
				२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
१	स्रोत कक्षा व्यवस्थापन अनुदान	समता र समावेशीकरण	स्रोत कक्षा	२	२	२	२	२	१०	२०
२	बालिका तथा समावेशी शिक्षा सञ्जाल गठन तथा सञ्चालन अनुदान	समता र समावेशीकरण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
३	नगर छात्रवृत्ति कोष स्थापना (जेहनदार, असहाय, विपन्न र समस्याग्रस्त विद्यार्थीहरूका लागि) तथा संचालन	समता र समावेशीकरण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
४	प्रत्येक विद्यालयमा गुनासो पेटिका राख्ने तथा व्यवस्थापन प्रणाली सञ्चालन गर्ने	समता र समावेशीकरण	पटक	१					१	२
५	किशोरीहरूका लागि विद्यालयमा विभेद तथा हिंसा न्यूनीकरण सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	समता र समावेशीकरण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
६	जेन्डर फोकल शिक्षक र गुनासो सुन्ने अधिकारीको ब्यबस्था र क्षमता विकास	समता र समावेशीकरण	जना	२९	२९	२९	२९	२९	१४५	२९०

हल्दीबारी नगर शिक्षा योजना

तालिका २०

शिक्षामा समता र समावेशीता कार्यक्रमको प्रमुख क्रियाकलाप तथा बजेट

क्रस	प्रमुख क्रियाकलाप	वित्तिय लक्ष्य (५ वर्ष) रु ००० मा						स्रोत आँकलन		
		२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह
१	स्रोत कक्षा व्यवस्थापन अनुदान	७६०	८२०	८८०	९४०	१०००	४४००	३२५०	७२५	४२५
२	बालिका तथा समावेशी शिक्षा सञ्जाल गठन तथा सञ्चालन अनुदान	१००	१२०	१४०	१६०	१८०	७००	७००	०	०
३	नगर छात्रवृत्ति कोष स्थापना (जेहनदार, असहाय, विपन्न र समस्याग्रस्त विद्यार्थीहरूका लागि) तथा संचालन	१०००	१२००	१४००	१६००	१८००	७०००	०	०	७०००
४	प्रत्येक विद्यालयमा गुनासो पेटिका राख्ने तथा व्यवस्थापन प्रणाली सञ्चालन गर्ने	१००	११०	१२०	१३०	१४०	६००	०	०	६००
५	किशोरीहरूका लागि विद्यालयमा विभेद तथा हिंसा न्यूनीकरण सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	१००	११०	१२०	१३०	१४०	६००	०	०	६००
६	जेन्डर फोकल शिक्षक र गुनासो सुन्ने अधिकारीको ब्यबस्था र क्षमता विकास	१००	११०	१२०	१३०	१४०	६००	०	०	६००
जम्मा		२१६०	२४७०	२७८०	३०९०	३४००	१३९००	३९५०	७२५	९२२५

४.४ विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रमको कार्यक्रम

४.४.१ परिचय

विद्यालय विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम विद्यालय उमेरका बालबालिकाको समग्र विकास, नियमित उपस्थिती र सिकाइ उपलब्धि सुधार गर्न सञ्चालन गरिने महत्वपूर्ण कार्यक्रम हो। यस कार्यक्रमअन्तर्गत विद्यालयमा अध्ययनरत बालबालिकालाई पोषणयुक्त दिवाखाजा उपलब्ध गराउने, स्वास्थ्य तथा पोषणसम्बन्धी सचेतना अभिवृद्धि गर्ने, व्यक्तिगत तथा वातावरणीय सरसफाइका व्यवहारहरू प्रवर्द्धन गर्ने तथा विद्यालयमा सुरक्षित र स्वच्छ वातावरण निर्माण गर्ने कार्यहरू गरिन्छन्। यसले बालबालिकाको स्वास्थ्य अवस्था सुधार गर्न, कुपोषण न्यूनीकरण गर्न तथा विद्यालयमा नियमित उपस्थिति र सक्रिय सहभागिता बढाउन महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउँछ। साथै, विद्यालय, अभिभावक र समुदायको सहकार्यमा स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाइसम्बन्धी सकारात्मक व्यवहार विकास गर्न पनि यस कार्यक्रमले सहयोग गर्दछ।

४.४.२ बर्तमान अवस्था

इनरुवा नगरपालिकाले बालबालिकाको स्वास्थ्य, पोषण र समग्र विकास सुनिश्चित गर्न विद्यालय स्तरमा विविध कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै आएको छ। सामुदायिक विद्यालयहरूमा बालविकासदेखि कक्षा ५ सम्मको दिवाखाजा नेपाल सरकारको व्यवस्थापनमा रहेको छ भने कक्षा ६ देखि १२ सम्मको दिवाखाजा नगरपालिकाले व्यवस्थापन गर्न आवश्यक रहेको छ । यस कार्यक्रमबाट विशेषगरी आर्थिक अवस्था कमजोर परिवारका विद्यार्थीहरू लाभान्वित भएका छन्।

नगरपालिकाका केही माध्यमिक तथा आधारभूत विद्यालयमा छात्र र छात्राका लागि अलग-अलग शौचालय निर्माण भएको छ र बाँकी विद्यालयमा निर्माण गर्नु पर्ने आवश्यक रहेको छ । कक्षा ६—१२ सम्म अध्ययनरत छात्राहरूका लागि महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्न निःशुल्क सेनिटरी प्याड तथा डिस्पोजल मेसिन वितरण कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ। साथै, सबै विद्यालयमा प्राथमिक उपचार सामाग्रीको बाकस राखिएको छ र बालिकाहरूका लागि आइरन चक्की वितरण गरी पोषण सुधारमा सहयोग पुऱ्याइएको छ।

यी कार्यक्रमहरूले बालबालिकाको स्वास्थ्य सुधार, कुपोषण न्यूनीकरण, नियमित उपस्थिती र सिकाइ उपलब्धिमा सकारात्मक प्रभाव पुऱ्याउँदै समता र समावेशीकरणलाई प्रवर्द्धन गर्ने महत्वपूर्ण भूमिका खेलेका छन्।

४.४.३ उद्देश्यहरु

क) बालबालिकाहरुलाई स्वस्थ एवं पोषणयुक्त पौष्टिक खाना प्राप्तिको सुनिश्चितता गर्नु,

ख) विद्यालयमा अध्ययन गर्ने बालबालिकाहरूको स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाई तथा स्वच्छता

सम्बन्धी सेवाको गुणस्तर बृद्धि गरी बालबालिकाको पोषण, स्वास्थ्य र सिकाई उपलब्धीमा सुधार गर्नु

४.४.४ रणनीतिहरू

क) सबै सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयमा बालविकासदेखि कक्षा १२ सम्म पोषिलो र ताजा दिवाखाजा उपलब्ध गराउने,

ख) विद्यालय भान्सा, भण्डार, भान्सामा प्रयोग हुने भाँडावर्तन र सामाग्री सुधार्ने, समूहमा हात धुने सुविधा विस्तार गर्ने,

ग) पर्याप्त पानी, साबुन, सफाइ सामाग्री, अलग—अलग शौचालय र युरिनल, किशोरीका लागि चेन्ज रुम, कक्षा र परिसर सरसफाइ सुनिश्चित गर्ने,

घ) प्राथमिक उपचार किट वितरण, बालबालिकाको स्वास्थ्य जाँच, जुकाको औषधि तथा सूक्ष्म पोषक तत्व वितरण नियमित गर्ने,

ङ) किशोरीहरूको महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापनका लागि सेनिटरी प्याड वितरण प्रभावकारी बनाउने,

च) विद्यार्थी, शिक्षक र अभिभावकलाई पोषण, स्वास्थ्य, स्वच्छता र महिनावारी व्यवस्थापन सम्बन्धी सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,

छ) अपाङ्गता भएका, वञ्चित र आर्थिक रूपमा कमजोर विद्यार्थीहरूलाई लक्षित गरी कार्यक्रम पहुँच सुनिश्चित गर्ने,

ज) अभिभावक र समुदायलाई अनुगमन, सुधार र मूल्याङ्कनमा सक्रिय सहभागी बनाउने,

झ) स्वास्थ्य, पोषण, सरसफाइ र किशोरी स्वच्छता कार्यक्रमलाई स्वास्थ्य र कृषि क्षेत्रसँग समन्वय गरी संयुक्त कार्ययोजना निर्माण र कार्यान्वयन गर्ने,

ञ) कार्यक्रमको अनुगमन, मूल्याङ्कन र पुनरावलोकन गर्दै प्रभावकारिता सुनिश्चित गर्ने।

४.४.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क) उपलब्धि

विद्यालयमा अध्ययन गर्न सबै बालबालिकाको स्वास्थ्य तथा पोषणको अवस्थामा सुधार, मनोसामाजिक कुशलतामा अभिवृद्धि तथा सिकाईमा सुधार सहित सुरक्षित तथा रमाइलो सिकाई वातावरणमा समतामूलक पहुँच तथा सहभागिता भएको हुनेछ।

ख) प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य

तालिका २१

विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रमको प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

प्रमुख क्रियाकलापहरु र लक्ष्य निर्धारण										१० वर्षको जम्मा
क्रस	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	भौतिक लक्ष्य						
				२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
१	सामुदायिक विद्यालयका छात्राहरूलाई निःशुल्क स्यानिटरी प्याड व्यवस्थापनका अनुदान	विद्यालय स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाई	जना	१९३६	२०२५	२११५	२२३५	२३४०	१०६५१	२१३०२
२	साबुन, पानी र सरसफाइ सामग्री उपलब्ध गराउने	विद्यालय स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाई	विद्यालय	२९	२९	२९	२९	२९	१४५	२९०
३	स्वास्थ्य जाँच र पोषण तत्व वितरण गर्ने	विद्यालय स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाई	विद्यालय	२९	२९	२९	२९	२९	१४५	२९०
४	विद्यार्थी, शिक्षक र अभिभावकलाई पोषण, स्वास्थ्य र स्वच्छता सम्बन्धी सचेतनामूलक कार्यक्रम दिने	विद्यालय स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाई	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
५	प्राथमिक उपचार सामग्री व्यस्थापन गर्ने ।	विद्यालय स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाई	विद्यालय	२९	२९	२९	२९	२९	१४५	२९०
६	सामुदायिक मा. वि. मा विद्यालय नर्सको व्यवस्थपन	विद्यालय स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाई	विद्यालय	२	२	२	२	२	१०	२०

तालिका २२

विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रमको प्रमुख क्रियाकलाप तथा बजेट

क्रस	प्रमुख क्रियाकलाप	वित्तिय लक्ष्य (५ वर्ष) रु ००० मा						स्रोत आँकलन		
		२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह
१	सामुदायिक विद्यालयका छात्राहरूलाई निःशुल्क स्यानिटरी प्याड व्यवस्थापनका लागि अनुदान	२०००	२२००	२५००	२७००	३०००	१२४००	१२४००	०	०
२	साबुन, पानी र सरसफाइ सामग्री उपलब्ध	२००	२५०	३००	३५०	४००	१५००	०	०	१५००
३	स्वास्थ्य जाँच र पोषण तत्व वितरण गर्ने।	२००	२५०	३००	३५०	४००	१५००	०	०	१५००
४	विद्यार्थी, शिक्षक र अभिभावकलाई पोषण, स्वास्थ्य र स्वच्छतासम्बन्धी सचेतनामूलक	१००	११०	१२०	१३०	१४०	६००	०	०	६००
५	प्राथमिक उपचार सामग्री व्यवस्थापन गर्ने।	१००	११०	१२०	१३०	१४०	६००	०	०	६००
६	सामुदायिक मा. वि. मा विद्यालय नर्सको व्यवस्थपन	१००	१२०	१४०	१५०	१६०	६७०	०	६७०	०
जम्मा		२७००	३०४०	३४८०	३८१०	४२४०	१७२७०	१२४००	६७०	४२००

४.५ विद्यालय सुरक्षा, विपत न्युनीकरण तथा उत्थानशीलता कार्यक्रम

४.५.१ परिचय

आपतकालीन अवस्था, जस्तै प्राकृतिक प्रकोप, महामारी, द्वन्द्व वा अन्य संकटका बेला बालबालिकाको शिक्षालाई निरन्तरता सुनिश्चित गर्नु अत्यन्त महत्वपूर्ण हुन्छ। यस क्रममा विद्यालय भवन क्षतिग्रस्त भए पनि वैकल्पिक कक्षा, अनलाइन वा सामुदायिक आधारमा सिकाइको व्यवस्था गरिनु पर्छ। शिक्षण सामग्री, शिक्षक प्रशिक्षण र विद्यार्थीहरूको पहुँचमा ध्यान दिँदै सबै बालबालिकाले समान अवसर पाउनुपर्छ। आपतकालीन शिक्षाले मात्र बालबालिकाको सिकाइ निरन्तरता सुनिश्चित गर्दैन, उनीहरूको मानसिक स्वास्थ्य, सुरक्षा र सामाजिक सुरक्षा पनि प्रवर्द्धन गर्छ। यसले दीर्घकालीन विकास र समावेशी समाज निर्माणमा योगदान पुऱ्याउँछ।

४.५.२ वर्तमान अवस्था

इनरुवा नगरपालिकामा आपतकालीन अवस्थामा बालबालिकाको शिक्षालाई निरन्तरता सुनिश्चित गर्न विभिन्न तयारी र कार्यक्रमहरू सञ्चालन हुँदै आएका छन्। प्राकृतिक प्रकोप वा स्वास्थ्य संकट जस्ता अवस्थाका बेला विद्यालय भवन क्षतिग्रस्त भए पनि वैकल्पिक कक्षा, सामुदायिक केन्द्र वा घरमा आधारित सिकाइको व्यवस्था गरिन्छ। स्थानीय सरकार, शिक्षक र विद्यालय व्यवस्थापन समितिको सहकार्यमा संकटमा रहेका बालबालिकाका लागि आवश्यक शैक्षिक सामग्री वितरण, अनलाइन माध्यममार्फत सिकाइको सुविधा उपलब्ध गराउने व्यवस्था छ।

साथै, शिक्षकहरूलाई आपतकालीन शिक्षासम्बन्धी तालिम दिइरहेको र अभिभावक तथा समुदायलाई बालबालिकाको सिकाइ निरन्तरतामा सहकार्य गर्न अभिमुखीकरण गरिएको छ। यद्यपि, बालबालिकाले अनलाइन पहुँच, उपकरण र स्रोत अभावका कारण प्रभावकारी सिकाइमा चुनौती भोगिरहेका छन्। नगरपालिकाले आपतकालीन शिक्षामा पहुँच, सामग्री वितरण र समावेशीता सुनिश्चित गर्न थप योजना र स्रोत व्यवस्थापन गर्दै आएको छ।

४.५.३ उद्धेश्य

क) प्राकृतिक प्रकोप, महामारी वा अन्य संकटका बेला पनि सबै बालबालिकाले समान रूपमा निरन्तर शिक्षा प्राप्त गर्न पहुँच र अवसर सुनिश्चित गर्नु,

ख) आपतकालीन अवस्थामा बालबालिकाको सुरक्षा, मानसिक स्वास्थ्य र समावेशी सिकाइ प्रवर्द्धन गर्दै दीर्घकालीन विकासमा योगदान पुऱ्याउनु

४.५.४ रणनीति

क) संघीय सरकारले बनाएको विपद्/आपतकालीन कार्यविधि स्थानीय स्तरमा लागू गर्ने संयन्त्र विकास गर्ने,

ख) स्थानीय सरकार र विज्ञहरूसँग अन्तरक्रिया गरी तहगत वैकल्पिक सिकाइ पाठ योजना तयार गर्ने,

ग) स्थानीय रेडियो, टेलिभिजन र अन्य सञ्चार माध्यमसँग समन्वय गर्ने,

घ) विपद् प्रतिरोधी विद्यालय पूर्वाधार निर्माणमा जोड दिने,

ङ) नगरपालिका स्तरमा विपद् व्यवस्थापन समिति गठन गर्ने, जसमा विद्यालय शिक्षा उपसमिति पनि रहने,

च) प्रत्येक विद्यालयमा आपतकालीन प्रतिकार्य योजना तयार गर्ने,

छ) महामारी वा संकटका समयमा वैकल्पिक शिक्षण—सिकाइ उपाय तयार गर्ने,

ज) स्थानीय तह र विद्यालयका कर्मचारी/शिक्षकहरूको आपतकालीन क्षमता विकास गर्ने,

झ) विद्यालय सुधार योजनामा विपद् व्यवस्थापन समावेश गरी कार्यान्वयन गर्ने,

ञ) हरित विद्यालय, जलवायु परिवर्तन र दिगो विकाससम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,

ट) संकट/आपतकालिन अवस्थामा बालबालिकाको शिक्षा पाउने अधिकार सुनिश्चित गर्दै सिकाइ निरन्तरता कायम गर्ने,

ठ) विपद् पूर्व तयारी, प्रतिकार्य र ड्रिल अभ्यासलाई विद्यालयको वार्षिक योजना समावेश गर्न लगाउने,

ड) शिक्षक र विद्यार्थीलाई विपद्, जलवायु परिवर्तन र आपतकालीन तयारी सम्बन्धी ज्ञान र व्यवहारिक तालिम दिने,

ढ) अभिभावक र समुदायलाई आपतकालीन शिक्षामा सक्रिय सहभागी बनाउने,

ण) संकट—आपतकालिन अवस्था व्यवस्थापनका लागि नियमित अनुगमन, मूल्याङ्कन र सुधार गर्ने।

४.५.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) उपलब्धी

आपतकालीन अवस्थामा बालबालिकाको सुरक्षा, मानसिक स्वास्थ्य र समावेशी सिकाइ प्रवर्द्धन गर्दै दीर्घकालीन विकासमा योगदान पुगेको हुनेछ

दुल्लु नगर शिक्षा योजना

ख) प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

तालिका २३

विद्यालय सुरक्षा, विपत न्युनीकरण तथा उत्थानशीलता कार्यक्रमको प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

प्रमुख क्रियाकलापहरु र लक्ष्य निर्धारण										१० वर्षको जम्मा
क्रस	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	भौतिक लक्ष्य						
				२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
१	नगरपालिका स्तरमा विपद् व्यवस्थापन समिति गठन गर्ने	आपतकालिन अवस्थामा शिक्षा	पटक	१					१	२
२	स्रोत शिक्षक र प्रधानाध्यापकलाई तालिम दिने	आपतकालिन अवस्थामा शिक्षा	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
३	विद्यार्थी र शिक्षकमा विपद् सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	आपतकालिन अवस्थामा शिक्षा	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
४	स्थानीय रेडियो, टेलिभिजन र सञ्चारसँग समन्वय गर्ने	आपतकालिन अवस्थामा शिक्षा	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
५	शिक्षक तथा विद्यार्थीको लागि Simulation and Drill को अभ्यास	आपतकालिन अवस्थामा शिक्षा	जना	६०	६०	६०	६०	६०	३००	६००

तालिका २४

विद्यालय सुरक्षा, विपत न्युनीकरण तथा उत्थानशीलता कार्यक्रमको प्रमुख क्रियाकलाप तथा बजेट

क्र स	प्रमुख क्रियाकलाप	वित्तिय लक्ष्य (५ वर्ष) रु ००० मा						स्रोत आँकलन		
		२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह
१	नगरपालिका स्तरमा विपद् व्यवस्थापन समिति गठन गर्ने	१००	०	०	०	०	१००	०	०	१००
२	स्रोत शिक्षक र प्रधानाध्यापकलाई तालिम दिने	५०	५२	५४	५६	५८	२७०	०	०	२७०
३	विद्यार्थी र शिक्षकमा विपद् सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	१००	११०	१२०	१३०	१४०	६००	०	०	६००
४	स्थानीय रेडियो, टेलिभिजन र सञ्चार माध्यमसँग समन्वय गर्ने	५०	५२	५४	५६	५८	२७०	०	०	२७०
५	शिक्षक तथा विद्यार्थीको लागि Simulation and Drill को अभ्यास	१००	११०	१२०	१३०	१४०	६००	०	०	६००
जम्मा		४००	३२४	३४८	३७२	३९६	१८४०	०	०	१८४०

४.६ विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास

४.६.१ परिचय

विद्यालयमा बालबालिकाले सुरक्षित र गुणस्तरीय शिक्षा प्राप्त गर्न भौतिक पूर्वाधार अत्यन्त महत्वपूर्ण हुन्छ। शिक्षा नियमावली, २०५९ अनुसार प्रारम्भिक बालविकास तथा आधारभूत तह (कक्षा १-३) मा प्रति विद्यार्थी ०.७५ वर्ग मिटर र आधारभूत तह (कक्षा ६-८) तथा माध्यमिक तहमा प्रति विद्यार्थी १.०० वर्ग मिटर क्षेत्रफल तोकिएको छ। यसले प्रत्येक विद्यार्थीलाई पर्याप्त स्थानमा पठनपाठन गर्न सक्ने वातावरण सुनिश्चित गर्छ। विद्यालयका आधारभूत भौतिक पूर्वाधारमा सुरक्षित विद्यालय भवन, पढ्नका लागि कक्षाकोठा, खेलकुदका लागि खेलमैदान, शौचालय, स्वच्छ पानी, सफाइ र पुस्तकालय/बुक कर्नर जस्ता सुविधा समावेश हुन्छन्। राष्ट्रिय शिक्षा नीति, २०७६ ले विद्यालयलाई बालमैत्री, सुरक्षित, हरित र विपद् जोखिममुक्त बनाउन भवन, कक्षाकोठा, फर्निचर, प्रयोगशाला, शौचालय, पानी र पुस्तकालय जस्ता सम्पूर्ण पूर्वाधार विकास गर्ने नीतिगत व्यवस्थापन गरेको छ। यी पूर्वाधारले मात्र शिक्षा पहुँच सुनिश्चित नगरी बालबालिकाको सिकाइ अनुभव, स्वास्थ्य र समग्र विकासमा पनि योगदान पुऱ्याउँछ।

४.६.२ वर्तमान अवस्था

इनरुवा नगरपालिकामा बालबालिकाको सुरक्षित र गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित गर्न विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकासमा लगातार प्रयास भइरहेका छन्। नगरपालिकाभित्र रहेका सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयमा कक्षाकोठा, खेलमैदान, शौचालय, पिउने पानी, फर्निचर, पुस्तकालय/बुक कर्नर लगायतका आधारभूत संरचना उपलब्ध छन्। प्रारम्भिक बालविकास तथा आधारभूत तह (कक्षा १-३) मा प्रति विद्यार्थी ०.७५ वर्ग मिटर र आधारभूत तह (कक्षा ६-८) तथा माध्यमिक तहमा प्रति विद्यार्थी १.०० वर्ग मिटर क्षेत्रफल सुनिश्चित गरिएको छ।

नगरपालिकाले विद्यालय भवन र अन्य पूर्वाधारलाई सुरक्षित, बालमैत्री तथा हरित विद्यालयको रूपमा विकास गर्ने नीति अनुसार काम गर्दै आएको छ। अधिकांश विद्यालयमा भवन विस्तार, खेलमैदान सुधार र शौचालय/स्वच्छता सुविधा सुधार गर्न आवश्यक देखिन्छ। यद्यपि, सबै विद्यालयमा विपद् प्रतिरोधी पूर्वाधार निर्माण, पर्याप्त खेल क्षेत्र र पुस्तकालय सुविधा सुनिश्चित गर्न थप प्रयास जारी छ।

समग्रमा, इनरुवा नगरपालिकाले विद्यालय भौतिक पूर्वाधारको विकासमा ठोस कदम चाल्दै आएको भए पनि विद्यालयहरूको भौतिक वातावरण सुधार, समावेशी पहुँच र विपद् जोखिम न्यूनीकरणमा अझै योजना र स्रोतको आवश्यकता देखिन्छ।

४.६.३ उद्देश्य

क) सबै विद्यालयमा बालबालिकाको सिकाइ, स्वास्थ्य र खेलकुदका लागि पर्याप्त, सुरक्षित र समावेशी भौतिक पूर्वाधार सुनिश्चित गर्नु,

ख) विद्यालय भवन र अन्य पूर्वाधारलाई बालमैत्री, हरित र विपद् जोखिममुक्त बनाउँदै दीर्घकालीन टिकाउ विकास प्रवर्द्धन गर्नु

४.६.४ रणनीतिहरू

क) विद्यालयको तह र विद्यार्थी सङ्ख्याको आधारमा पूर्वाधार विकासका मापदण्ड तयार गर्ने,

ख) पूर्वाधार निर्माण र स्तरोन्नतिका लागि संघसंस्था, सरोकारवालासँग लागत साझेदारी गर्ने,

ग) कक्षाकोठा, शिक्षक/प्रधानाध्यापक कक्ष, प्रशासनिक कक्ष, पानी, शौचालय, भान्सा/खाजा घर लगायत पूर्वाधार समावेश गरेर डिजाईन गर्ने,

घ) प्रकोपको सिकार भएका विद्यालय भवनलाई तुरून्त वैकल्पिक व्यवस्थासहित स्तरोन्नति गर्ने,

ङ) पूर्वाधार निर्माणसँगै विद्यालय व्यवस्थापन र संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्ने,

च) विद्यालय भौतिक पूर्वाधारका लागि सूचक तयार गरी अनुगमन गर्ने,

छ) आंशिक क्षति भएका विद्यालय संरचनाको नियमित मर्मत सम्भार गर्ने,

ज) विद्यालय भवन र पूर्वाधारलाई विपद् जोखिममुक्त, सुरक्षित र हरित बनाउने,

झ) विद्यालयलाई बालमैत्री, छात्रामैत्री, अपाङ्गतामैत्री र हिंसारहित सुरक्षित सिकाइ केन्द्रको रूपमा विकास गर्ने,

ञ) खेलकुद मैदान, पुस्तकालय/बुक कर्नर र अन्य सिकाइ स्रोत सुनिश्चित गर्ने,

ट) विद्यार्थीहरूको पहुँच र समावेशीता सुनिश्चित गर्दै सबै पूर्वाधार डिजाइन गर्ने,

ठ) अनुगमन, मूल्याङ्कन र सुधार मार्फत पूर्वाधारको टिकाउपन र प्रभावकारिता सुनिश्चित गर्ने

४.६.५ उपलब्धि, नतिजा तथा प्रमुख क्रियाकलापहरु र लक्ष्य

क) उपलब्धि

सबै विद्यार्थीहरूलाई सुरक्षित र उपयुक्त भौतिक वातावरणमा अध्ययन गर्ने अवसर प्राप्त भएको हुनेछ।

ख) प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य

तालिका २५

विद्यलय भौतिक पूर्वाधार विकास कार्यक्रमको प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

प्रमुख क्रियाकलापहरु र लक्ष्य निर्धारण										१० वर्षको जम्मा
क्रस	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	भौतिक लक्ष्य						
				२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
१	विद्यालयमा न्यूनतम भौतिक संरचना निर्माण	विद्यलय भौतिक पूर्वाधार विकास	विद्यालय	६	६	६	६	५	२९	५८
२	विद्यालयहरूमा फर्निचर व्यवस्थापन, मर्मत सम्भार	विद्यलय भौतिक पूर्वाधार विकास	विद्यालय	६	६	६	६	५	२९	५८
३	विद्यालयमा शुद्ध खाने पानी व्यवस्थापन तथा विद्युत व्यवस्थान	विद्यलय भौतिक पूर्वाधार विकास	विद्यालय	२९	२९	२९	२९	२९	१४५	२९०
४	छात्रा र छात्रलाई अलग्गै शौचालय तथा पानी तथा सरसफाइको प्रबन्ध	विद्यलय भौतिक पूर्वाधार विकास	विद्यालय	२	२	२	२	२	१०	२०
५	विद्यालयमा न्यूनतम भौतिक पूर्वाधार अन्तर्गत खेलमैदान, घेरावार आदि विकास	विद्यलय भौतिक पूर्वाधार विकास	विद्यालय	६	६	६	६	५	२९	५८
६	माध्यमिक विद्यालयमा पुस्तकालय सहित विज्ञान तथा कम्प्युटर प्रयोगशाला विस्तार	विद्यलय भौतिक पूर्वाधार विकास	विद्यालय	६	६	६	६	५	२९	५८

तालिका २६

विद्यलय भौतिक पूर्वाधार विकास कार्यक्रमको प्रमुख क्रियाकलाप तथा बजेट

क्रस	प्रमुख क्रियाकलाप	वित्तिय लक्ष्य (५ वर्ष) रु ००० मा						स्रोत आँकलन		
		२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह
१	विद्यालयमा न्यूनतम भौतिक संरचना निर्माण	१५०००	१५५००	१६०००	१६५००	१७०००	८००००	३२५००	२२५००	२५०००
२	विद्यालयहरूमा फर्निचर व्यवस्थापन, मर्मत सम्भार	५००	५५०	६००	६५०	७००	३०००	०	०	३०००
३	विद्यालयमा शुद्ध खाने पानी व्यवस्थापन तथा विद्युत व्यवस्थान	१५००	२०५०	२६००	३१५०	३७००	१३०००	०	१००००	३०००
४	छात्रा र छात्रलाई अलग्गै शौचालय तथा पानी तथा सरसफाइको प्रबन्ध	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००	०	०	५०००
५	विद्यालयमा न्यूनतम भौतिक पूर्वाधार अन्तर्गत खेलमैदान, घेराबार आदि विकास	३०००	३०००	३०००	३०००	३०००	१५०००	०	०	१५०००
६	माध्यमिक विद्यालयमा पुस्तकालय सहित विज्ञान तथा कम्प्युटर प्रयोगशाला विस्तार	१५००	१५००	१५००	१५००	१५००	७५००	५०००	२५००	०
जम्मा		**२२५००**	**२३६००**	**२४७००**	**२५८००**	**२६९००**	**१२३५००**	**३७५००**	**३५०००**	**५१०००**

इन्रुवा नगर शिक्षा योजना

४.७ विद्यालय शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि

४.७.१ परिचय

विद्यालय शिक्षाको गुणस्तर सुधार गरी सहरी तथा ग्रामीण, सुगम तथा दुर्गम र निजी तथा सामुदायिक विद्यालयहरूबीचमा देखिएको शैक्षिक गुणस्तरको दुरी घटाउन एवम् विश्व ज्ञानभण्डारमा विद्यार्थीको पहुँच विस्तार गरी उनीहरूको सिकाइको दायरा फराकिलो पार्न, विशेष गरी शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापमा सुधार गर्न, सिकाइ सामग्रीको प्रयोगमा पहुँच बढाउन र शैक्षिक प्रशासन र व्यवस्थापनलाई सुदृढ तुल्याउन वर्तमान समयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि अपरिहार्य रहेको छ। नेपालको संविधान, २०७२ ले सूचनाको हकमा प्रत्येक नागरिकको आफ्नो वा सार्वजनिक सरोकारको कुनै पनि विषयको सूचना माग्ने र प्राप्त गर्ने हक हुनेछ भनि मौलिक हकमा उल्लेख गरेको छ। शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विकास तथा प्रयोगले सबै विद्यार्थीका लागि सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको आधारभूत पहुँच पुर्याइ डिजिटल भिन्नता कम गर्ने, सूचना तथा सञ्चार प्रविधिलाई शिक्षा सिकाइको साधनका रूपमा प्रयोग गरी सिकाइ सुधार गर्ने सबैका लागि शिक्षामा पहुँच पुर्याउने र शिक्षाको व्यवस्थापकीय तथा शासकीय पद्धतिलाई कुशल र प्रभावकारी बनाई सुशासनको प्रत्याभूतिका लागि सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगलाई सहयोग पुर्याउनु पर्दछ । त्यसैगरी नेपालको सूचना तथा सञ्चार प्रविधि नीति, २०७२ ले सूचना तथा सञ्चारका संरचनामा पहुँच पुर्याउने विषयमा नीति निर्धारण गरेको छ ।

सूचना तथा सञ्चार प्रविधि (ICT) विद्यालय शिक्षामा सिकाइ प्रक्रियालाई थप प्रभावकारी, सहभागी र आधुनिक बनाउन प्रयोग गरिन्छ। ICT मार्फत शिक्षकहरूले बहु-माध्यमिक सामग्री, अनलाइन स्रोत, डिजिटल कक्षाकोठा र शिक्षण सफ्टवेयरको प्रयोग गरी पाठ्यक्रमअनुसार सिकाइ अनुभव समृद्ध बनाउन सक्छन्। विद्यार्थीहरूलाई खोज, अनुसन्धान, प्रोजेक्ट कार्य र संवादात्मक सिकाइमा सहभागी गराउने ICT ले सिकाइलाई सक्रिय र रचनात्मक बनाउँछ। विद्यालय शिक्षामा ICT को प्रयोगले शिक्षण—सिकाइलाई विद्यार्थी केन्द्रित बनाउँछ, सूचना पहुँच सजिलो बनाउँछ, सहकार्य र सञ्चार प्रवर्द्धन गर्छ र डिजिटल सीप विकासमा सहयोग पुऱ्याउँछ। यसले मात्र ज्ञान प्राप्तिमा सहजता ल्याउने होइन, भविष्यका दक्ष र सृजनशील नागरिक तयार पार्नमा पनि महत्वपूर्ण योगदान दिन्छ।

४.७.२ वर्तमान अवस्था

इनरुवा नगरपालिकामा विद्यालय शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि (ICT) को प्रयोग विस्तार हुँदै आएको छ। सबै माध्यमिक र आधारभूत विद्यालयमा इन्टरनेट सुविधा उपलब्ध छ भने केहि माध्यमिक र आधारभूत बिद्यालयमा कम्प्युटर ल्याब, प्रोजेक्टर, स्मार्ट बोर्डको सुविधा उपलब्ध छन्। शिक्षकहरूले सिकाइ प्रक्रियामा डिजिटल स्रोत, अनलाइन सामग्री र प्रस्तुति प्रविधिको प्रयोग गर्दै पाठ्यक्रम अनुसार पाठ सञ्चालन गरिरहेका छन्। तर, सबै विद्यालयमा ICT पहुँच समान छैन। विशेषगरी आधारभूत

विद्यालयहरूमा उपकरण र प्रशिक्षित शिक्षकको अभावले डिजिटल शिक्षामा चुनौती देखा परेको छ। नगरपालिकाले ICT पहुँच, उपकरण उपलब्धता, शिक्षक तालिम र डिजिटल पाठ्यसामग्री विकासमा काम गर्दै आएको छ। समग्रमा, इनरुवा नगरपालिकामा ICT को प्रयोगले शिक्षक र विद्यार्थी दुवैका लागि सिकाइ अनुभव समृद्ध बनाउने क्रम जारी छ तर समावेशी र पूर्ण पहुँच सुनिश्चित गर्न अझ योजना र स्रोतको आवश्यकता देखिन्छ।

४.७.३ उद्देश्य

क) सबै विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको पहुँच सुनिश्चित गरी शिक्षक र विद्यार्थीको सिकाइ अनुभव प्रभावकारी बनाउनु,

ख) ICT प्रयोगमार्फत डिजिटल क्षमता, अनुसन्धान, सहकार्य र रचनात्मक सोच विकास गर्दै गुणस्तरीय र समावेशी शिक्षा प्रवर्द्धन गर्नु

४.७.४ रणनीतिहरू

क) सबै विद्यालयमा ICT को आधारभूत संरचना र उपकरण (कम्प्युटर, प्रोजेक्टर, स्मार्ट बोर्ड आदि) उपलब्ध गराउने,

ख) शिक्षकहरूको ICT प्रयोग क्षमता वृद्धि गर्न तालिम र कार्यशाला सञ्चालन गर्ने,

ग) कक्षा र विषय अनुसार तयार गरिएका अन्तरक्रियात्मक डिजिटल पाठ्य सामग्रीको प्रयोग बढाउने,

घ) शिक्षक सहायता, मूल्याङ्कन र पृष्ठपोषण प्रणालीमा ICT को प्रयोग गर्ने,

ङ) शैक्षिक स्रोत र सामग्रीमा इन्टरनेट सुविधा मार्फत विद्यालय र विद्यार्थीहरूको पहुँच विस्तार गर्ने,

च) विद्यालय प्रशासन, सूचना व्यवस्थापन र शिक्षासम्बन्धी सेवा प्रवाहमा ICT प्रयोग विस्तार गर्ने,

छ) सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूमा ICT स्थापना गर्ने,

ज) ICT मार्फत विद्यार्थी केन्द्रित, अनुसन्धान र परियोजना आधारित सिकाइ प्रवर्द्धन गर्ने,

झ) ICT सम्बन्धी अनुगमन, मूल्याङ्कन र सुधार कार्य योजनामा समावेश गरी प्रभावकारिता सुनिश्चित गर्ने।

४.७.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) उपलब्धि

विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विस्तार भइ सिकाइलाई प्रभावकारी, गुणस्तरीय र सान्दर्भिक बनाउन सहयोग पुग्नुका साथै विद्यालय शिक्षाको व्यवस्थापनमा सुधार आइ सुशासन प्रबर्द्धन हुनेछ।

ख) प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य

तालिका २७

विद्यालय शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि कार्यक्रमको प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

प्रमुख क्रियाकलापहरु र लक्ष्य निर्धारण										१० वर्षको जम्मा
क्रस	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	भौतिक लक्ष्य						
				२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
१	विद्यालय शिक्षकका लागि सूचना प्रविधिसम्बन्धी क्षमता विकास	सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
२	विद्यार्थीका लागि डिजिटल साक्षरता कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
३	सबै सामुदायिक विद्यालयमा डिजिटल/स्मार्ट हाजिरी व्यवस्थापन	सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	पटक	१					१	२

तालिका २८

विद्यालय शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि कार्यक्रमको प्रमुख क्रियाकलाप तथा बजेट

क्रस	प्रमुख क्रियाकलाप	वित्तिय लक्ष्य (५ वर्ष) रु ००० मा						स्रोत आँकलन		
		२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह
१	विद्यालय शिक्षकका लागि सूचना प्रविधि सम्बन्धी क्षमता विकास	१००	११०	१२०	१३०	१४०	६००	४००	०	२००
२	विद्यार्थीका लागि डिजिटल साक्षरता कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	४००	४००	४००	४००	४००	२०००	०	०	२०००
३	सबै सामुदायिक विद्यालयमा डिजिटल/स्मार्ट हाजिरी व्यवस्थापन	६००	०	०	०	०	६००	०	०	६००
जम्मा		११००	५१०	५२०	५३०	५४०	३२००	४००	०	२८००

दुन्दुवा नगर शिक्षा योजना

परिच्छेद ५
विद्यालय सुशासन तथा व्यवस्थापन

शिक्षा जस्तो महत्त्वपूर्ण सार्वजनिक सेवालाई सबल, चुस्त, सेवाउन्मुख तथा परिणाममुखी बनाउनका लागि सुशासन र व्यवस्थापनको भूमिका ज्यादै महत्त्वपूर्ण रहन्छ । सामान्यतया सुशासन तथा व्यवस्थापनले उत्तरदायित्त्व, पारदर्शिता, जिम्मेवारी बोध वा जवाफदेहीपन, विधिको शासन, समता तथा समावेशिता र व्यापक सहभागिता सुनिश्चित गरी योजनाका उद्देश्यहरू प्राप्तिमा सहयोग पुऱ्याउन तयार गरिएका संरचना तथा प्रकियाहरू जनाउँदछ । सुशासनको प्रत्याभूतिका लागि सहभागिता तथा सहमतिमा निर्णय तथा कार्यान्वयन गर्न, निश्चित दृष्टिकोण वा उद्देश्यमा आधारित भई कार्य गर्न, कार्यसम्पादनमा प्राथमिकता दिई उत्तरदायित्त्व वहन गर्न, कार्यसम्पादनमा प्रभावकारिता तथा कार्यकुशलता कायम गर्न, विद्यार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेही बन्न र पारदर्शिता तथा विधिको सर्वोच्चता कायम गर्न सहयोग पुग्ने गरी संरचना तथा कार्य प्रक्रियाहरू व्यवस्थित गरिनु पर्दछ । शिक्षामा तीनै तहका सरकार, विद्यालय तथा समुदाय, गैरसरकारी निकाय तथा विकास साझेदारहरूको भूमिका रहने भएकाले आआफ्नो भूमिकाअनुसार सुशासन कायम गर्न यी सबैको योगदान आवश्यक हुन्छ ।नेपालको संविधानमा संघ, प्रदेश र स्थानीय तह गरी तीन तहका सरकारका एकल र साझा अधिकारका सूचीसहित शिक्षाको शासकीय प्रबन्ध तथा व्यवस्थापन हुने व्यवस्था छ । विद्यालय शिक्षाको यस योजनाको कार्यान्वयनका लागि आवश्यक संस्थागत संरचनासहित क्षमता विकास, योजना कार्यान्वयनको जिम्मेवारी सहितको व्यबस्थापकीय प्रबन्ध र उपयुक्त अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली स्थापित गर्नु आवश्यक हुन्छ ।

यस परिच्छेदमा सुशासन तथा व्यवस्थापन अन्तर्गत संस्थागत क्षमता विकास, स्थानीय शिक्षा योजनाको कार्यान्वयनको प्रबन्ध र अनुमगन तथा मूल्यांकन जस्ता क्षेत्रहरु समावेश गरिएको छ ।

५.१ संस्थागत क्षमता विकास

५.१.१ परिचय

नेपालको शिक्षा क्षेत्रको वर्तमान सस्थागत संरचना संघीय स्वरूपमा तीनै तहमा प्रवाह गर्ने शैक्षिक सेवालाई निरन्तर गर्न तत्कालीन समस्या समाधानका लागी कर्मचारीको व्यवस्थापन र संगठनात्मक स्वरूपमा केही परिवर्तन गरी व्यवस्थापन गरिएको छ । बदलिदो परिवेशअनुसार शासकीय संरचना, प्रकिया र क्षमता सुधार गरिएमा मात्र शैक्षिक गतिविधि प्रभावकारी भई सुशासन कायम हुने भएकाले संघीय संरचनाअनुसार तीन तहको सरकारका अधिकार तथा दायित्व, शिक्षामा

भएको सङ्ख्यात्मक विस्तार, ज्ञान, विज्ञान, प्रविधि र सञ्चारमा भएको विकास, सामाजिक चेतनामा आएको परिवर्तन लगायतका पक्षहरूलाई समेत विचार गरेर संस्थागत संरचना र क्षमता विकास गरी सुशासन प्रवर्धन गर्नु आवश्यक देखिएको छ ।

योजना कार्यान्वयनका लागि नगर कार्यपालिका, नगरसभा, नगर शिक्षा समिति, वडा शिक्षा समिति, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक संघ, विद्यालय मुख्य संयन्त्रका रुपमा रहेका छन् । शिक्षा योजनामा उल्लेख नीति तथा कार्यक्रमहरूको सफल कार्यान्वयनका लागि सरोकारवालको क्षमता विकास हुन जरुरी हुन्छ । त्यसका लागि सहभागितामूलक योजना निर्माण, सुझाव सङ्कलनर प्रबोधिकरण मार्फत कार्यान्वयन संयन्त्रको क्षमता विकास गरिनेछ । योजनामा उल्लेखित नीति तथा कार्यक्रमको स्पष्टता विना सफल कार्यान्वयन हुन सक्दैन । त्यसका लागि सरोकारवाला संयन्त्रको क्षमता विकास हुनुमा यसको औचित्य ठहर्छ ।

नेपालको संविधानमा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका एकल र साझा अधिकारको व्यवस्था गरिएको छ ।स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ११ जम्मा स्थानीय तहका २३ वटा अधिकारहरूको व्यवस्था गरेको छ । विभिन्न ऐन र कानुनमार्फत स्थानीय तहका अधिकारहरूलाई स्पष्ट पारेको छ ।

नेपालमा शिक्षा क्षेत्रको वर्तमान संस्थागत संरचनातर्फ दृष्टिगोचर गर्दा संघमा शिक्षा विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय रहेको छ । सो अन्तर्गत शिक्षा तथा मानवस्रोत विकास केन्द्र, पाठ्यक्रम विकास केन्द्र र शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्र रहेका छन् । त्यसैगरी स्वायत्त निकायका रूपमा राष्ट्रिय परीक्षा बोर्ड र शिक्षक सेवा आयोग पनि क्रियाशील छन् । साविकमा शैक्षिक जनशक्ति विकास अन्तर्गतका रहेका २९ शैक्षिक तालिम केन्द्रमध्ये ७ वटा केन्द्र प्रदेश मातहतमा हस्तान्तरण भई प्रदेश शिक्षा तालिम केन्द्रका रूपमा क्रियाशील रहेका छन् ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ कार्यान्वयनमा आएपछि त्यस ऐन बमोजिम तोकिएका २३ वटा कार्य बाहेक अन्य कार्यका लागि जिल्ला तहमा शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइ राखिएको छ । प्रत्येक तहमा शिक्षा तथा खेलकुद महाशाखा / शाखाको व्यवस्था गरिएको छ ।

५.१.२ वर्तमान अवस्था

यस नगरपालिकामा रहेका शाखाहरूमध्ये शिक्षा तथा खेलकुद सम्बन्धी काम शिक्षा तथा खेलकुद शाखाले गर्दै आएको छ । शिक्षाको कार्यक्रम हेर्ने अलग्गै लेखाको कर्मचारी व्यवस्था नहुँदा शिक्षा क्षेत्रको आर्थिक श्रेस्ताको अभिलेखीकरण अपेक्षाकृत रुपमा व्यवस्थित बन्न सकेको छैन ।

सबै विद्यालयहरूमा विद्यालयको सञ्चालन, रेखदेख र व्यवस्थापनमा सहयोग गर्नका लागिविद्यालय व्यवस्थापन समितिर शिक्षक अभिभावक सङ्घको कार्यकारी समिति रहेका छन् । सबै विद्यालयहरूमा विद्यालय सहयोगी र माध्यमिक तहसञ्चालन भएका सामुदायिक विद्यालयमा एकएक जना विद्यालय

सहायकको व्यवस्थापन गरिएको छ । प्रायजसो विद्यालयहरूमा विद्यालय व्यवस्थापन समितिको बैठक नियमित बसेको देखिन्छ भने शिक्षक अभिभावक संघको बैठक अपेक्षाकृत रुपमा बस्न सकेको पाइदैन । सबै विद्यालयहरूले सामाजिक परीक्षण र अन्तिम लेखा परिक्षण गर्ने गर्दछन् ।

विद्यालयमा नागरिक बडापत्र राख्ने, गुनासो सुनुवाइ संयन्त्रको विकास, विविधता व्यवस्थापन, अभिभावक भेला र छलफलजस्ता पक्षमा विद्यालयहरूले निरन्तर कार्य गरेको भएतापनि उपलब्धिपूर्ण हुन सकेको छैन । यसमा योजनाका प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा, आधारभूत शिक्षा र माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गरी गुणास्तरमा सुधार, अनौपचारिक तथा आजीवन सिकाइका अवसरहरूको विस्तार र समता तथा समावेशिताको प्रवर्धनसहित जवाफदेही शैक्षिक सुशासन कायम गर्ने उद्देश्यले आवश्यक संस्थागत संरचना र प्रक्रिया स्थापित गर्न खोजिएको छ । त्यसका लागि आवश्यक पर्ने क्षमता विकासको आवश्यकता पनि पहिचान गरिएको छ। शिक्षा विकासका कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनका लागि विद्यमान पद्धतिको समीक्षा गरी यस शिक्षा क्षेत्र योजनाको प्रभावकारी र कुशल कार्यान्वयनका लागि संस्थागत संरचना, क्षमता र प्रक्रियामा देखिएका चुनौतीहरू पहिचान गरिरएको छ । पहिचान गरिएका चुनौतीहरू सामना गरी सुशासन प्रवर्धन गर्नका लागि आवश्यक संरचना, क्षमता र प्रक्रियाको विकास तथा परिवर्तनको प्रस्ताव पनि गरिएको छ ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ कार्यान्वयनमा आएपछि त्यस ऐनबमोजिम तोकिएका २३ ओटा कार्यबाहेक अन्य कार्यका लागि जिल्ला तहमा शिक्षा विकास तथा समन्वय एकाइ र कोशी प्रदेशले सामाजिक विकास मन्त्रालय अन्तर्गत कार्यालयको स्थापना गरी शिक्षा प्रशासनका निकायहरूमा एकातिर सीमित मात्र कार्य भएको पाइन्छ भने अर्कोतिर तीनवटै तहका विभिन्न निकायहरूबीचको समन्वय, सहकार्य र सहसम्बन्ध कमजोर भएको देखिन्छ ।

५.१.३ उद्देश्य

क) स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्र अनुसार संस्थागत संरचना बनाउनु,

ख) तीनै तहका सरकारबीचको अन्तरसम्बन्धलाई सुदृढ बनाउनु,

ग) स्थानीय तहमा आवश्यक पर्ने जनशक्तिको व्यवस्थापन गर्नु,

घ) जनशक्तिहरुको संस्थागत क्षमता विकास गर्नु

५.१.४ रणनीतिहरू

क) स्थानीय तहमा शिक्षा व्यवस्थापन प्रभावकारी बनाउन आवश्यक नीति तर्जुमा गर्ने,

ख) संस्थागत संरचनाअनुसार आवश्यक जनशक्तिको व्यवस्था गर्ने,

ग) कार्यरत शिक्षक, कर्मचारी र प्रधानाध्यापकको क्षमता विकास गर्ने,

घ) शिक्षक पेशागत सहयोग प्रणाली स्थापन गरी उनीहरूको व्यावसायिक विकास सुनिश्चित गर्ने,

ङ) प्रधानाध्यापकलाई थप जिम्मेवार बनाई नेतृत्व र क्षमता विकास गर्ने,

च) विद्यालय कार्यक्रम प्रभावकारी ढंगले सञ्चालन गर्न आवश्यक स्रोत र साधनको व्यवस्था गर्ने,

छ) विद्यालय प्रशासन र व्यवस्थापन संरचना सुधार गर्ने,

ज) शिक्षक, प्रधानाध्यापक र कर्मचारीको पेशागत क्षमता विकासका लागि तालिम सञ्चालन गर्ने,

झ) विद्यालय, शिक्षक र विद्यार्थीको कार्यसम्पादन नियमित अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्ने,

ञ) मानव, वित्तीय र भौतिक स्रोतको प्रभावकारी व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्ने,

ट) स्थानीय सरकार, समुदाय र सरोकारवालासँग सहकार्य र समन्वय बढाउने,

ठ) ICT र डिजिटल प्रणालीमार्फत प्रशासन र शिक्षण—सिकाइ प्रक्रियालाई सुदृढ गर्ने,

ड) विद्यालय सुधार योजना, बजेट र नीति निर्माणमा क्षमता अभिवृद्धि गर्ने,

ढ) विपद् र आपतकालीन अवस्थामा विद्यालय व्यवस्थापन र शिक्षकहरूको तयारी क्षमता विकास गर्ने।

५.१.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) उपलब्धि

शिक्षाका सबै निकाय तथा विद्यलयमा सुशासन प्रवर्द्धन भई बालबालिकाको सिकाइ प्रति उत्तरदायी प्रणालीको विकास हुनेछ ।

ख) प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य

तालिका २९

संस्थागत क्षमता विकास कार्यक्रमको प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

मुख क्रियाकलापहरु र लक्ष्य निर्धारण										१० वर्षको जम्मा
क्रस	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	भौतिक लक्ष्य						
				२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
१	हरित विद्यालय निर्माण र हरित विद्यालय प्रतियोगिता सञ्चालन (साझेदारीमा)	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
२	नि:शुल्क तथा अनिवार्य शिक्षा कार्यन्वयन ढाँचा निर्माण	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	१					१	२
३	शैक्षिक कार्यपात्रो निर्माण गर्ने	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
४	योग्यता, क्षमता र वरिष्ठताको आधारमा प्रधानाध्यापक नियुक्ति	संस्थागत क्षमता विकास	विद्यालय	२९					२९	५८
५	शिक्षा शाखाबाट विद्यालय सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	६	६	६	६	६	३०	६०
६	विद्यालय सुधार योजना कार्यान्वयनको समीक्षा	संस्थागत क्षमता विकास	विद्यालय	२९	२९	२९	२९	२९	१४५	२९०
७	विद्यालयमा सार्वजनिक खरिद र लेखा तालिम	संस्थागत क्षमता विकास	जना	२९	२९	२९	२९	२९	१४५	२९०
८	विद्यालयको कार्यसम्पादन मुल्याङकन	संस्थागत क्षमता विकास	विद्यालय	२९	२९	२९	२९	२९	१४५	२९०
९	विद्यालय प्र.अ. हरुसँग कार्यसम्पादन सम्झौता र अभिमुखीकरण	संस्थागत क्षमता विकास	विद्यालय	२९	२९	२९	२९	२९	१४५	२९०
१०	स्थिति प्रतिवेदन: शैक्षिक तथ्याङ्क तथा सूचना तयारी प्रकाशन र प्रबोधिकरण	संस्थागत क्षमता विकास	पटक	१	१	१	१	१	५	१०

तालिका ३०

संस्थागत क्षमता विकास कार्यक्रमको प्रमुख क्रियाकलाप तथा बजेट

क्रस	प्रमुख क्रियाकलाप	वित्तिय लक्ष्य (५ वर्ष) रु ००० मा						स्रोत आँकलन		
		२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह
१	हरित विद्यालय निर्माण र हरित विद्यालय प्रतियोगिता सञ्चालन (साझेदारीमा)	५०	५०	५०	५०	५०	२५०	०	०	२५०
२	निशुल्क तथा अनिवार्य शिक्षा कार्यन्वयनढाँचा निर्माण	१००	०	०	०	०	१००	०	०	१००
३	शैक्षिक कार्यपात्रो निर्माण गर्ने	१००	१००	१००	१००	१००	५००	०	०	५००
४	योग्यता, क्षमता र वरिष्ठताको आधारमा प्रधानाध्यापक नियुक्ति	१००	०	०	०	०	१००	०	०	१००
५	शिक्षा शाखाबाट विद्यालय सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन	१००	१००	१००	१००	१००	५००	०	०	५००
६	विद्यालय सुधार योजना कार्यान्वयनको समीक्षा	५०	६०	७०	८०	९०	३५०	०	०	३५०
७	विद्यालयमा सार्वजनिक खरिद र लेखा तालिम	१००	१००	१००	१००	१००	५००	०	०	५००
८	विद्यालयको कार्यसम्पादन मुल्याङकन	१००	१००	१००	१००	१००	५००	०	०	५००
९	विद्यालयका प्र.अ. हरुसँग कार्यसम्पादन सम्झौता र अभिमुखीकरण	१००	१००	१००	१००	१००	५००	०	०	५००
१०	स्थिति प्रतिवेदन:शैक्षिक तथ्याङ्क तथा सूचना तयारी प्रकाशन र प्रबोधिकरण	१००	१००	१००	१००	१००	५००	०	०	५००
जम्मा		९००	७१०	७२०	७३०	७४०	३८००	०	०	३८००

५.२ स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध

५.२.१ परिचय

संघीय शासन प्रणाली कार्यान्वयनसँगै शिक्षाको व्यवस्थापन, सञ्चालन र विकासको महत्वपूर्ण जिम्मेवारी स्थानीय तहलाई प्रदान गरिएको छ। यस सन्दर्भमा स्थानीय तहले आफ्नो क्षेत्रभित्रको शैक्षिक आवश्यकता, प्राथमिकता र स्रोत साधनलाई ध्यानमा राखी शिक्षा योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था गरिएको छ ।

स्थानीय शिक्षा योजना भनेको स्थानीय तहको शिक्षा क्षेत्रलाई व्यवस्थित, गुणस्तरीय र समावेशी बनाउने उद्देश्यले तय गरिएको रणनीतिक र कार्यान्वयनमुखी योजना हो। यसले विद्यालय शिक्षा, प्रारम्भिक बालविकास, वैकल्पिक शिक्षा, साक्षरता, समावेशी शिक्षा, शिक्षक व्यवस्थापन, भौतिक पूर्वाधार, सिकाइ उपलब्धि सुधार लगायतका विषयलाई समेट्छ ।

स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध अन्तर्गत योजना निर्माण, स्रोत व्यवस्थापन, कार्यान्वयन, समन्वय, अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका स्पष्ट प्रक्रिया र संरचनाहरू तय गरिन्छ। यस प्रक्रियामा स्थानीय सरकार, विद्यालय, शिक्षक, अभिभावक, समुदाय तथा सम्बन्धित सरोकारवालाको सक्रिय सहभागिता सुनिश्चित गरिन्छ।

५.२.२ वर्तमान अवस्था

नगरपालिकाले स्थानीय सरकारको अधिकार क्षेत्रअनुसार शिक्षा क्षेत्रको व्यवस्थित विकासका लागि स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध गर्नेछ। नगरपालिकाले शिक्षा शाखामार्फत विद्यालय शिक्षा, प्रारम्भिक बालविकास, समावेशी तथा वैकल्पिक शिक्षा कार्यक्रमहरूको समन्वय र व्यवस्थापन गर्नेछ। योजना कार्यान्वयन अन्तर्गत नगरपालिकाले विद्यालयहरूको तथ्याङ्क सङ्कलन तथा विश्लेषण गर्ने, विद्यालय सुधार योजना कार्यान्वयनमा सहजीकरण गर्ने, शिक्षक दरबन्दी व्यवस्थापन तथा आवश्यकता अनुसार पुनर्वितरण गर्ने, रिक्त पदमा शिक्षक नियुक्ति प्रक्रियामा सहजीकरण गर्ने तथा शिक्षकहरूको पेशागत क्षमता विकासका लागि तालिम, कार्यशाला, क्लस्टर बैठक र मेन्टरिङ कार्यक्रम सञ्चालन गर्नेछ। साथै सिकाइ उपलब्धि सुधार, समावेशी तथा समान पहुँच सुनिश्चित गर्ने कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, विद्यालय पूर्वाधार विकास गर्ने, शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धि गर्ने तथा नियमित अनुगमन र मूल्याङ्कन प्रणालीलाई सुदृढ बनाउने कार्यहरू पनि गरिनेछन्।

यसका अतिरिक्त नगरपालिकाले सरोकारवालासँग समन्वय गरी स्थानीय आवश्यकता र प्राथमिकताका आधारमा शिक्षा योजना कार्यान्वयनलाई प्रभावकारी बनाउने तथा आवश्यक जनशक्ति, स्रोत व्यवस्थापन र तथ्याङ्कमा आधारित निर्णय प्रक्रियालाई सुदृढ गर्ने प्रयास गर्नेछ। जनशक्ति व्यवस्थापन कानुन कार्यविधि निर्माण वजेटको सुनिश्चितता तीन तहका सरकार बीचको समन्वय र सहकार्य वार्षिक रणनीतिक योजना र कार्यान्वयन योजना निर्माण, अनुगमन योजना निर्माण,

कार्यक्रम कार्यान्वयन पुस्तिका तैयारी, विभिन्न सरोकारवालाहरुलाई कार्यक्रमहरुको बारेमा प्रबोधिकरण जस्ता कार्यक्रमहरु कार्यान्वयन गरिएको छ ।

५.२.३ उद्देश्यहरु

शिक्षा योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनको सुनिश्चितता गर्नु ।

५.२.४ रणनीतिहरू

क) संघीय तथा प्रदेश तहबाट वित्तीय हस्तान्तरणमार्फत प्राप्त सशर्त अनुदान तथा अन्य अनुदान र आफ्नै स्रोतको बजेटसमेत संलग्न गरी वार्षिक शिक्षा बजेट तथा कार्यक्रम तयार गर्ने,

ख) कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि आवश्यकतानुसार कानुन, कार्यविधि तथा निर्देशिका विकास गर्ने,

ग) कार्यक्रम कार्यान्वयनको नियमित अनुगमन तथा सहजीकरण गरी विद्यालयमा कार्यक्रमहरू प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुने सुनिश्चितताका साथै समस्या समाधानका लागि आवश्यक नीति निर्देशन तथा समन्वय गर्ने,

घ) एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापनमार्फत नियमित रूपमा कार्यक्रम कार्यान्वयन तथा त्यसका नतिजाहरूको विवरण तयार गर्ने, त्यसको समीक्षा गरी थप सुधारमा प्रयोग गर्ने,

ङ) विद्यालयमा विद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक संघ गठन गर्ने र विद्यालयलाई विद्यालय सुधार योजना विकास र कार्यान्वयनमा सहजीकरण गर्ने,

च) विद्यालय सुधार योजना (SIP) निर्माण तथा अध्यावधिक गर्न लगाउने,

छ) विद्यालय व्यवस्थापनलाई सशक्तिकृत र सुदृढ गरी निर्धारित कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि प्रधानाध्यापकलाई जिम्मेवारी प्रदान गरी उत्तरदायी बनाउने,

ज) वित्तीय व्यवस्थापन, खरिद प्रक्रिया, शिक्षक व्यवस्थापन तथा शिक्षकको कक्षा कोठामा समय तथा कार्यको सुनिश्चिततासम्बन्धी आवश्यक मापदण्ड तयार गरी लागु गर्ने,

झ) अभिभावक तथा सरोकारवालाहरूसँग अन्तरक्रिया तथा सहकार्य गर्न अभिभावक भेला तथा बैठकहरू आयोजना गर्ने र सामाजिक परीक्षणलाई प्रभावकारी बनाउने,

ञ) सामुदायिक सिकाइ केन्द्र मार्फत सबै उमेर समूहका सिकारुहरूका लागि साक्षरता, साक्षरोत्तर, निरन्तर शिक्षा, बैकल्पिक शिक्षा तथा आय आर्जन र सिप विकासका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै आजीवन सिकाइ केन्द्रका रूपमा समेत कार्य गर्ने ।

५.२.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) उपलब्धि

शिक्षा योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनको सुनिश्चितता भएको हुनेछ ।

ख) प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य निर्धारण

तालिका ३१

स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध कार्यक्रमको प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

प्रमुख क्रियाकलापहरु र लक्ष्य निर्धारण										१० वर्षको जम्मा
क्रस	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	भौतिक लक्ष्य						
				२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
१	वार्षिक वजेट तथा कार्यक्रम निर्माण	स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
२	आवश्यक कानुन निर्देशिका तथा कार्यविधिको विकास	स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
३	शैक्षिक गुणस्तर सुधार सम्वन्धी अन्तरक्रिया	स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
४	अनौपचारिक शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइ सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन	स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
५	सामाजिक परीक्षणको प्रतिवेदनको आधारमा विद्यालयहरुलाई थप सहजीकरण	स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध	विद्यालय	२९	२९	२९	२९	२९	१४५	२९०

तालिका ३२

शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध कार्यक्रमको प्रमुख क्रियाकलाप तथा बजेट

क्रस	प्रमुख क्रियाकलाप	वित्तिय लक्ष्य (५ वर्ष) रु ००० मा						स्रोत आँकलन		
		२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह
१	वार्षिक वजेट तथा कार्यक्रम निर्माण	१००	१००	१००	१००	१००	५००	०	०	५००
२	आवश्यक कानुन निर्देशिका तथा कार्यविधिको विकास	१००	१००	१००	१००	१००	५००	०	०	५००
३	शैक्षिक गुणस्तर सुधार सम्वन्धी अन्तरक्रिया	५०	५०	५०	५०	५०	२५०	०	०	२५०
४	अनौपचारिक शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइसम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन	५०	५०	५०	५०	५०	२५०	०	०	२५०
५	सामाजिक परीक्षणको प्रतिवेदनको आधारमा थप सहजीकरण	५०	५०	५०	५०	५०	२५०	०	०	२५०
जम्मा		३५०	३५०	३५०	३५०	३५०	१७५०	०	०	१७५०

परिच्छेद ६
अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

६.१ परिचय

यस नगरपालिकाले शिक्षा कार्यक्रम कार्यन्वयन वार्षिक स्वीकृत कार्यक्रम अनुरुप कार्यान्वन गर्नेछ।स्थानिय तह र बिद्यालयको आधारभूत तहमा संचालन हुने कार्यक्रमहरुको प्रभावकारी कार्यन्वयनमा जोड दिइएको छ। प्रत्येक बिद्यालयले र नगरपालिकाले बजेटमा तोकिएको जिम्मेवारी अनुसार कार्यक्रम संचालन गर्नेछन।कार्यक्रम संचालनको लागि बजेट र आबश्यक प्रबन्ध नगरपालिकाको शिक्षा शाखाले गर्नेछ।

जब कार्यक्रमहरुको कार्यान्वयन भए नभएको अनुगमन मूल्यांकन गर्न नगरपालिका तहमा शिक्षा तथा खेलकुद शाखा प्रमुखको संयोजनमा अनुगमन समिति र बिद्यालय तहमा बि.व्य.स. र प्र.अ.को नेतृत्वमा कार्यक्रमहरुको प्रभावकारी कार्यन्वयनको अनुगमन गरिनेछ ।विद्यालय अनगुमनका क्रममा नगरपालिकाले समग्र पक्षको (शैक्षक, प्रशासनिक, शैक्षिक र भौतिक) नियमित अनगुमन, सुपरिवेक्षण गर्नेछन् । अनगुमन पश्चात सरोकारवालाहरुसँग समीक्षा बैठक गरी अनकुरणीय पक्षको प्रचार प्रसार र सुधारात्मक पक्षका लागि कार्ययोजना बनाई कार्यान्वन गरिनेछ । कार्यक्रम कार्यान्वयनको लागि नीतिगत रुपमा नगरपालिका र बिद्यालय स्तरमा कार्यक्रम अनुगमन तथा मूल्यांकन समिति बनाई सक्रिय हुनेछ ।

६.२ वर्तमान अवस्था

स्थानीय तहमा शैक्षिक क्षेत्राधिकार अनुसारका कार्यहरुमा अनुगमन, नियमन र मूल्यांकन गर्ने कार्य गरिरहेको छ । खासगरी नगरपालिकाको शिक्षा शाखाबाट अनुगमन तथा मुल्याङ्कन गर्ने गरिएको र जनप्रतिनीधिहरुबाट पनि समय समयमा अनुगमन गरिएको छ । बिद्यालयमा बि.व्य.स. र प्र.अ.को नेतृत्वमा अनुगमन गर्ने गरेको छ । अनुगमन मूल्यांकनका संरचना वा निकायहरु खडा भएतापनि सक्रिय बनाउन बाँकि नै छ । कहिलेकाही गरिएका अनुगमनले सुधारात्मक सुझाव दिने तर त्यसको कार्यान्वयन गर्ने परिपाटी छैन । समग्र कार्यक्रम कार्यान्वयन, प्रगति समिक्षा पनि हुन बाँकी नै छ । प्रभावकारी अनुगमन र मूल्यांकनको स्थायी प्रणाली निर्माण र परिचलनमा समस्या छ । सफलता, सिकाई र राम्रा अभ्यासहरुको दस्तावेजिकरण र प्रचार प्रसार को पनि खाँचो रहेको छ ।

ऐन, नियमअनुसार कार्य भए नभएको लेखाजोख गर्ने, लक्ष्य तथा उद्देश्यका आधारमा प्रगति मापन गर्ने र क्षेत्रगत उद्देश्य तथा लक्ष्यमा भएको रणनीति तथा नीतिगत प्रवाहको मूल्याङकन गर्ने कार्यहरूनियमित रूपमा भैरहेका छन् । सबै तहको सेवा व्यवस्थापन तथा सेवा प्रवाहका लागि

वित्तीय व्यवस्थापकीय र प्राविधिक पक्षको अनुगमन लेखाजोखा तथा मूल्याङकन गरिने छ । संघमा शिक्षा तथा खेलकुद मन्त्रालय र शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइले अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका कार्यको समन्वय सञ्चालन गर्नेछन् । इनरुवा नगरपालिकाको नगर शिक्षा योजना सरोकारवालाहरूलाई जानकारी गराई सो कार्यान्वयन भए नभएको सम्वन्धित निकायबाट अनुगमन गरिनेछ । अनुगमन प्रकृया तपसिल बमोजिम हुनेछ ।

तालिका ३३

अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रक्रिया, जिम्मेवारी, समय र सूचक

क्र.स.	अनुगमन गर्ने निकाय	अनुगमन प्रकृया	जिम्मेवारी	अनुगमन समय	अनुगमन सूचक
१	वडा शिक्षा समिति		संयोजक	मासिक	
२	नगर शिक्षा समिति		संयोजक	मासिक	
३	वडा कार्यालय		अध्यक्ष तथा पदाधिकारी	मासिक	
४	पालिका		अध्यक्ष तथा पदाधिकारी	त्रैमासिक	आगन्तुक पुस्तिका, विद्यालय अनुगमन फाराम, कक्षाकोठा अनुगमन फाराम, प्रतिवेदन
५	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइ		इकाइ प्रमुख	वार्षिक	
६	जिल्ला समन्वय समिति	अलवोकन, निरक्षण, सुपरिवेक्षण, प्रतिवेदन	प्रमुख तथा पदाधिकारी	वार्षिक	
७	शिक्षा अधिकृत			मासिक	
८	विद्यालय सुपरिवेक्षक			मासिक	
९	शिक्षा तथा मानव श्रोत विकास केन्द्र			वार्षिक	
१०	प्रदेश शिक्षा विकास निर्देशनालय			वार्षिक	
११	नागरिक समाज तथा गैर सरकारी सङ्घसंस्था			मासिक	

नगर शिक्षा योजनाको प्रचारप्रसार गर्न सरोकारवालाहरूलाई भेला गराई, सूचना तथा प्रविधिको अन्य माध्यमबाट जानकारी गराइनेछ । योजनाको कार्यन्वयनको क्रममा आवश्यक सहयोग तथा सहकार्यको लागि नगरपालिका तथा सम्वन्धित वडाहरूले यस योजनासँग सम्वन्धित तह तथा निकायहरूसँग आवश्यक प्रत्यक्ष भेटघाट वा पत्राचार गर्नेछ । योजनाको कार्यान्वयनको क्रममा

नगरपालिका वडाहरू, सम्वन्धित समिति तथा उपसमितिहरूको वैठक कार्यतालिका वा आवश्यकता अनुसार बस्नेछ ।

६.३ उद्देश्य

क) बार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तयारी र कार्यान्वयन गर्नु,

ख) एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली मार्फत नियमित रूपमा कार्यक्रम कार्यान्वयनका नतिजाहरूको विवरण तयार, समीक्षा र सुधार गर्नु,

ग) नतिजामा आधारित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली अवलम्बन गर्नु

६.४ रणनीतिहरू

क) एकीकृत शैक्षिक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन मार्गदर्शन निर्माण र उपयोग गर्ने,

ख) अनुगमन, मूल्याङ्कन र प्रतिवेदन कार्यलाई छिटो, छरितो, व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउन प्रविधिको प्रयोग गर्ने,

ग) शैक्षिक सूचना व्यस्थापन प्रणालीलाई थप सुदृढीकरण गर्ने,

घ) राष्ट्रिय सूचकको अतिरिक्त आवश्यकता अनुसार स्थानीय सूचकहरूलाई समेत सूचना प्रणालीमा आवद्ध गर्ने,

ङ) योजनाका आगत (Input), प्रक्रिया (Process), उपलब्धि (Output), र प्रभाव (Impact) समेतको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि संरचना र जनशक्तिको प्रबन्ध गर्ने,

च) प्रमाणमा आधारित अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा प्रतिवेदन प्रणालीको विकास गर्ने,

छ) अनुगमन तथा मूल्याङ्कनबाट प्राप्त पृष्ठपोषणलाई उपयोग गर्ने,

ज) कुल बजेटको निश्चित हिस्सा अनुगमन तथा मूल्याङ्कनमा छुट्याई नतिजा मूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको अवलम्बन गर्ने,

झ) सहभागिता मूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको कार्यान्वयन गर्ने,

ट) कक्षाकोठाको सिकाइको अनुगमन, सुपरिवेक्षण तथा मूल्याङ्कनलाई प्रभावपूर्ण बनाउन कार्यस्थलमा आधारित अनुगमन, मूल्याङ्कन, सुपरिवेक्षण एव प्रतिवेदन प्रणालीको प्रबन्ध गर्ने,

ठ) पुरस्कार र दण्ड प्रणालीको विकास गर्ने ।

६.५ उपलब्धि, प्रमुख नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

अ) उपलब्धि

- प्रभावकारी अनुगमनको माध्यबाट योजना कार्यान्वयनका चरणमा आएका समस्या तथा चुनौतीहरू समयमै सम्बोधन भई अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुने,
- योजनाको मूल्याङ्कनमा आधारित भई आवश्यकतामा आधारित योजना निर्माणका लागि पृष्ठपोषण प्राप्त हुने ।

ख) प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्यः

तालिका ३४

अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यक्रमको प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क्र स	प्रमुख क्रियाकलापहरु र लक्ष्य निर्धारण									१० वर्षको जम्मा
	क्रियाकलाप विस्तृतीकरण	क्षेत्र	इकाइ	भौतिक लक्ष्य						
				२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	
१	नगरपालिका र विद्यालय स्तरमा अनुगमन तथा मूल्यांकन संयन्त्र/समिति गठन तथा परिचालन	अनुगमन तथा मूल्यांकन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
२	शैक्षिक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन मार्गदर्शन निर्माण, छपाई तथा कार्यान्वयन	अनुगमन तथा मूल्यांकन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
३	कार्यस्थलमा आधारित कक्षाकोठा सिकाइ अनुगमन, सुपरिवेक्षण र समीक्षा बैठक	अनुगमन तथा मूल्यांकन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०
४	सिकाइ उपलब्धि परीक्षण र नतिजा विश्लेषण कक्षा ५, ८ र १०	अनुगमन तथा मूल्यांकन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०

तालिका ३५

अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यक्रमको प्रमुख क्रियाकलाप तथा बजेट

क्रस	प्रमुख क्रियाकलाप	वित्तिय लक्ष्य (५ वर्ष) रु ००० मा						स्रोत आँकलन		
		२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	जम्मा	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह
१	नगरपालिका र विद्यालय स्तरमा अनुगमन तथा मूल्यांकन संयन्त्र/समिति गठन तथा परिचालन	५०	५०	५०	५०	५०	२५०	०	०	२५०
२	शैक्षिक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन मार्गदर्शन निर्माण, छपाई तथा कार्यान्वयन	१००	११०	१२०	१३०	१४०	६००	०	०	६००
३	कार्यस्थलमा आधारित कक्षाकोठा सिकाइ अनुगमन, सुपरिवेक्षण र समीक्षा	५०	५०	५०	५०	५०	२५०	०	०	२५०
४	सिकाइ उपलब्धि परीक्षण र नतिजा विश्लेषण कक्षा ५, ८ र १०	१००	१००	१००	१००	१००	५००	०	०	५००
	जम्मा	३००	३१०	३२०	३३०	३४०	१६००	०	०	१६००

मुलुका गाउँ शिक्षा योजना

परिच्छेद ७
लगानी र स्रोत व्यवस्थापन

७.१ परिचय

सबै नागरिकहरूलाई आधारभूत तह निःशुल्क र अनिवार्य तथा माध्यमिक तह निःशुल्क उपलव्ध गराउने संवैधानिक प्रावधान रहेको छ । आधारभूत तथा माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा व्यवस्थापनको अधिकार स्थानीय सरकारको कार्यक्षेत्रमा राखिएको छ । आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा, प्रारम्भिक बालविकास शिक्षा, खुला शिक्षा, विशेष शिक्षा, सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूका अतिरिक्त औपचारिक संरचना बाहिरका टिउसन कोचिङ सेन्टरहरूको नीति, योजना र समग्र व्यवस्थापनको जिम्मेवारी स्थानीय सरकारको रहने गरी स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले २३ वटा अधिकारहरूको विस्तृतीकरण गरेको पाइन्छ । कार्यक्षेत्रभित्रका शैक्षिक संस्थाहरूलाई अनुदान उपलव्ध गराउने, लेखापरीक्षण र वित्तीय सुशासन कायम गर्ने दायित्व पालिकाको कार्यक्षेत्रमा रहेकोले सीमित स्रोत साधनलाई मितव्ययि, नियमित, प्रभावकारी र पारदर्शी ढङ्गले व्यवस्थापन गर्नुपर्नेछ ।

वित्तीय व्यवस्थापन अन्तर्गत दुईवटा पक्षहरूलाई समेटिएको छ । एकातर्फ योजना कार्यन्वयनको लागि आवश्यक पर्ने वित्तीय स्रोतको आँकलन, प्राप्ति र उपयोगलाई समेटिएको छ भने प्रदेश तथा सङ्घीय सरकारवाट प्राप्त विभिन्न प्रकारका अनुदानहरूलाई विद्यालयहरूमा पुर्याई तोकिएबमोजिम खर्च, पारदर्शिता बढाउदै समग्र पक्षमा वित्तीय अनुशासन कायम गर्नुपर्नेछ ।

शिक्षा विकासका पूर्वाधारहरूको पनि पूर्वाधारका रूपमा लिइन्छ । शिक्षाको समयसापेक्ष जुन गतिमा विकास हुनुपर्ने हो त्यसो हुन सकेको छैन । विभिन्न प्रतिवेदनहरूले कुल बजेटको २० प्रतिशत बजेट शिक्षामा विनियोजन गरिएता पनि सो अनुपातमा पुग्न सकेको छैन । यथार्थताको नजिक रहेर योजना बनाएर सोबमोजिम बजेट विनियोजन गर्ने नभई हचुवाको भरमा बजेट विनियोजन गर्ने कार्यले प्रश्रय पाएको छ । समुदायको विद्यालयमा लगानी गर्नुपर्छ भन्ने सोचमा गिरावट आएको छ । संविधानमा शिक्षालाई लगानीमैत्री बनाउने र लगानी बढाउदै लैजाने नीति उल्लेख गरिएको छ ।

कमजोर भौतिक पूर्वाधारलाई सुविधा सम्पन्न बनाउनु, विद्यालयहरूको आर्थिक पक्षलाई सबलीकरण गर्नु, विद्यालय शिक्षामा परिचालन हुने बजेटलाई पारदर्शि बनाउनु चुनौतिका रूपमा रहेका छन् । संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको साझा अधिकारको सूचीमा शिक्षालाई राखिनु, संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको एकल अधिकारका रुपमा समेत स्पष्ट गरिनुले शिक्षामा लगानीको राम्रो अवसर प्रदान गरेको छ ।

७.२ वर्तमान अवस्था

विश्वव्यापी रुपमा दिगो विकासका लक्ष्यहरू हासिल गर्न कुल बजेटको कम्तिमा २० प्रतिशत रकम शिक्षा क्षेत्रमा विनियोजन गर्ने विश्वव्यापी प्रतिवद्धता रहेता पनि शिक्षा क्षेत्रको बजेट क्रमश घट्दै गइरहेको पाइन्छ । सर्शत अनुदानको रुपमा प्राप्त हुने केन्द्रिय अनुदानको ९५ प्रतिशत भन्दा बढि

रकम शिक्षक तलव भत्ता, छात्रवृत्ति, भौतिक पूर्वाधार, दिवाखाजा र पाठ्यपुस्तक जस्ता शीर्षकहरूमा खर्च हुने गरेको छ । गुणस्तर अभिवृद्धि र क्षमता विकासका लागि स्थानीय सरकारका कार्यक्रमहरू केन्द्रित रहेका छन । विद्यार्थी सङ्ख्याका आधारमा एकाइ लागत विश्लेषण गर्दा अभिभावकको प्रत्यक्ष लागनीका अतिरिक्त नगरपालिका क्षेत्रमा अध्ययनरत विद्यार्थीको प्रतिविद्यार्थी लागत २१ हजार रहेको छ । तिहारको भैलो देखि अभिभावकको सहयोग विद्यालयका आम्दानीका प्रमुख स्रोतहरू बनेका छन् ।

पञ्चवर्षीय नगर शिक्षा योजना कार्यान्वयनको वित्तीय व्यवस्थापनका मुख्य स्रोत संघीय, प्रदेश र स्थानीय सरकार रहने छन् । अभिभावक र समुदायको भूमिका परिपूरकको रुपमा रहनेछ । शिक्षा क्षेत्रमा कार्य गर्ने संघसंस्थाहरूलाई बिज्ञताका आधारमा क्षेत्रगत रुपमा साझेदारी गर्न सकिनेछ । समग्र वित्तीय व्यवस्थापन अन्तर्गत योजना कार्यान्वयनका लागि प्रयाप्त वित्तीय स्रोत जुटाउनु, शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धिका लागि विद्यालयहरूलाई आवश्यक क्षेत्रमा स्रोत उपलव्ध गराउने र स्रोत साधनको प्रभावकारी व्यवस्थापन मार्फत वित्तीय सुशासन कायम गर्ने कार्यहरू प्राथमिकतामा रहेका छन । नतिजामा आधारित स्रोत विनियोजन पद्धति मार्फत विद्यालयहरूलाई नियमित अनुदानका अतिरिक्त एकमुष्ट, मागमा आधारित, कार्यसम्पादनमूलक र प्रोत्साहनमूलक अनुदानको व्यवस्था गरिनेछ । श्रोतको आँकलन तपसिल बमोजिम गरिएको छ ।

तालिका ३६

वित्तीय श्रोतको व्यवस्थापन

क्र.स.	वित्तीय श्रोतको व्यवस्थापन	कूल बजेट (रु. ०००)	जम्मा हिस्साको प्रतिशत	कैफियत
१	संघीय सरकार	१२४३२४५	८४.१३%	
२	प्रदेश सरकार	३६३९५	२.४६%	
३	स्थानीय सरकार	१९८११५	१३.४१%	
४	अभिभावक तथा समुदाय			
५	संघ संस्था तथा दातृनिकाय			
६	स्थानीय दाता तथा अन्य श्रोत परिचालन			
	जम्मा	१४७७७५५		

७.३ उद्देश्य

क) योजना अवधिका लागि शिक्षा क्षेत्रमा आवश्यक स्रोतको प्रक्षेपण गर्ने,

ख) पहिचान गरिएका कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि आवश्यक वित्तीय स्रोत पहिचान गर्ने,

ग) उपलब्ध स्रोतको आधारमा कार्यक्रमको प्राथमिकता निर्धारण गरी कार्यक्रमगत बजेट निर्धारण गर्नु,

घ) खर्चको प्रक्रिया र दायित्व स्पष्ट गर्नु

७.४ रणनीतिहरू

क) संघीय र प्रदेश सरकारको लगानीको अनुपातमा स्थानीय सरकारले आफ्नो स्रोतबाट लगानी गरिने,

ख) आफ्नो तह भित्रको लक्षित शैक्षिक पहुँच, सहभागिता एवम् गुणस्तर सुनिश्चित गर्न लगानीको व्यवस्था गरिने,

ग) स्रोतको उपयोग गर्ने विद्यालयलाई जबाफदेही बनाइने,

घ) वार्षिक रूपमा कुल बजेटको १० प्रतिशत भन्दा बढी बजेट शिक्षा क्षेत्रका कार्यक्रमका लागि व्यवस्था गरिने,

ङ) शिक्षामा निजी तथा गैर सरकारी क्षेत्रको लगानीलाई प्रोत्साहन तथा प्रवर्द्धन गरिने,

च) मापदण्डका आधारमा खर्च र प्रतिवेदन पद्धति अवलम्बन गरिने,

छ) वित्तीय व्यवस्थापन क्षमतामा सुधार ल्याई वित्तीय कार्यकुशलता, पारदर्शिता, जिम्मेवारी र उत्तरदायित्वलाई सबल बनाइने ।

७.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) उपलब्धि

- शिक्षामा स्रोतको दिगो व्यवस्थापन भई शैक्षिक पहुँच, समता, गुणस्तर र क्षमता विकासमा उल्लेख्य प्रगति भएको हुने,
- वित्तीय व्यवस्थापन क्षमतामा सुधार भई वित्तीय कार्यकुशलता, पारदर्शिता, जिम्मेवारी र उत्तरदायित्व सुदृढ हुने

दुम्किबास नगर शिक्षा योजना

ख) विद्यालय शिक्षा, क्षेत्रगत, उपक्षेत्र र अन्तरसम्वन्धित विषय क्षेत्र अन्तर्गतका क्रियाकलापहरुको बजेट विवरण

तलिका ३७

विद्यालय शिक्षाका विषय क्षेत्र अन्तर्गतका क्रियाकलापहरुको बजेट अनुमान

क्रस	शिक्षाका उप-क्षेत्रहरू	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत (रु ००० मा)						श्रोत आँकलन (रु ००० मा)		
		२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६	२०८६/८७	२०८७/८८	जम्मा	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह
१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा	२३३६३	२३३६३	२३४६३	२३५६३	२३६६३	**११७४१५**	७८४६०	०	३८९५५
२	आधारभत् शिक्षा	१६२३८०	१९१७७५	१९२६८६	१९३४६४	१९४२०८	**९३४५१३**	८८६०८३	०	४८४३०
३	माध्यमिक शिक्षा	४२६५९	४२६४०	४३३८१	४४०२२	५४७१३	**२२७४१५**	२०६०१७	०	२१३९८
४	अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ	१०५१	११७४	१२५७	१३४५	१४६०	**६२८७**	३५००	०	२७८७
५	पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन	२३२५	२६००	२९७५	३११०	३५४५	**१४५५५**	७२२०	०	७३३५
६	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	१९४२	२०४२	२१४२	२२४२	२३४२	**१०७१०**	७७१५	०	२९९५
७	समता र समावेशीकरण	२१६०	२४७०	२७८०	३०९०	३४००	**१३९००**	३९५०	७२५	९२२५
८	विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम	२७००	३०४०	३४८०	३८१०	४२४०	**१७२७०**	१२४००	६७०	४२००
९	विद्यालय सुरक्षा, विपत न्यूनिकरण तथा उत्थानशिलता	४००	३२४	३४८	३७२	३९६	**१८४०**	०	०	१८४०
१०	विद्यालय भौतिक पूर्बाधार विकास	२२५००	२३६००	२४७००	२५८००	२६९००	**१२३५००**	३७५००	३५०००	५१०००
११	विद्यालय शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	११००	५१०	५२०	५३०	५४०	**३२००**	४००	०	२८००

१२	संस्थात क्षमता विकास	९००	७१०	७२०	७३०	७४०	**३८००**	०	०	३८००
१३	स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध	३५०	३५०	३५०	३५०	३५०	**१७५०**	०	०	१७५०
१४	अनुगमन तथा मुल्यांकन	३००	३१०	३२०	३३०	३४०	**१६००**	०	०	१६००
जम्मा		**२६४१३०**	**२९४९०८**	**२९९१२२**	**३०२७५८**	**३१६८३७**	**१४७७७५५**	**१२४३२४५**	**३६३९५**	**१९८११५**

अनुसूचीहरु

अनुसूची १

शिक्षा योजना निर्माण समिति गठन सम्वन्धि नगर शिक्षा समितिको निर्णय

आज मिति २०८२।०९।१७ गते बिहिबार दिनको १:०० बजे यस नगरपालिकाको सभा हलमा नगर प्रमुख श्री केदार भण्डारीज्यूको अध्यक्षतामा देहाय बमोजिमको उपस्थितिमा इनरुवा नगर कार्यपालिकाको बैठक बसियो ।

उपस्थिति :

क्र.स.	नाम/थर	पद	वडा नं.	हस्ताक्षर
१	श्री केदार भण्डारी	नगर प्रमुख		
२	श्री विनिता कुमारी मेहता	नगर उप-प्रमुख		
३	श्री प्रमोद कुमार पोखरेल	वडा अध्यक्ष	१	
४	श्री विश्वनाथ ठाकुर	वडा अध्यक्ष	२	
५	श्री रमेश कुमार श्रेष्ठ	वडा अध्यक्ष	३	
६	श्री थौवालाल मेहता	वडा अध्यक्ष	४	
७	श्री अनिल कु.पोखरेल	वडा अध्यक्ष	५	
८	श्री सुमन थापा	वडा अध्यक्ष	६	
९	श्री हिम्मत सिंह खवास	वडा अध्यक्ष	७	
१०	श्री अशोक कुमार साहु	वडा अध्यक्ष	८	
११	श्री बसिर मुद्दिन मंसुरी	वडा अध्यक्ष	९	
१२	श्री म.खलिल अख्तर	वडा अध्यक्ष	१०	
१३	श्री रन्जु पौडेल	नगर कार्यपालिका सदस्य		
१४	श्री सविता सुवेदी	नगर कार्यपालिका सदस्य		
१५	श्री अनुपा मोची	नगर कार्यपालिका सदस्य		
१६	श्री रम्भु देवी सरदार	नगर कार्यपालिका सदस्य		
१७	श्री मिरा देवी सरदार	नगर कार्यपालिका सदस्य		
१८	श्री विनोद कुमार अटल	नगर कार्यपालिका सदस्य		
१९	श्री झनझनि चौधरी भोर	नगर कार्यपालिका सदस्य		
२०	श्री योगेन्द्र प्रसाद शर्मा	नगर कार्यपालिका सदस्य		
२१	श्री डिल्लीराज निरौला	प्रमुख प्र.अ. (सचिव)		

अन्य उपस्थिति :

क्र.स.	नाम/थर	पद	हस्ताक्षर
१	श्री युवराज निरौला	अधिकृत आठौ	
२	श्री निरज पोखरेल	सू.प्र. अधिकृत सातौ	
३	श्री उमेश्वर मेहता	इन्जिनियर	
४	श्री कुमारी भट्टराइ	सहायक पाँचौ	
५	श्री भागवत मेहता	सहायक पाँचौ	
६	श्री संजय मेहता	इन्जिनियर	
७	श्री देवनारायण मेहता	आ.ले.प.सहायक चौथो	

४. शिक्षा योजना स्वभावत: सरकारको विस्तारित जिम्मेवारी अन्तर्गतको एउटा राष्ट्रिय जिम्मेवारी अन्तर्गतको राष्ट्रिय नितीको साधन भएकाले नगर भित्रको शैक्षिक, भौतिक पूर्वधारको, शिक्षक तथा जनशक्तिको अवस्था र सुधार्नु पर्ने मुख्य विषय लगायतका विषय वस्तुको अवस्थाको पहिचान गर्ने र प्रमुख प्राथमिकताको क्षेत्रहरु निर्धारणको लागि इनरुवा नगरपालिक को नगर शिक्षा योजना २०८२-२०९१ (दश वर्षे) निर्माण गर्न तपसिल बमोजिमको नगर शिक्षा योजना तर्जुमा समिति गठन गर्ने र सदस्यहरुलाई कार्य सञ्चालन निर्देशिका बमोजिम बैठक भत्ता उपलब्ध गराउने ।

तपसिल:

क. संयोजक – प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत श्री डिल्लीराज निरौला
ख. सदस्य – अधिकृत आठौं श्री युवराज निरौला
ग. सदस्य – सूचना प्रविधि अधिकृत (अधिकृत सातौ) श्री निरज पोखरेल
घ. सदस्य – शिक्षा अधिकृत (अधिकृतस्तर छैठौं) श्री नर्मदा खतिवडा
ङ. सदस्य – मा.शि.तृतिय श्री ललित कुमार चौधरी
च. सदस्य – नि.मा.तृतिय श्री विष्णु उपाध्याय
छ. सदस्य – प्रा.शि.तृतिय श्री मन कुमारी बस्नेत
ज. सदस्य – प्रा.शि.तृतिय श्री गजेन्द्र मेहता
झ. सदस्य सचिव – अधिकृत सातौं श्री स्वस्तीका दाहाल

अनुसूची २

अभिमुखिकरणमा सहभागीहरुको उपस्थिति

आज मिति २०८३ असार २२ गते सोमबारको दिन नगर शिक्षा योजना निर्माण कार्यदलको संयोजक श्री डिल्लीराज निरौलाज्यूको संयोजकत्वमा इनरुवा नगरपालिका अन्तर्गत रहेका सामुदायिक विद्यालयका प्र.अ.ज्यूहरुको उपस्थितिमा शिक्षा योजना निर्माण-का बारेमा छलफल गरी तपसिल बमोजिमको राय सुझाव संकलन गरियो ।

उपस्थिति

१. श्री डिल्लीराज निरौला - संयोजक -
२. " युवराज निरौला -
३. " सावित्री दहाल -
४. " निरज पोखरेल -
५. " नरेन्द्र खतिवडा -
६. "
७. " पौंधराज घिमिरे - प्र०अ० - श्री अनाहित आ०वि० -
८. " मिम राज काफ्ले प्र.अ. श्री वि.पी.केउ.वि.
९. " लोकराज राज निरौला प्र.अ. श्री जनकल्याण आ.वि.
१०. श्री कमल पुनपुनेदी प्र.अ. श्री सर्वोदय आ०वि०
११. श्री गजेन्द्र कुमार मेहता प्र.अ. श्री माहविर आ.वि. इनरुवा-६
१२. श्री प्रदीप कफ्ले कोइराला श्री हरि आ.वि.
१३ श्री पदम बहादुर थापा श्री त्रिभुवन किर्ति आ.वि. इनरुवा
१४. गणेश कुमार भट्टराई श्री बुद्धसुब्बा आ०वि० इनरुवा-२
१५. श्री निर्मला भट्टराई कोइराला श्री शिशु निकेतन आ.वि. इनरुवा-६
१६ श्री यमोदा कुमारी पोखेल श्री रेडक्रस आ.वि. इनरुवा-४ -
१७ श्री राजाराम यादव श्री सरस्वती आ.वि. इनरुवा-८
१८ डा. तीर्थराज भट्टराई श्री शारदा मा०वि० इनरुवा ५,बल्हा
१९ श्री सुमन मेहता श्री ज्ञानोदय आ०वि० इनरुवा-४
२० श्री राधाकृष्ण चौधरी भगवती मा.वि. इनरुवा
२१. श्री निर्मल श्रेष्ठ नेपाल राष्ट्रिय हरि मा०वि०
२२. नेत्र प्रसाद घिमिरे श्री ग०म० वि० इनरुवा
२३. उमेश प्रसाद यादव श्री सरस्वती मा.वि. इनरुवा-६
२४ शिलाकान्त शर्मा श्री राजाजी रामजी मल्लो मा.वि. इनरुवा
२५. रामविलास मेहता श्री गणेश ने.रा. आ.वि.

२६. अशोक कुमार मेहता श्री वि.पि. आ.वि. इनरुवा-८ Ashok
२७ देवनारायण यादव प्र.अ. श्री आ.वि. इनरुवा-१०
२८ ललित कुमार चौधरी प्र.अ. श्री त्रिभुवन मा.वि. इनरुवा-८
२९. मन कुमारी बस्नेत प्र.अ. श्री देवकोटा आ.वि. इनरुवा-३
३० श्री नारायण मेहता प्र.अ. श्री फुलकुमारी आ.वि. इनरुवा
३१. बिजुली पोडेल प्र.अ. श्री बालमन्दिर आ.वि. इनरुवा-२
३२. विष्णु प्रसाद उपाध्याय शिक्षक श्री सरस्वती मा. वि., इनरुवा-५,
३३. मनोज कुमार मेहता प्र.अ. श्री शहिद श्यामसुन्दर आ.वि. इनरुवा-६
३४. सुरदेव चौधरी प्र०अ० श्री शिशु विद्या आ०वि० इनरुवा-४
३५ शारदा निरौला न. पा

नगर शिक्षा योजना २०८३-२०३२ मा प्राप्त सुझावहरु

(१.) एउटा नमुना विद्यालय बनाउने
(क) कम्तिमा १ वटा आधारभूत विद्यालय
(ख) कम्तिमा १ वटा माध्यमिक विद्यालय
(२.) प्राविधिक विद्यालय बनाउने - १ वटा
(३.) निःशुल्क शिक्षा।
(४.) सिकाइ उपलब्धि अभिवृद्धि
(५.) यातायातको व्यवस्था
(६.) मूल्याङ्कन प्रणालीमा सुधार
(७.) तहगत रुपमा दरबन्दी मिलान
(८.) वार्षिक रुपमा मनाउने अभिभावक दिवस खर्च
(९.) वार्षिक परीक्षामा उत्कृष्ट विद्यार्थीलाई पुरस्कार खर्च
(१०.) बिजुली, खानेपानी, सरसफाइ, लेखापरीक्षण खर्च
(११.) कम्प्युटर, प्रिन्टर तथा फोटोकपी खर्च
(१२.) परीक्षा सञ्चालन खर्च

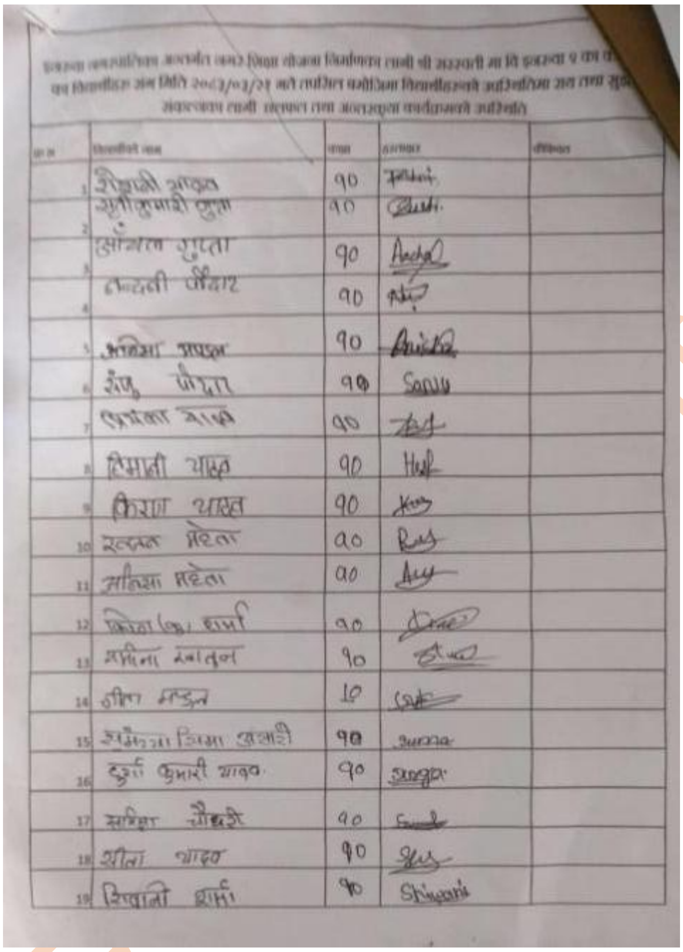

क्र.सं.	विद्यार्थीको नाम	कक्षा	हस्ताक्षर	कैफियत
1	शिवानी ठाकुर	१०	[illegible]	
2	ज्योतिकुमारी गुप्ता	१०	[illegible]	
3	आँचल गुप्ता	१०	Anchal	
4	चान्दनी चौदार	१०	[illegible]	
5	अनिशा प्रधान	१०	Anisha	
6	संजु पोद्दार	१०	Sanju	
7	[illegible]	१०	[illegible]	
8	हिमानी यादव	१०	[illegible]	
9	किरण यादव	१०	[illegible]	
10	रुक्सार मेहता	१०	[illegible]	
11	अनिशा मेहता	१०	[illegible]	
12	[illegible] शर्मा	१०	[illegible]	
13	सबिना खातुन	१०	[illegible]	
14	[illegible]	१०	[illegible]	
15	[illegible]	१०	[illegible]	
16	दुर्गा कुमारी यादव	१०	[illegible]	
17	सबिता चौधरी	१०	[illegible]	
18	शीला यादव	१०	[illegible]	
19	शिवानी शर्मा	१०	Shiwani	

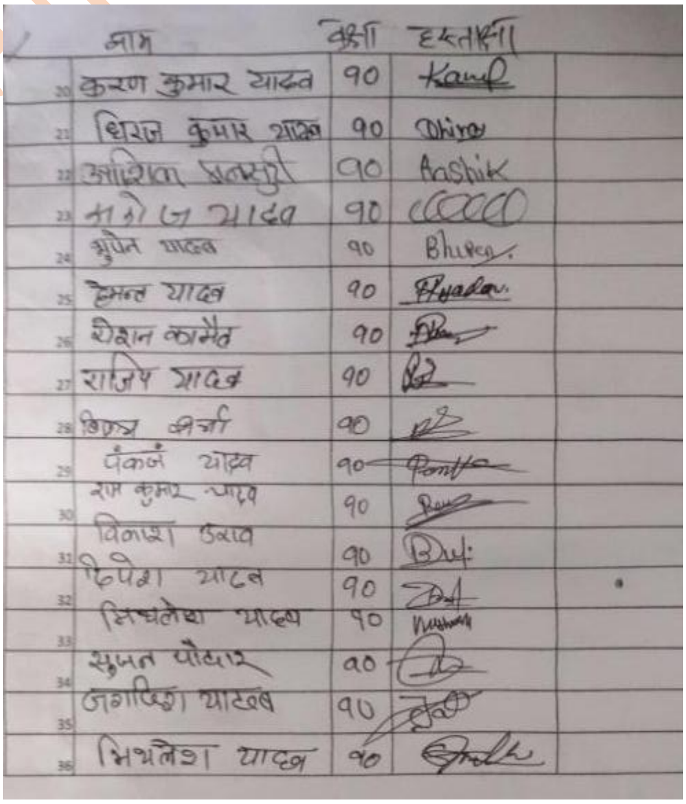

	नाम	कक्षा	हस्ताक्षर	
20	करण कुमार यादव	१०	Kanf	
21	धिरज कुमार यादव	१०	Dhiraj	
22	आशिक [illegible]	१०	Aashik	
23	मनोज यादव	१०	[illegible]	
24	भुपेन यादव	१०	Bhupen	
25	हेमन्त यादव	१०	Hyadav	
26	रोशन कामैत	१०	[illegible]	
27	राजिप यादव	१०	[illegible]	
28	[illegible]	१०	[illegible]	
29	पंकज यादव	१०	[illegible]	
30	राम कुमार यादव	१०	[illegible]	
31	विकाश उराव	१०	[illegible]	
32	दिपेश यादव	१०	[illegible]	
33	मिथलेश यादव	१०	[illegible]	
34	सुजन पोद्दार	१०	[illegible]	
35	जगदिश यादव	१०	[illegible]	
36	मिथलेश यादव	१०	[illegible]	

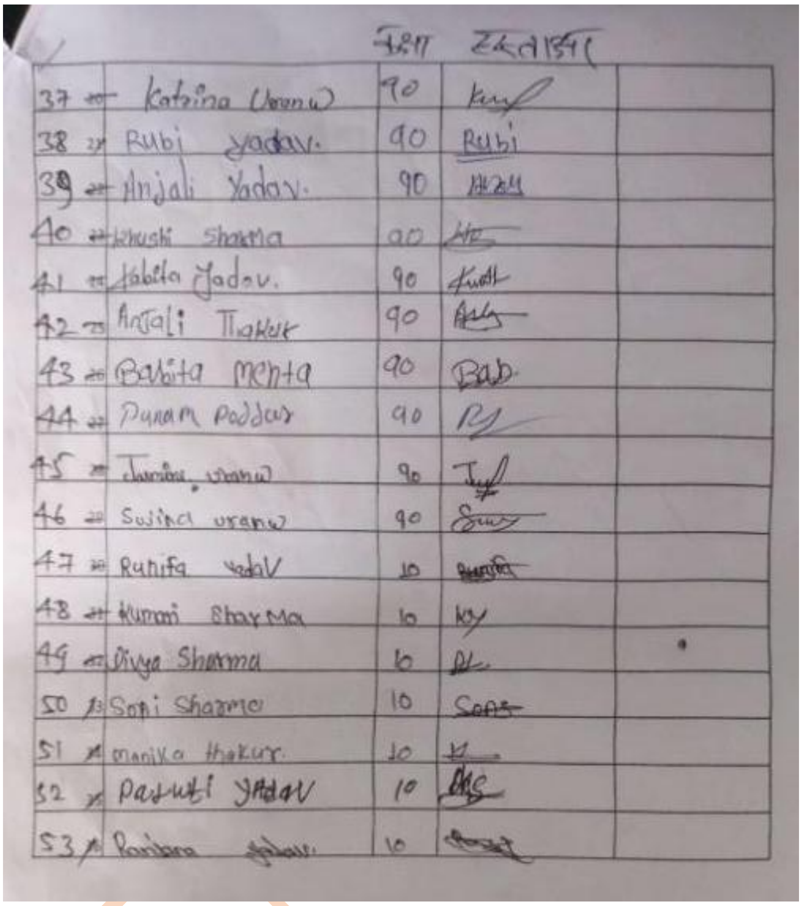

		कक्षा	हस्ताक्षर	
37	Katrina Uranw	१०	[illegible]	
38	Rubi yadav.	१०	Rubi	
39	Anjali Yadav.	१०	[illegible]	
40	Khushi Sharma	१०	[illegible]	
41	Babita Yadav.	१०	[illegible]	
42	Anjali Thakur	१०	[illegible]	
43	Babita Mehta	१०	Bab.	
44	Punam Poddar	१०	[illegible]	
45	[illegible] uranw	१०	[illegible]	
46	Sujina uranw	१०	[illegible]	
47	Runita yadav	10	[illegible]	
48	Kumari Sharma	10	[illegible]	
49	Divya Sharma	10	[illegible]	
50	Soni Sharma	10	Soni	
51	Manika thakur.	10	[illegible]	
52	Parbati yadav	10	[illegible]	
53	Ranjana [illegible]	10	[illegible]	

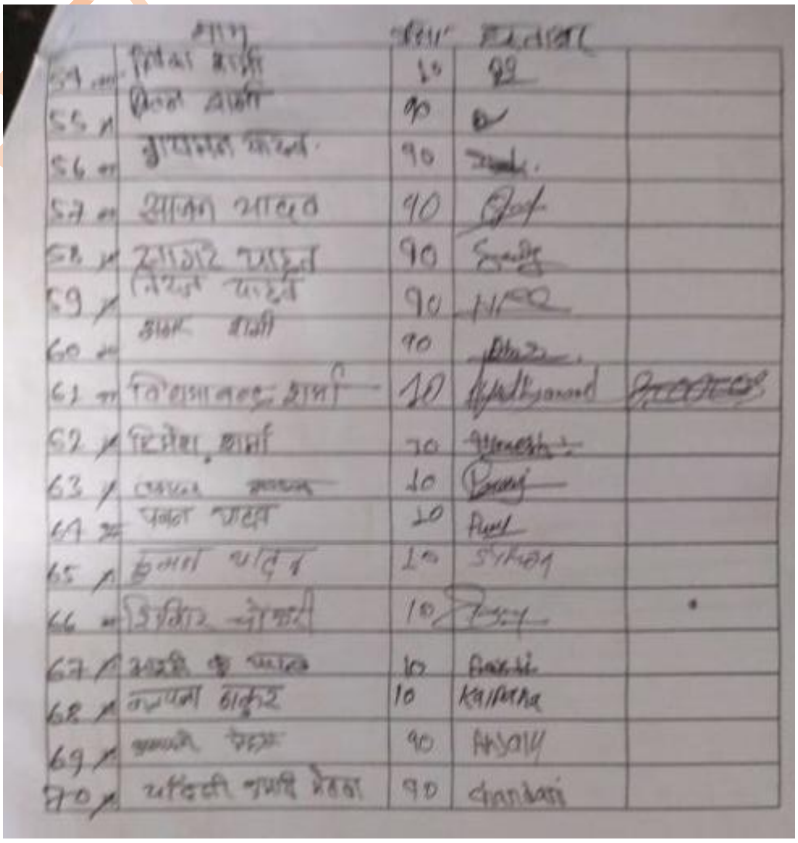

	नाम	कक्षा	हस्ताक्षर	
54	[illegible]	१०	[illegible]	
55	[illegible]	१०	[illegible]	
56	[illegible]	१०	[illegible]	
57	[illegible]	१०	[illegible]	
58	[illegible]	१०	[illegible]	
59	[illegible]	१०	[illegible]	
60	[illegible]	१०	[illegible]	
61	[illegible] शर्मा	10	[illegible]	[illegible]
62	[illegible] शर्मा	10	[illegible]	
63	[illegible]	10	[illegible]	
64	[illegible] यादव	10	[illegible]	
65	[illegible]	10	Simran	
66	[illegible]	10	[illegible]	
67	[illegible]	10	[illegible]	
68	कल्पना ठाकुर	10	Kalpana	
69	[illegible]	१०	Anjali	
70	[illegible]	१०	chandani	

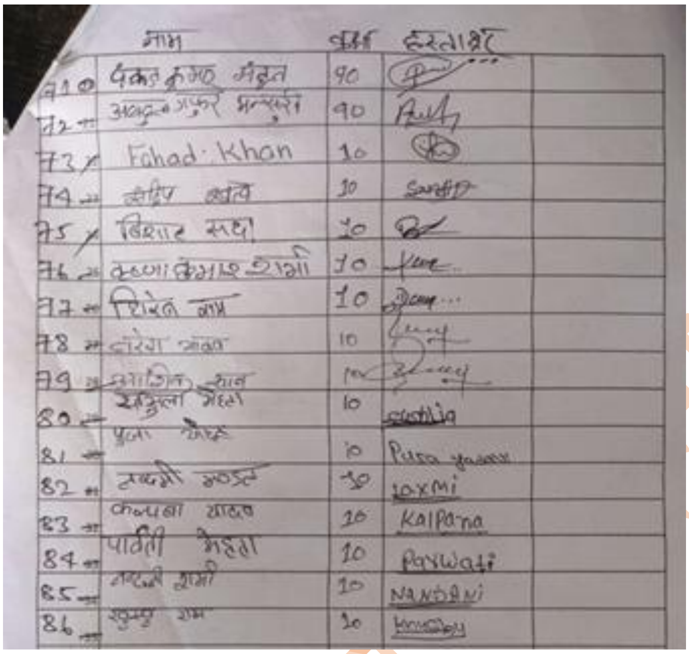

	नाम	कक्षा	हस्ताक्षर	
71	पंकज कुमार मंडल	१०	[illegible]	
72	अब्दुल गफुर मन्सुरी	१०	[illegible]	
73	Fahad Khan	10	[illegible]	
74	संदिप [illegible]	10	Sandip	
75	बिराट [illegible]	10	[illegible]	
76	कृष्ण कुमार शर्मा	10	[illegible]	
77	रितेश राय	10	[illegible]	
78	नरेश [illegible]	10	[illegible]	
79	आकिल खान	10	[illegible]	
80	[illegible] मेहता	10	[illegible]	
81	पूजा [illegible]	10	Puja [illegible]	
82	लक्ष्मी मण्डल	10	laxmi	
83	कल्पना यादव	10	Kalpana	
84	पार्वती मेहता	10	Parwati	
85	नन्दनी शर्मा	10	NANDANI	
86	खुस्बु राम	10	Khushboo	

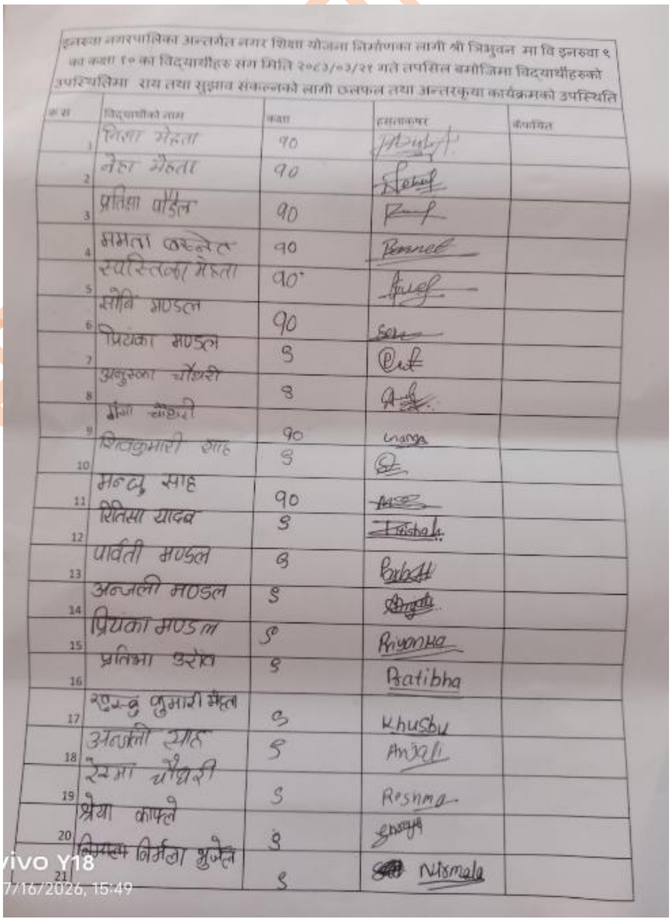

इनरुवा नगरपालिका अन्तर्गत नगर शिक्षा योजना निर्माणका लागी श्री त्रिभुवन मा वि इनरुवा ९ का कक्षा १० का विद्यार्थीहरु संग मिति २०८३/०३/२१ गते तपसिल बमोजिम विद्यार्थीहरुको उपस्थितिमा राय तथा सुझाव संकलनको लागी छलफल तथा अन्तरकृया कार्यक्रमको उपस्थिति

क्र.सं	विद्यार्थीको नाम	कक्षा	हस्ताक्षर	कैफियत
1	निशा मेहता	१०	[illegible]	
2	नेहा मेहता	१०	[illegible]	
3	प्रतिक्षा पौडेल	१०	[illegible]	
4	ममता [illegible]	१०	[illegible]	
5	स्वस्तिका मेहता	१०	[illegible]	
6	सौनि मण्डल	१०	[illegible]	
7	प्रियंका मण्डल	९	[illegible]	
8	अनुस्का चौधरी	९	[illegible]	
9	[illegible] चौधरी	१०	[illegible]	
10	शिवकुमारी साह	९	[illegible]	
11	मन्जु साह	१०	[illegible]	
12	रितिसा यादव	९	[illegible]	
13	पार्वती मण्डल	९	[illegible]	
14	अन्जली मण्डल	९	[illegible]	
15	प्रियंका मण्डल	९	Priyanka	
16	प्रतिभा उरांव	९	Pratibha	
17	खुस्बु कुमारी मेहता	९	Khusbu	
18	अन्जली साह	९	Anjali	
19	रेस्मा चौधरी	९	Reshma	
20	श्रेया काफ्ले	९	[illegible]	
21	निर्मला भुजेल	९	Nirmala	

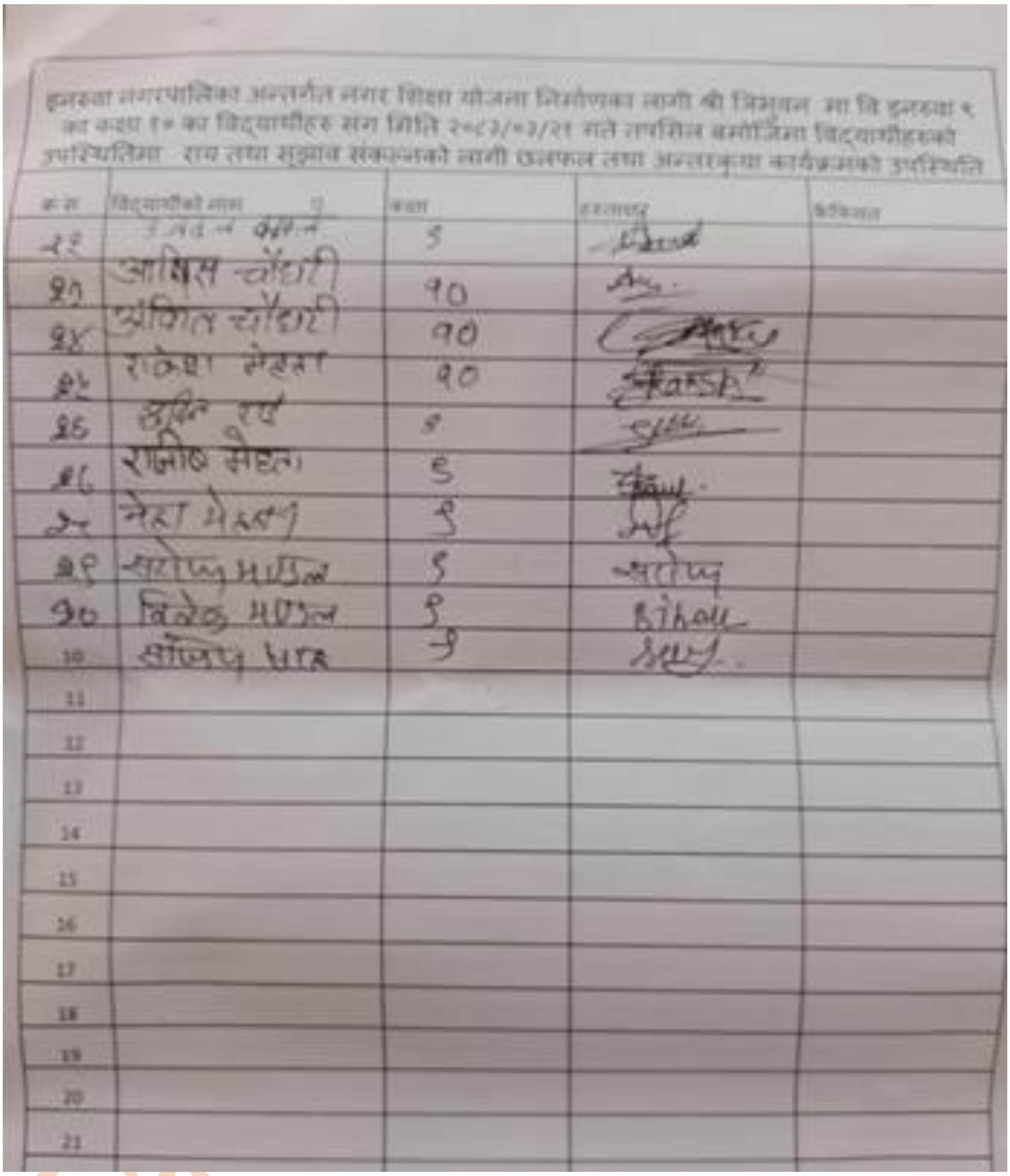

इनरुवा नगरपालिका अन्तर्गत नगर शिक्षा योजना निर्माणका लागी श्री त्रिभुवन मा वि इनरुवा ९ का कक्षा १० का विद्यार्थीहरु संग मिति २०८३/०३/२१ गते तपशिल बमोजिमका विद्यार्थीहरुको उपस्थितिमा राय तथा सुझाव संकलनको लागी छलफल तथा अन्तरकृया कार्यक्रमको उपस्थिति

क्र.सं	विद्यार्थीको नाम	कक्षा	हस्ताक्षर	कैफियत
1	[illegible]	९	[signature]	
2	आशिस चौधरी	१०	[signature]	
3	अमित चौधरी	१०	[signature]	
4	राकेश मेहता	१०	Akash	
5	[illegible] राय	९	[signature]	
6	राजीव मेहता	९	[signature]	
7	नेहा मेहता	९	[signature]	
8	सरोज मण्डल	९	सरोज	
9	विवेक मण्डल	९	Bikash	
10	[illegible]	९	[signature]	
11				
12				
13				
14				
15				
16				
17				
18				
19				
20				
21				

अनुसूची ३

सहभागीहरुबाट प्राप्त सुझावहरुको सारांश

१. आधुनिक पुस्तकालय व्यवस्थापन
२. माध्यमिक तथा आधारभूत विद्यालयमा स्मार्ट बोर्ड व्यवस्थापन
३. विद्यालयमा विज्ञान तथा कम्प्युटर प्रयोगशाला व्वस्थापन
४. प्रविधि मैत्री सामग्रीहरु सहितको शिक्षण सिकाइका लागि साधन स्रोतको व्यवस्थापन
५. विद्यार्थी / शिक्षक लाई शैक्षिक भ्रमण व्यवस्थापन
६. प्रत्येक विद्यालयमा विद्यालय नर्सको व्वस्थापन
७. विद्यालयमा यातायतको साधन व्यवस्थापन
८. उत्कृष्ट विद्यालय / विद्यार्थी सम्मान तथा प्रोत्साहन कार्यक्रम
९. विद्यालयमा शुद्ध खानेपानीको व्यवस्था
१०. लागुपदार्थ सेवन रोकथाम सम्बन्धि जनचेतना कार्यक्रम
११. विद्यालय फुलवारी निर्माण तथा वृक्षारोपण सम्बन्धि कार्यक्रम
१२. अपाङ्गता मैत्री विद्यालय भवन निर्माण तथा मर्मत
१३. छात्राहरुको लागि गुणस्तरीय सेनेटरी प्याडको व्यवस्था
१४. खेल मैदानको व्यवस्थापन साथै कम्पाउड घेरावार
१५. विषयगत दरबन्दी व्यवस्थापन तथा दरबन्दी मिलान
१६. अनिवार्य र निःशुल्क शिक्षा कार्यान्वयन जोड
१७. विद्यालय सुरक्षाका लागि सि.सि. टिभी क्यामेरा जडान, आदि ।

दुन्खुवा नगर शिक्षा योजना